

Ds 2004:2

Högre utbildning i utveckling - Bolognaprocessen i svensk belysning



REGERINGSKANSLIET

Utbildningsdepartementet

Förord

Chefen för Utbildningsdepartementet, statsrådet Östros, förordnade den 26 april 2002 en projektgrupp inom departementet med uppdrag att se över vissa examensfrågor i högskolan (dnr U2002/1944/DK).

Följande tjänstemän förordnades den 26 april 2002 att ingå i projektgruppen: ämnesrådet Lena Eriksson, rättssakkunniga Annika Falkenborn, departementssekreteraren Daniel Holmberg (t.o.m. den 14 september 2003), kanslirådet Kerstin Jacobsson, kanslirådet Karin Odencrants och kanslirådet Myrna Smitt. Kanslirådet Kerstin Jacobsson utsågs till projektledare.

Vidare utsågs statssekreteraren Agneta Bladh och departementsrådet Karin Röding att ingå i en styrgrupp till projektet.

Den 11 mars 2003 förordnades departementssekreteraren Ingrid Edmar, departementssekreteraren Annika Persson och kanslirådet Catharina Stenborg Blom, Jordbruksdepartementet, att ingå i projektgruppen. Den 19 augusti 2003 entledigades kanslirådet Kerstin Jacobsson från uppdraget som projektledare på egen begäran och samtidigt utsågs departementssekreteraren Annika Persson som ny projektledare. Den 19 augusti 2003 förordnades även departementssekreteraren Albin Gaunt att ingå i projektgruppen. Från och med den 6 oktober 2003 entledigades rättssakkunniga Annika Falkenborn från sitt uppdrag på egen begäran och från samma datum förordnades ämnesrådet Ann-Charlotte Wallin att ingå i projektgruppen.

Under uppdragets andra del har kanslirådet Monica Martinson adjungerats till projektgruppen.

En delrapport, Magisterexamen i internationell belysning (Ds 2003:4), lämnades i mars 2003.

Projektgruppen redovisar härmed sin slutrapport.

Stockholm i februari 2004

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning.....	9
Författningsförslag.....	19
Förslag till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434).....	19
Förslag till förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100).....	23
Förslag till förordning om ändring i förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet	28
1 Inledning	29
1.1 Uppdraget.....	29
1.2 Kort referat av förslagen i delrapporten	30
1.3 Utgångspunkter för projektgruppens arbete och förslag	31
1.4 Arbetsformer.....	33
1.5 Kommentarer till texten	34
1.6 Förslagets författningsreglering m.m.	34

2	Fortsättningen av Bologna processen	37
2.1	Bologna processen.....	37
2.2	Köpenhamnsprocessen för yrkesutbildning.....	41
3	Nivåindelning av examina och kurser.....	43
3.1	Nivåindelning av examina och kurser inom den grundläggande högskoleutbildningen.....	43
3.2	Tillträde till masterprogram och forskarnivå.....	47
4	Principer för yrkesexamina	57
4.1	Bakgrund.....	57
4.2	Förslag till principer för yrkesexamina.....	58
4.3	Konsekvenser av förslagen	64
4.4	Övergångsbestämmelser	70
5	Vissa examina	71
5.1	Masterexamen och magisterexamen.....	71
5.2	Yrkeshögskoleexamen och högskoleexamen	76
5.3	Juristexamen	78
5.4	Gemensamma examina.....	79
5.5	Övergångsbestämmelser	82
6	Mål för och beskrivning av examina	83
6.1	Bakgrund.....	83
6.2	Beskrivning av generella examina.....	88
6.3	Beskrivning av yrkesexamina.....	92

6.4	Mål som högskolan bestämmer.....	96
6.5	Poängomfattning	98
6.6	Självständigt arbete	101
6.7	Konsekvenser av förslagen	105
6.8	Övergångsbestämmelser.....	106
7	ECTS – poängsystem och betygsskala.....	107
7.1	Bakgrund	107
7.2	ECTS-poäng införs	109
7.3	Målrelaterade ECTS-betyg införs	111
7.4	Konsekvenser av förslagen	115
8	Examensbenämningar och deras översättning.....	117
8.1	Examensbenämningar på svenska	117
8.2	Översättning av examensbenämningar	121
9	Information till utlandet.....	125
9.1	Erkännande av svensk högskoleutbildning utomlands....	125
9.2	Bilaga till examensbevis för examina inom forskarutbildningen	127
9.3	Svensk-engelsk ordbok.....	128
9.4	Översättning av författningar till engelska.....	130
10	Genomförande av förslagen	131
	Bilagor	133

Sammanfattning

Inledning (kapitel 1)

Den 26 april 2002 förordnades en projektgrupp inom Utbildningsdepartementet med uppdrag att se över vissa examensfrågor i högskolan (dnr U2002/1944/DK). Projektgruppen lämnade i mars 2003 delrapporten Magisterexamen i internationell belysning (Ds 2003:4) med en redovisning av uppdragets första del. Delrapporten har remissbehandlats.

I uppdragets andra del har ingått att föreslå generella principer för hur omfattning och mål för en yrkesutbildning bör formuleras i examensbeskrivningen samt att föreslå principer för vilka krav målen bör ange. Behovet av principer för införande respektive borttagande av yrkesexamina har utretts. Projektgruppen har också utrett om det finns ett behov av en annan ordning avseende översättning av examensbenämningar samt vilka ytterligare åtgärder som eventuellt behövs för att säkerställa att den information om svensk högre utbildning som används i utlandet är tillförlitlig. Frågan om en anpassning av det svenska poängsystemet och den svenska betygsskalan inom högskolan till European Credit Transfer System (ECTS) har också ingått i uppdraget och behandlas i denna slutrapport.

En viktig utgångspunkt för projektgruppens arbete med både delrapport och slutrapport har varit att öka de studerandes möjlighet till rörlighet såväl nationellt som internationellt, både under och efter studierna. Centrala faktorer i ett internationellt perspektiv är tydligheten i den svenska högskolestrukturen och

förtroendet för kvaliteten i utbildningarna. Dessa faktorer är avgörande för såväl akademiskt som professionellt erkännande av studier och examina.

Förslagen i delrapporten ligger till grund för förslagen i denna slutrapport. I vissa avseenden har dock projektgruppens tidigare förslag utvecklats och förändrats. Delrapportens förslag att införa tre examensnivåer samt förslaget till nivåplacering av samtliga examina ligger fast och är en viktig utgångspunkt för förslagen i slutrapporten. Examenskraven för de generella examina förändras delvis i slutrapporten i förhållande till förslagen i delrapporten. Förändringen sker bl.a. med anledning av att vissa generella examina föreslås avskaffas och nya införs samt att mer utvecklade målbeskrivningar föreslås för vissa generella examina. De krav som föreslås för de generella examina framgår av examensbeskrivningarna i utkastet till reviderad examensordning (bilaga 2 till högskoleförordningen 1993:100) i bilaga 1.

Konsekvenserna av förslagen samt förslag till övergångsbestämmelser redovisas i respektive kapitel.

Fortsättningen av Bologna processen (kapitel 2)

Det allt intensivare europeiska samarbetet kring högre utbildning har varit en anledning till uppdraget att se över vissa examensfrågor i högskolan. Framför allt är den s.k. Bologna processen en stark drivkraft för många länder att reformera sina utbildningssystem. Bologna processens övergripande mål är att till 2010 skapa ett gemensamt europeiskt område för högre utbildning, The European Higher Education Area (EHEA).

I september 2003 hölls ett uppföljningsmöte på ministernivå i Berlin inom ramen för Bologna processen. Vid mötet i Berlin enades ministrarna om att processen behöver intensifieras såväl på lärosätetsnivå som på nationell och europeisk nivå. För att åstadkomma detta fastställdes tre prioriterade delmål för arbetet

fram till nästa ministermöte som skall äga rum i Bergen i Norge i maj 2005, nämligen:

- kvalitetssäkring av högre utbildning,
- erkännande av examina och studieperioder, samt
- implementeringen av Bolognadeklarationens system med två cykler, dvs. utbildningsnivåer, inom högre utbildning.

Andra frågor som ministrarna enades om i Berlin var bl.a. att forskarutbildningen skall integreras i processen som en tredje cykel, att ministrarna skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att studenterna skall kunna ta med sig sitt nationella studiestöd vid studier utomlands och att The European Credit Transfer System (ECTS) borde utvecklas till ett system för överföring och ackumulering av studieprestationer som används genomgående inom det framväxande EHEA.

I och med Berlinmötet har 40 stater anslutit sig till Bolognaprocessen.

Nivåindelning av examina och kurser (kapitel 3)

Utöver förslaget i delrapporten om en indelning av examina i grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå föreslår projektgruppen att den grundläggande högskoleutbildningen bör omfatta grundnivå och avancerad nivå. Samtliga kurser inom den grundläggande högskoleutbildningen bör nivåbestämmas så att de antingen tillhör grundnivå eller avancerad nivå. Studier på avancerad nivå bör karaktäriseras av fördjupning, breddning eller annan progression i förhållande till studier på grundnivå. Denna nivåindelning av den grundläggande högskoleutbildningen svarar väl mot de nivåer som den högre utbildningen delas in i inom ramen för Bolognaprocessen.

Projektgruppen föreslår att det för tillträde till program på avancerad nivå som leder fram till masterexamen (se förslag om masterexamen i kapitel 5) bör krävas fullgjorda kursfordringar för kandidatexamen, yrkesexamen om minst 120 poäng, motsvarande utländsk examen eller motsvarande kompetens. Ett skäl för detta är att studier på avancerad nivå som leder fram till

masterexamen inte bör vara en automatisk förlängning av studier på grundnivå. Efter avslutad grundnivå bör studenten välja om han eller hon vill fortsätta studera vidare på avancerad nivå, inom eller utom landet, eller söka sig ut på arbetsmarknaden. Ett annat skäl är gruppens önskan att åstadkomma en tydlig etappindelning och att därmed öka rörligheten nationellt och internationellt mellan nivåerna. I förslaget omfattas inte utbildningar som leder till yrkesexamina på avancerad nivå av detta tillträdeskrav.

För utfärdande av masterexamen bör det enligt projektgruppen krävas avlagd kandidatexamen, yrkesexamen om minst 120 poäng eller motsvarande utländsk examen.

För tillträde till forskarnivån föreslår gruppen att det bör krävas fullgjorda kursfordringar om totalt minst 160 poäng inom grundläggande högskoleutbildning, varav minst 40 poäng på avancerad nivå, eller motsvarande utländska studier. Om studierna på avancerad nivå omfattar mer än 40 poäng bör de kurser som överstiger 40 poäng få tillgodoräknas vid vidare studier inom forskarutbildning.

För utfärdande av licentiatexamen eller doktorsexamen bör krävas avlagd masterexamen eller motsvarande utländsk examen för dem som på avancerad nivå studerat för en generell examen.

Principer för yrkesexamina (kapitel 4)

I projektgruppens uppdrag har ingått att utreda behovet av att fastställa principer för införande respektive borttagande av yrkesexamina. Gruppen anser att om ett yrke är reglerat i svensk lagstiftning, i EG-rätten eller i en majoritet av medlemsländerna inom det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) vad avser krav på examen, bör principen vara att utbildningen till detta yrke avslutas med en yrkesexamen.

Projektgruppen har kommit fram till att det finns ett behov av att fastställa principer för införande respektive borttagande av yrkesexamina av framför allt två skäl. Principer för när en yrkesexamen skall vara motiverad leder till en ökad tydlighet

såväl nationellt som internationellt. Dessutom främjar tydliga principer mobiliteten för studenter och yrkesverksamma. Med anledning av en ökad rörlighet på den europeiska arbetsmarknaden bör därför hänsyn tas till yrkesreglering också i andra länder inom EES. Att det finns en yrkesexamen i Sverige som i huvudsak motsvarar kraven för de yrken som är reglerade i en majoritet av EES-länderna gör att mobiliteten underlättas.

En tillämpning av de föreslagna principerna innebär att vissa yrkesexamina ersätts av lämpliga generella examina.

Vissa examina (kapitel 5)

Av de nuvarande 15 EU-länderna har 11 infört eller håller på att införa ett system med två utbildningsnivåer där huvudmodellen omfattar tre plus två år. Sverige är det enda EU-land som har en så kort total minsta studieomfattning som fyra år fram till magisterexamen som huvudmodell. Övriga nordiska länder har infört systemet med två nivåer som omfattar tre respektive två år.

För att tillgodose behoven av en examen som enligt examensbeskrivningen har en längre omfattning än dagens magisterexamen och för att universitet och högskolor lagligen skall kunna utfärda masterexamina som är jämförbara med motsvarande examina i andra länder, föreslår projektgruppen att en masterexamen inrättas och att nuvarande magisterexamen avskaffas. Projektgruppen anser dock att det finns ett nationellt behov av att även i framtiden kunna utfärda en generell examen på avancerad nivå som omfattar 40 poäng och föreslår därför att masterexamen omfattar 40 eller 80 poäng.

Yrkeshögskoleexamen uppfyller inte projektgruppens principer för yrkesexamina. Yrkeshögskoleexamen är inte inriktad mot ett reglerat yrke och har även i övrigt mer gemensamt med de generella examina än med yrkesexamina. Projektgruppen föreslår därför att yrkeshögskoleexamen förs in som en generell examen i examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100), och i bilagan till förordningen

(1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet (i fortsättningen benämnda examensbilagorna). Yrkeshögskoleexamen och högskoleexamen skulle, enligt projektgruppens förslag i kapitel 6 om att alla examina skall anges med en exakt poängomfattning, få samma längd (80 poäng). Projektgruppen bedömer att det inte finns behov av två generella examina av samma längd och föreslår därför att högskoleexamen avskaffas.

Juris kandidatexamen bör enligt projektgruppens principer för yrkesexamina även fortsättningsvis vara en yrkesexamen. Projektgruppen anser dock att namnet juris kandidatexamen är otydligt eftersom det indikerar att det är en generell examen. Att dessutom kandidatexamen enligt förslagen i delrapporten placeras på grundnivå medan juris kandidatexamen föreslås tillhöra avancerad nivå kan leda till missuppfattningar kring examens nivå. Projektgruppen föreslår därför att juris kandidatexamen byter namn till juristexamen.

Frågan om vilka hinder som i dag föreligger för universitet och högskolor att utfärda gemensamma examina, s.k. *joint degrees*, med andra lärosäten såväl inom som utom landet bör utredas. Arbetet bör utmynna i förslag om hur utfärdandet av gemensamma examina kan underlättas.

Mål för och beskrivning av examina (kapitel 6)

Det finns enligt projektgruppen ett behov, såväl i ett nationellt som i ett internationellt perspektiv, av mål för de generella examina som visar vilken kunskaps- och färdighetsnivå studenten skall uppnå vid examen. Sådana mål finns i dag för yrkesexamina.

Kandidatexamen blir med projektgruppens förslag den högsta generella examen på grundnivån och masterexamen den enda generella examen på den avancerade nivån. Projektgruppen anser att tydligheten i den svenska examensstrukturen ökar om mål för dessa examina kan formuleras och om målen visar vilken kunskaps- och färdighetsnivå studenten har uppnått vid slutet av grundnivån respektive den avancerade nivån. Av mål-

beskrivningarna i examensbilagorna bör framgå vilka kunskaper och insikter samt färdigheter och förmågor studenten skall ha uppnått för examen samt vilka värderingar och förhållningssätt som skall ha bibringats studenten vid examen. Förslaget läggs även mot bakgrund av att gruppen i delrapporten föreslog att kravet på fördjupning i huvudämne för kandidat- respektive magisterexamen skulle tas bort ur examensbilagorna. Projektgruppen anser att målbeskrivningar även bör utarbetas för den högsta examen på forskarnivå, doktorsexamen.

Projektgruppen anser att utformningen av yrkesexamensbeskrivningarna bör följa den struktur och nivåbeskrivning som föreslagits för generella examina. Därmed uppnås en större tydlighet och överskådlighet i examensbeskrivningarna för yrkesexamina. Dessutom underlättas jämförelser mellan olika yrkesexamina och mellan generella examina och yrkesexamina avseende bland annat nivå.

Projektgruppen anser att både yrkesutbildningens längd och en bedömning av progressionen i utbildningen fram till examen bör vara avgörande för nivåplaceringen av yrkesexamina. Utgångspunkten bör emellertid vara att yrkesexamina som omfattar mindre än 160 poäng placeras på grundnivå, medan examina som omfattar 160 poäng eller mer placeras på avancerad nivå. En revidering av yrkesexamensbeskrivningarna i examensbilagorna bör göras med utgångspunkt i projektgruppens förslag.

Alla examinas omfattning bör enligt projektgruppen anges med ett exakt antal poäng. Nuvarande reglering med minsta omfattning har lett till att flera utbildningar i praktiken har förlängts efter hand. Vid erkännande av svenska examina i andra länder har otydligheten i examinas omfattning dessutom varit en komplicerande faktor. Högskoleingenjörsexamen bör enligt projektgruppen omfatta sammanlagt 120 poäng.

Krav på självständigt arbete bör gälla för samtliga examina eftersom det självständiga arbetet är viktigt för att bekräfta att studenten har nått kunskaps- och färdighetsmålen. För examina som omfattar minst 160 poäng bör det självständiga arbetets omfattning vara minst 20 poäng. För examina som omfattar

minst 120 men mindre än 160 poäng och för påbyggnadsexamina på avancerad nivå som omfattar minst 40 poäng bör det självständiga arbetets omfattning vara minst 10 poäng. För examina som omfattar mindre än 120 poäng bör inga specifika krav på poängomfattning ställas.

ECTS – poängsystem och betygsskala (kapitel 7)

I Berlinkommunikén utpekas ECTS som det system för överföring och redovisning av studiemeriter som bör gälla i alla länder som deltar i Bologna-processen. Det införs i allt fler länder, inte minst i de nordeuropeiska. Projektgruppen anser att även Sverige bör införa ECTS-poäng, både i grundläggande högskoleutbildning och i forskarutbildning. Heltidsstudier under en vecka bör därmed motsvara 1,5 ECTS-poäng.

Projektgruppen föreslår att den sjugradiga ECTS-betygsskalan införs som huvudalternativ i högskoleförordningen (1993:100). Förslaget läggs med anledning av att svenska studenter som söker till fortsatta studier eller söker arbete i andra länder kan få en ofördelaktig placering i urvalssituationer då den oftast använda svenska betygsskalan inte ger tillräcklig information om tidigare prestationer och meriter. Lärosätena bör även i fortsättningen kunna välja ett annat betygssystem än ECTS. Studenten bör dock på egen begäran kunna få ECTS-betyg under förutsättning att hon eller han begär det inom den tid högskolan bestämmer. Betygsskalan bör enligt projektgruppen användas målrelaterat.

Examensbenämningar och deras översättning (kapitel 8)

I examensbeviset skall lärosätet ange examensbenämningen. Bestämmelser om examensbenämning bör införas i examensbilagorna. En examensbenämning skall bestå av examen samt ett för- eller efterled eller båda, som anger examens inriktning. Förslaget innebär att rådande praxis för benämning av examina

inom grundläggande högskoleutbildning föreskrivs i högskoleförordningen. Bestämmelserna om examensbenämning bör omfatta samtliga examina inom såväl grundläggande högskoleutbildning som forskarutbildning.

Projektgruppen föreslår att Högskoleverket skall meddela föreskrifter om översättningen av examen till engelska. Med detta förslag vill projektgruppen understryka vikten av enhetliga översättningar. När det gäller andra språk än engelska föreslår gruppen att lärosätet skall besluta om översättningen av examen i examensbeviset efter samråd med Högskoleverket. Gruppen anser att lärosätena, som själva beslutar om för- och efterled på svenska, även fortsättningsvis skall besluta om översättningen av de för- och efterled som används. Lärosätet bör dock anmäla till Högskoleverket de för- och efterled på svenska som lärosätet bestämt skall användas till varje examen samt den engelska översättningen av dem. Högskoleverket bör få i uppdrag att inrätta och kontinuerligt uppdatera en databas med lärosätenas examensbenämningar på engelska. I databasen bör även översättningar till andra språk än engelska ingå, i de fall de anmälts till verket.

Information till utlandet (kapitel 9)

Svenska högskoleexamina undervärderas ibland utomlands, vilket bl.a. kan bero på att den information om svensk högre utbildning som används inte alltid är tillfyllest eller helt aktuell. Projektgruppen föreslår att det i förordningen (2003:7) med instruktion för Högskoleverket bör förtydligas att Högskoleverket skall svara för information till utlandet i syfte att främja en korrekt värdering av svensk högskoleutbildning.

Projektgruppen föreslår att en bestämmelse skall införas i högskoleförordningen (1993:100) om att det även till examensbevis som utfärdas för examina på forskarnivå skall fogas en bilaga (s.k. Diploma Supplement) som beskriver utbildningen och dess plats i utbildningssystemet. En sådan bilaga utfärdas sedan 2003 för examina inom grundläggande

högskoleutbildning. Bilagan underlättar erkännandet av utbildningar och examina i andra länder och i och med att forskarutbildningen har förts in i Bolognaprocessen anser projektgruppen att utfärdandet av en sådan bilaga även bör omfatta forskarutbildningen.

En omfattande och detaljerad ordbok är ett viktigt stöd för dem som informerar om det svenska utbildningssystemet på engelska. Projektgruppen föreslår därför att Högskoleverket skall få i uppdrag att ta fram och regelbundet uppdatera en elektronisk svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen.

Genomförande (kapitel 10)

Eftersom projektgruppens samtliga förslag är delar i en strävan att skapa en tydlig, enhetlig och internationellt anpassad struktur för högre utbildning bedömer projektgruppen att samtliga nya bestämmelser bör börja tillämpas vid samma tidpunkt. Projektgruppen bedömer att nya bestämmelser bör kunna tillämpas tidigast från och med den 1 juli 2007.

Författningsförslag

Förslag till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 7, 8, 11 och 11 a §§ samt 2 kap. 5 a § högskolelagen (1992:1434) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

7 §

Utbildningen skall omfatta såväl grundläggande högskoleutbildning som forskarutbildning. I grundläggande högskoleutbildning ingår även fortbildning och vidareutbildning.

Utbildningen skall omfatta såväl grundläggande högskoleutbildning som forskarutbildning. I grundläggande högskoleutbildning ingår utbildning på grundnivå och på avancerad nivå.

8 §¹

Den grundläggande högskoleutbildningen skall väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella eller specialutformade program i gymnasieskolan eller

Grundläggande högskoleutbildning på grundnivå skall väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella eller specialutformade program i gymnasieskolan eller

¹ Senaste lydelse 2001:1263.

motsvarande kunskaper. motsvarande kunskaper.
 Regeringen får dock medge Regeringen får dock medge
 undantag när det gäller undantag när det gäller
 konstnärlig utbildning. konstnärlig utbildning.

*Utbildning på avancerad nivå
 skall bygga på utbildning på
 grundnivå.*

Forskarutbildningen skall bygga på en grundläggande
 högskoleutbildning.

11 §²

Regeringen föreskriver vilka Regeringen får meddela
 examina inom grundläggande föreskrifter om vilka examina
 högskoleutbildning som får inom grundläggande
 avläggas. Högskoleverket högskoleutbildning som får
 beslutar vid vilka högskolor avläggas och på vilken nivå en
 dessa examina får avläggas. sådan examen skall avläggas.
 Regeringen föreskriver dock Högskoleverket beslutar vid
 vilka examina som får avläggas vilka högskolor dessa examina
 vid Sveriges får avläggas. Regeringen får
 lantbruksuniversitet. dock meddela föreskrifter om
 vilka examina som får avläggas
 vid Sveriges
 lantbruksuniversitet.

Ett tillstånd att utfärda examina får lämnas bara om
 utbildningen uppfyller de krav som ställs på grundläggande
 högskoleutbildning enligt detta kapitel och de särskilda krav som
 regeringen föreskriver. Dessutom skall det i ett rikstäckande
 perspektiv finnas ett allmänt intresse av att examina får utfärdas.

11 a §³

Om det inte längre finns Om det inte längre finns
 förutsättningar enligt 11 § förutsättningar enligt 11 §
 andra stycket första meningen andra stycket första meningen

² Senaste lydelsen 2000:1370.

³ Senaste lydelsen 2000:1370.

att utfärda en generell examen *i ett visst huvudämne eller* med en viss inriktning eller en yrkesexamen, skall Höskoleverket anmoda högskolan att inom viss tid avhjälpa bristerna.

Finns bristerna helt eller till väsentlig del kvar efter den tid som sägs i första stycket, får Höskoleverket besluta att högskolan inte längre får utfärda en sådan examen som bristerna avser. Om det meddelas ett sådant beslut, får dock högskolan också därefter utfärda examen för de studenter som har påbörjat sin grundläggande höskoleutbildning vid den högskolan före beslutet. Detta gäller dock bara om utbildningen omfattar ett program eller en kurs som kan leda fram till en sådan examen som beslutet avser.

Frågor som avses i andra stycket skall avgöras av regeringen, om de avser Sveriges lantbruksuniversitet. Därvid får regeringen ta hänsyn också till om det i ett rikstäckande perspektiv finns ett allmänt intresse av att examina får utfärdas vid Lantbruksuniversitetet.

2 kap.

5 a §⁴

Det skall finnas minst en fakultetsnämnd vid varje universitet och vid varje högskola där det finns vetenskapsområde med stöd av beslut enligt 5 §.

Fakultetsnämnderna skall ansvara för forskning och forskarutbildning. Nämnderna skall också ansvara för *grundutbildningen*, om inte universitetet eller högskolan inrättar särskilda organ för den utbildningen. Universitet och fakultetsnämnderna skall ansvara för forskning och forskarutbildning. Nämnderna skall också ansvara för *den grundläggande höskoleutbildningen*, om inte universitetet eller högskolan inrättar särskilda organ för den

⁴ Senaste lydelse 2000:830.

högskolor där lärarexamen får avläggas skall dock alltid ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet och högskolor där det finns vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar också för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen. Högskolorna skall därutöver alltid ha särskilda organ för *grundutbildning* och forskning som inte hör till ansvarsområdet för någon fakultetsnämnd.

utbildningen. Universitet och högskolor där lärarexamen får avläggas skall dock alltid ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet och högskolor där det finns vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar också för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen. Högskolorna skall därutöver alltid ha särskilda organ för *grundläggande högskoleutbildning* och forskning som inte hör till ansvarsområdet för någon fakultetsnämnd.

Universiteten och sådana högskolor som avses i första stycket skall bestämma vilka fakultetsnämnder som skall finnas och vilket ansvarsområde som varje nämnd skall ha. Ett ansvarsområde behöver inte sammanfalla med ett vetenskapsområde. Vid högskolor som inte är universitet får ansvarsområdet för forskarutbildning dock bara avse de vetenskapsområden som finns vid högskolan med stöd av beslut enligt 5 §.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007 utom i fråga om 1 kap. 11 §, som träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. De nya bestämmelserna i 1 kap. 7, 8 och 11 a §§ skall tillämpas för kurser som börjar efter den 1 juli 2007.

Förslag till förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)

Härigenom föreskrivs i fråga om högskoleförordningen (1993:100)¹

dels att 6 kap. 1, 2, 5, 7, 9 och 11 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i förordningen skall införas två nya bestämmelser, 6 kap. 11 a § och 7 kap. 6 a §, samt närmast före 7 kap. 6 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

1 §

All grundläggande högskoleutbildning skall bedrivas i form av kurser. Kurser får sammanföras till utbildningsprogram.

Grundläggande högskoleutbildning *skall bedrivas på grundnivå och på avancerad nivå och* skall bedrivas i form av kurser. Kurser får sammanföras till utbildningsprogram.

2 §

Omfattningen av grundläggande högskoleutbildning skall anges enligt ett poängsystem, där *varje* poäng *motsvarar* heltidsstudier under en vecka.

Omfattningen av grundläggande högskoleutbildning skall anges enligt ett poängsystem, där heltidsstudier under en vecka *motsvaras av en och en halv poäng (ECTS-poäng)*.

5 §

I examensordningen skall det anges vilka krav som skall uppfyllas för en viss examen (examensbeskrivning).

I examensordningen anges det *på vilken nivå en viss examen skall avläggas och* vilka krav som skall uppfyllas för

¹ Förordningen omtryckt 1998:1003.

examen (examensbeskrivning).

7 §

I kursplanen skall anges

1. kursens benämning,
2. kursens poängtal *och fördjupningsnivå i förhållande till examensfordringarna,*
3. syftet med kursen,
4. det huvudsakliga innehållet i kursen,
5. den kurslitteratur och de övriga läromedel som skall användas,
6. de krav på särskilda förkunskaper och andra villkor som gäller för att bli antagen till kursen,
7. formerna för att bedöma studenternas prestationer,
8. de betygsgrader som skall användas samt
9. om kursen är uppdelad i delar.

I kursplanen skall *följande* anges:

1. kursens benämning
2. *om kursen är på grundnivå eller avancerad nivå,*
3. kursens poängtal,
4. syftet med kursen,
5. det huvudsakliga innehållet i kursen,
6. den kurslitteratur och de övriga läromedel som skall användas,
7. de krav på särskilda förkunskaper och andra villkor som gäller för att bli antagen till kursen,
8. formerna för att bedöma studenternas prestationer,
9. de betygsgrader som skall användas *och inom vilken tid en student enligt 11 a § senast kan begära att få betyg med de bokstavsbeteckningar som anges i 11 §, samt*
10. om kursen är uppdelad i delar.

I kursplanen skall anges också de övriga föreskrifter som behövs.

9 §

I utbildningsplanen skall anges

1. de kurser som utbildningen omfattar,

I utbildningsplanen skall *följande* anges:

1. de kurser som utbildningen omfattar *och om*

2. den huvudsakliga de är på grundnivå eller
uppläggnings av avancerad nivå,
utbildningen,

2. den huvudsakliga
uppläggnings av
utbildningen,

3. de krav på särskilda
förkunskaper och andra villkor
som gäller för att bli antagen
till utbildningen.

3. de krav på särskilda
förkunskaper och andra villkor
som gäller för att bli antagen
till utbildningen.

I utbildningsplanen skall anges också de övriga föreskrifter som
behövs.

11 §

Som betyg skall användas
något av uttrycken *underkänd*,
godkänd eller *väl godkänd*, om
inte högskolan föreskriver ett
annat betygssystem.

Som betyg skall för godkänt
resultat användas
bokstavsbeteckningarna *A-E*, av
vilka *A* är högsta betyg, och för
underkänt resultat, *Fx* och *F*, av
vilka *Fx* är högre än *F*.
Högskolan får dock meddela
föreskrifter om ett annat
betygssystem.

11 a §

Oavsett vilket betygssystem
som högskolan enligt 11 §
meddelat föreskrifter om, har en
student rätt att få ett betyg med
de bokstavsbeteckningar som
anges i 11 §. Detta gäller dock
endast under förutsättning att
studenten begär det inom den
tid som högskolan bestämmer.

7 kap.

*Grundläggande behörighet
för viss utbildning på
avancerad nivå*

6 a §

*Grundläggande behörighet för
ett program på avancerad nivå
som leder fram till en
masterexamen har den som*

- 1. med godkänt resultat har
gått igenom den utbildning på
grundnivå som krävs för en
kandidatexamen, en
yrkesexamen på minst 180
ECTS-poäng eller motsvarande
utländsk examen, eller*
- 2. genom svensk eller utländsk
utbildning, praktisk erfarenhet
eller på grund av någon annan
omständighet har förutsättningar
att tillgodogöra sig utbildningen
på avancerad nivå.*

1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2007, utom i fråga om 6 kap. 5 §, som träder i kraft den 1 juli 2007.

2. Den nya bestämmelsen i 7 kap. 6 a § skall tillämpas första gången vid antagning till ett program som börjar efter den 1 juli 2007.

3. De nya bestämmelserna i 6 kap. 1, 2, 7, 9, 11 och 11 a §§ skall tillämpas för kurser som börjar efter den 1 juli 2007. För kurser som börjar dessförinnan skall äldre bestämmelser tillämpas, om inte annat framgår av punkterna 4 och 5.

4. Vid utfärdande av kurs- eller examensbevis efter den 1 juli 2007 skall omfattningen av grundläggande högskoleutbildning anges enligt den nya bestämmelsen i 6 kap. 2 §.

5. En poäng som före den 1 juli 2007 angetts för omfattningen av grundläggande högskoleutbildning, skall motsvaras av en och en halv poäng enligt den nya bestämmelsen i 6 kap. 2 §.

Förslag till förordning om ändring i förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 §

Inom grundläggande högskoleutbildning får vid Lantbruksuniversitetet avläggas *endast* de examina som anges i bilagan till denna förordning. I bilagan anges också vilka krav som skall uppfyllas för att en viss examen skall få utfärdas.

Inom grundläggande högskoleutbildning får vid Lantbruksuniversitetet avläggas *bara* de examina som anges i bilagan till denna förordning (*examensordning*). I bilagan anges också *på vilken nivå en viss examen avläggs och* vilka krav som skall uppfyllas för att en viss examen skall få utfärdas (*examensbeskrivning*).

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Den 26 april 2002 förordnades en projektgrupp inom Utbildningsdepartementet med uppdrag att se över vissa examensfrågor i högskolan (dnr U2002/1944/DK). Förordnandet och uppdraget finns i bilaga 2.

Den 1 mars 2003 lämnade projektgruppen delrapporten Magisterexamen i internationell belysning (Ds 2003:4). I delrapporten redovisades de delar av uppdraget som avsåg att klargöra Bolognadeklarationens nivåindelning av högre utbildning och högskoleexamina samt vilka utbildningar som berörs av indelningen enligt en struktur med kandidat- och magisterexamen. I rapporten analyserades också den svenska magisterexamens nivå tillhörighet och frågan om magisterexamens ställning i förhållande till övriga examina. Därtill innehöll delrapporten en utförlig beskrivning av Bologna-processen. Delrapporten tjänade också som underlag inför det europeiska uppföljningsmöte på ministernivå som ägde rum inom Bologna-processen i Berlin i september 2003.

I samband med den första delen av uppdraget genomfördes vidare informationsinsatser i syfte att öka såväl kunskapen om Bolognadeklarationens innehåll som engagemanget för Bologna-processen hos berörda parter i Sverige, framför allt universitet och högskolor samt studenter. Detta skedde genom seminarier och genom framtagande av faktablad och annat informationsmaterial.

I uppdragets andra del ingår i enlighet med projektgruppens riktlinjer att föreslå generella principer för hur omfattning och mål för en yrkesutbildning bör formuleras i examensbeskrivningen samt att föreslå principer för vilka krav målen bör ange. Behovet av principer för införande respektive borttagande av yrkesexamina har utretts. Projektgruppen har också analyserat om det finns ett behov av en annan ordning avseende översättning av examensbenämningar. Dessutom har övervägts vilka ytterligare åtgärder som eventuellt behövs för att säkerställa att den information om svensk högre utbildning som används i utlandet är tillförlitlig.

Frågan om en anpassning av det svenska poängsystemet och den svenska betygsskalan inom högskolan till European Credit Transfer System (ECTS) har också ingått i uppdraget och behandlas i denna slutrapport.

Vidare har projektgruppen utvecklat vissa av förslagen i delrapporten, bl.a. avseende nivåindelningen, och förslag till målbeskrivningar för generella examina. Projektgruppen har också behandlat ett antal frågor som gruppen har ansett behövde utredas mer utförligt i den andra delen av översynen.

Delrapporten innehöll inte några förslag till författningsändringar. Författningsförslag redovisas därför i denna slutrapport.

1.2 Kort referat av förslagen i delrapporten

Projektgruppen föreslog i delrapporten att samtliga examina i den högre utbildningen skulle indelas i tre nivåer: grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Examensordningen i bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) och bilagan till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet (i fortsättningen benämnda examensbilagorna) skulle struktureras efter examensnivåerna. På grundnivån placerades enligt förslaget högskoleexamen, kandidatexamen samt yrkesexamina med krav på en omfattning om mindre än 160 poäng. På avancerad nivå placerades magisterexamen samt yrkesexamina med krav på en

omfattning om minst 160 poäng och påbyggnadsexamina där den totala omfattningen inklusive grundexamen är minst 160 poäng. På forskarnivå placerades licentiat- samt doktorsexamen.

Nya examenskrav föreslogs också för kandidat- och magisterexamen. Omfattningen av kandidatexamen föreslogs vara oförändrad, dvs. minst 120 poäng, med krav på självständigt arbete (examensarbete) om minst 10 poäng. Projektgruppen föreslog att magisterexamen skulle omfatta minst 40 poäng med visst djup och/eller bredd för den som avlagt kandidatexamen, yrkesexamen om minst 120 poäng eller motsvarande utländsk examen. Magisterexamen skulle enligt förslaget bidra till fördjupning och/eller breddning av tidigare högskolestudier. För att erhålla magisterexamen skulle studenten inom ramen för kursfordringarna ha fullgjort ett självständigt arbete (examensarbete) om minst 10 poäng.

Projektgruppen föreslog att kraven på fördjupning på 60- respektive 80-poängsnivån i huvudämnet för kandidat- respektive magisterexamen skulle tas bort i examensbeskrivningarna i examensbilagorna. För magisterexamen innebar detta att de båda nuvarande inriktningarna med ämnesdjup respektive ämnesbredd skulle rymmas inom den föreslagna magisterexamen.

Delrapporten har remissbehandlats. Av 99 remissinstanser har 73 svarat. Därutöver har tre spontana remissvar inkommit. En sammanfattning av remissyttrandena finns att tillgå på Utbildningsdepartementet (dnr U2003/1089/UH).

1.3 Utgångspunkter för projektgruppens arbete och förslag

En viktig utgångspunkt för projektgruppens arbete med både delrapport och slutrapport har varit att öka de studerandes möjlighet till rörlighet såväl nationellt som internationellt, både under och efter studierna. Centrala faktorer i ett internationellt perspektiv är tydligheten i den svenska högskolestrukturen och förtroendet för kvaliteten i utbildningarna. Tydlighet samt

förtroende för systemet är avgörande för ett korrekt akademiskt och professionellt erkännande av studier och examina och därmed för rörligheten. Vid sidan av nationell central reglering är tillämpningen av högskoleförordningens regler om tillgodoräknande avgörande i detta sammanhang. Mobilitet förutsätter ett generöst förhållningssätt vid tillgodoräknande och lägger ett stort ansvar på mottagande institutioner.

En annan utgångspunkt för arbetet är att de förslag som lämnas skall syfta till såväl ökad mångfald i högskolan som ökade möjligheter till livslångt lärande. Detta kan uppnås genom en tydligare nivåindelning av högre utbildning som ger ökade möjligheter att stegvis fördjupa och bredda tidigare kunskaper.

Ytterligare en viktig utgångspunkt har varit att behovet av en tydlig och enkel struktur i lag och förordning så långt möjligt måste kombineras med behovet av flexibilitet. Universitet och högskolor skall besluta om organisationen av studierna och kunna anpassa utbildningsutbudet till såväl nationella som internationella förhållanden samtidigt som studenternas frihet att välja utbildning och inriktning bevaras. Sveriges unika system vad gäller studentens möjlighet att genom att välja en kombination av kurser uppnå en examen måste värnas.

Förslagen i delrapporten ligger till grund för förslagen i denna slutrapport. I vissa avseende har dock projektgruppens tidigare förslag utvecklats och förändrats. Delrapportens förslag att införa tre examensnivåer samt förslaget till nivåplacering av samtliga examina ligger fast och är en viktig utgångspunkt för förslagen i delrapporten. Förslagen till principer för bedömningen av när en utbildning skall avslutas med en yrkesexamen påverkar dock antalet yrkesexamina i indelningen. Likaså förändras förslaget om vilka generella examina som bör placeras på grundnivå respektive avancerad nivå av slutrapportens förslag som rör högskoleexamen och masterexamen.

Examenskraven för de generella examina förändras i slutrapporten i förhållande till förslagen i delrapporten. Förändringen sker bl.a. med anledning av att vissa generella examina avskaffas och nya generella examina införs samt att mer

utvecklade målbeskrivningar föreslås för vissa generella examina. Förslaget från delrapporten om att kravet på fördjupning på 60-poängsnivån i huvudämnet för kandidatexamen skall tas bort i examensbeskrivningen i examensordningen ligger dock fast. Något krav på fördjupning i huvudämne föreslås inte heller skall ställas i examensbilagorna för den föreslagna masterexamen. Förslagen för kandidatexamen som rör krav på självständigt arbete samt nivåplacering av kandidatexamen förändras inte i förhållande till delrapporten. De krav som föreslås för de generella examina framgår av examensbeskrivningarna i utkastet till reviderad examensordning i bilaga 1.

1.4 Arbetsformer

Av uppdraget följer att arbetet skulle bedrivas i en öppen process och att frågorna skulle beredas i samråd med berörda parter. Projektgruppen skulle enligt uppdraget även samråda med pågående utredningar som har relevans för uppdraget. Arbetet under uppdragets första del redovisades i projektgruppens delrapport.

Uppdragets andra fas inleddes med ett seminarium med företrädare för arbetsmarknaden och yrkesorganisationer den 12 mars 2003. Syftet var att informera om och diskutera uppdraget. Den 26 november samma år hölls ett seminarium med såväl företrädare för lärosäten och andra myndigheter som studenter och arbetsmarknadsorganisationer. Vid seminariet presenterade projektgruppen ett antal preliminära förslag. Vid sidan av dessa seminarier har projektgruppen under arbetets gång även träffat en mängd olika intressenter för att diskutera uppdraget. Gruppen har vid upprepade tillfällen samrått med forskarutbildningsutredningen (U 2002:12). Projektgruppen har dessutom haft en rad internationella kontakter.

1.5 Kommentarer till texten

I kapitel 7 föreslår projektgruppen att poängsystemet inom ECTS (European Credit Transfer System) införs för grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning. För att presentera projektgruppens övriga förslag så tydligt som möjligt används dock dagens poängsystem i övriga kapitel. I författningsförslaget och i utkastet till reviderad examensordning i högskoleförordningen (1993:100), i slutrapportens bilaga 1, används det föreslagna poängsystemet ECTS.

Genomförandet av projektgruppens förslag kräver övergångsregler. En bedömning av hur övergångsreglerna för de olika förslagen bör utformas görs i respektive kapitel i denna rapport. I rapportens olika kapitel beskrivs även konsekvenser av förslagen.

1.6 Förslagets författningsreglering m.m.

I författningsförslaget lämnar projektgruppen förslag till ändringar i högskolelagen (1992:1434), högskoleförordningen (1993:100) och förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet.

Förslagen avseende de båda förordningarna är inte fullständiga. Detta gäller bl.a. projektgruppens förslag som rör forskarutbildning och examina på forskarnivå, dvs. tillträdeskrav för studier på forskarnivå, tillgodoräknande av studier på avancerad nivå i forskarutbildning, nivåindelning av examina, införande av en bilaga till examensbevis även för examina på forskarnivå liksom examensbeskrivningar för dessa examina samt övergångsbestämmelser i samband med förslagen. Projektgruppen lägger inte några författningsförslag i dessa delar med hänsyn till det betänkande som kommer att lämnas senast den 1 mars 2004 av forskarutbildningsutredningen (U 2002:12, dir. 2002:148). I forskarutbildningsutredningens uppdrag ingår att lämna förslag till författningsändringar med anledning av utredningens förslag. Kombinationen av projektgruppens och

forskarutbildningsutredningens förslag kommer därför att kräva en samlad översyn av författningsbestämmelserna för forskarutbildningen. En konsekvens av projektgruppens förslag om en gemensam examensstruktur för all högre utbildning bör t.ex. innebära att vissa bestämmelser om forskarutbildningen i nuvarande 8 kap. högskoleförordningen kommer att föras över till bilaga 2, examensordningen.

Regleringen av tillträdesfrågor i högskoleförordningen kan komma att påverkas av översynen av reglerna för tillträde till grundläggande högskoleutbildning (dir. 2003:38). Tillträdesutredningen (U 2003:04) redovisade sitt uppdrag den 27 februari 2004. Projektgruppen föreslår i författningsförslaget vissa regler för tillträde till masterprogram inom grundläggande högskoleutbildning i 7 kap. högskoleförordningen. Ett samlat författningsförslag kommer dock att behöva utarbetas med hänsyn till såväl projektgruppens som tillträdesutredningens förslag.

Projektgruppen föreslår också principer för hur omfattning och mål för en yrkesexamen bör formuleras i examensbeskrivningen samt generella principer för vilka krav målen bör ange. Det har dock inte ingått i gruppens uppgift att utarbeta målbeskrivningar för dessa examina. Projektgruppen föreslår i stället i kapitel 6 att en revidering av yrkesexamensbeskrivningarna bör göras med utgångspunkt i gruppens förslag. Denna revidering bör ske i samverkan med företrädare för universitet och högskolor, arbetsmarknadens organisationer, branschorganisationer eller motsvarande och studenter.

Ett fullständigt förslag till examensbilaga till högskoleförordningen och bilaga till förordningen för Sveriges lantbruksuniversitet, liksom övergångsbestämmelser i dessa delar, har således inte kunnat utarbetas och finns därför inte med i det författningsförslag som lämnas. Ett utkast till reviderad examensordning i högskoleförordningen och förslag till examensbeskrivningar för generella examina på grundnivå och avancerad nivå finns emellertid i bilaga 1.

Projektgruppens förslag kommer att föranleda ändringar i ytterligare ett antal författningar. Införande eller borttagande av examina aktualiserar t.ex. förordningsändringar i fråga om rätten för enskilda utbildningsanordnare att utfärda examen enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina. Följdändringar kommer också att krävas i vissa förordningar till följd av förslaget att införa ett nytt studiepoängssystem. Det gäller t.ex. författningar som rör studiestöd. Författningsförslag om sådana följdändringar har inte inarbetats i denna rapport.

Projektgruppens slutrapport omfattar även förslag till nya eller förändrade uppgifter för Höskoleverket som innebär bl.a. att förslag till förändringar i förordningen (2003:7) med instruktion för Höskoleverket kommer att behöva utarbetas.

2 Fortsättningen av Bologna-processen

2.1 Bologna-processen

En anledning till projektgruppens uppdrag att se över vissa examensfrågor i högskolan är det allt intensivare europeiska samarbetet kring högre utbildning. Framför allt är Bologna-processen en stark drivkraft för många länder att reformera sina utbildningssystem. Det var sannolikt ingen av företrädarna för de 29 länder som i juni 1999 undertecknade Bologna-deklarationen som förutsåg den dynamik processen skulle komma att innehålla.

Deklarationen innehåller tre huvudsakliga mål, nämligen att främja

- rörlighet,
- anställningsbarhet, samt
- Europas konkurrenskraft/attraktionskraft som utbildningskontinent.

Bologna-processens övergripande mål är att till år 2010 skapa ett gemensamt europeiskt område för högre utbildning, The European Higher Education Area (EHEA).

I projektgruppens delrapport gavs en utförlig beskrivning av Bologna-processens ursprung och utveckling. Bland annat beskrevs det första uppföljningsmötet på ministernivå i Prag 2001. Det dokument, Pragkommunikén, som blev resultatet av ministermötet, befäste och fördjupade de ambitioner och mål som slogs fast i Bolognadeklarationen. Pragkommunikén tillförde också processen nya mål. Sedan projektgruppens

delrapport presenterades har ytterligare ett uppföljningsmöte på ministernivå ägt rum i Berlin i september 2003.

Berlinkommunikén och den fortsatta processen

Vid ministermötet i Berlin enades ministrarna om att processen behövde intensifieras såväl på lärosättesnivå som på nationell och europeisk nivå. För att åstadkomma detta fastställdes tre prioriterade delmål inför nästa ministermöte som skall äga rum i Bergen i Norge i maj 2005:

- kvalitetssäkring av högre utbildning,
- erkännande av examina och studieperioder, samt
- implementeringen av Bolognadeklarationens system med två cykler inom högre utbildning.

Delmålet kvalitetssäkring innebär att alla länder år 2005 skall ha nationella kvalitetssäkringssystem som inkluderar vissa gemensamma principer. Exempel på sådana principer är att ansvarsfördelningen mellan de involverade skall vara tydlig och att kvalitetsutvärdering skall bestå av både intern och extern värdering samt att studenter skall medverka i kvalitetsutvärderingen. Ministrarna gav också det europeiska nätverket för kvalitetssäkring, the European Network for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), i uppdrag att utveckla gemensamma standarder, procedurer och riktlinjer för kvalitetssäkring samt att undersöka metoder för att skapa ett lämpligt *peer review system* för kvalitetssäkrings- och ackrediteringsorganisationer. Detta skall ske i samarbete med den europeiska rektorsorganisationen European University Association (EUA), högskolesammanslutningen European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE) och studentorganisationen The National Union of Students in Europe (ESIB).

Ett ömsesidigt förtroende för de europeiska ländernas kvalitetssäkringssystem är grunden för erkännande av examina och studier och därmed för mobilitet. För att stärka erkännandet som sådant enades ministrarna inom ramen för det andra

delmålet om att alla länder som deltar i Bolognaprocessen skall ha ratificerat Europarådets och Unescos konvention om erkännande av bevis avseende högre utbildning i europaregionen, den s.k. Lissabonkonventionen. Alla studenter som examineras från och med 2005 skall också enligt kommunikén få en bilaga till sitt examensbevis, ett Diploma Supplement, som beskriver utbildningen och dess plats i utbildningssystemet. Diploma Supplement skall utfärdas automatiskt, gratis och på ett stort europeiskt språk.

Inom delmål tre förband sig ministrarna vidare på ministermötet i Berlin att till 2005 ha startat implementeringen av Bolognadeklarationens två cykler, dvs. utbildningsnivåer, inom högre utbildning. De uppmuntrade också de deltagande länderna att skapa *qualifications frameworks*, dvs. ett system som på ett systematiskt sätt beskriver respektive lands utbildningssystemens examina och kvalifikationer på olika utbildningsnivåer samt deras inbördes relation (för utförligare beskrivning se kapitel 6). Ministrarna enades också i Berlin om att skapa ett övergripande ramverk för kvalifikationer på europeisk nivå.

Det beslutades dessutom att en uppföljning av hur de medverkande länderna nått delmålen skall göras inför Bergenmötet.

Vad gäller de tre prioriterade delmålen har Sverige redan ett kvalitetsutvärderingssystem som innefattar de gemensamma principerna. Sverige deltar också aktivt i ENQA-nätverket. I augusti 2001 ratificerade Sverige Lissabonkonventionen och från och med 2003 skall enligt högskoleförordningen (1993:100) en bilaga, Diploma Supplement, bifogas till examensbeviset. Systemet med två cykler, eller nivåer, i den högre utbildningen är en av de frågor som utretts av projektgruppen i delrapporten samt i denna slutrapport.

Vid sidan av de tre prioriterade delmålen enades ministrarna i Berlinkommunikén (se bilaga 3) även om en rad andra frågor. Bland annat uttalade de behovet av närmare kopplingar mellan EHEA och det europeiska forskningsområdet, The European

Research Area (ERA), som nu utvecklas inom EU. I Berlinkommunikén framhölls forskning som en viktig del av systemet för högre utbildning i Europa. Mot denna bakgrund enades ministrarna om att inkludera forskarutbildningen som en tredje cykel i Bolognaprocessen. Det var tidigare otydligt huruvida forskarutbildningen utgjorde en del av den andra cykeln eller var att betrakta som en egen cykel.

En annan fråga som lyftes fram i Berlinkommunikén var att ministrarna skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra för studenterna att ta med sig sitt nationella studiestöd vid studier utomlands. Ministrarna uttalade också att The European Credit Transfer System (ECTS), som från början var ett verktyg för meritvärdering inom Erasmusprogrammet, är ett viktigt instrument för att underlätta studenternas mobilitet samt för att utveckla gemensamma kurser och program i Europa. ECTS borde, enligt ministrarna, utvecklas till ett system för överföring och ackumulering av studieprestationer och användas genomgående inom det framväxande EHEA.

Starkare uttalanden än tidigare gjordes också om det positiva i utvecklingen av gemensamma examina och integrerade utbildningsprogram samt vikten av att skapa ett reellt studentinflytande i styrningen av högre utbildning. Samtidigt betonades vikten av att universitet och högskolor skall kunna fatta beslut om den egna organisationen och administrationen. Lärosätenas ansvar för genomförandet av reformer inom högre utbildning lyftes också fram. Vidare blev vikten av breddad rekrytering och ökad tillgänglighet till högre utbildning tydliga i Berlinkommunikén.

Allt fler länder delaktiga i processen

I och med Berlinmötet har nu 40 stater anslutit sig till Bolognaprocessen. I Berlin anslöts Albanien, Andorra, Bosnien och Hercegovina, Vatikanstaten, Ryssland, Serbien och Montenegro samt Makedonien. Det var möjligt att välkomna dessa stater då ministrarna enats om att de länder som anslutit

sig till Europarådets kulturkonvention även skall kunna ansluta sig till Bolognaprocessen under förutsättning att de uttalat sin vilja att följa och implementera målen i processen samt visat hur detta skall ske.

Representanter för alla de 40 staterna arbetar nu gemensamt vidare i den uppföljningsgrupp som skapats inom ramen för Bolognaprocessen. I denna grups arbete deltar även EU-kommissionen. Europarådet, EUA, EURASHE, ESIB och Unescos centrum för högre utbildning (CEPES – European Centre for Higher Education) deltar som observatörer. Arbetet koordineras av en mindre grupp där ordförandelandet i EU under den aktuella perioden är ordförande och kommande värdland vice ordförande. Detta kombinerade ordförandeskap används också i den stora uppföljningsgruppen. Norge har skapat ett sekretariat som har i uppdrag att stödja processen fram till nästa ministermöte och förbereda ministermötet i Bergen våren 2005.

2.2 Köpenhamnsprocessen för yrkesutbildning

I november 2002 antogs en resolution om ett närmare europeiskt samarbete inom yrkesutbildning av EU:s utbildningsministrar. Resolutionen var ett svar på Europeiska rådets uppmaning från dess möte i Barcelona våren 2002.

Antagandet av resolutionen följdes därefter av att en deklARATION med liknande innehåll antogs i Köpenhamn under det danska ordförandeskapet i EU. Syftet med deklARATIONEN var att inkludera även EES-länderna, EU:s kandidatländer och arbetsmarknadens parter i arbetet.

KöpenhamnsdeklARATIONEN kan sägas vara en motsvarighet till BolognadeklARATIONEN och målsättningarna i de båda processerna sammanfaller i hög grad. Köpenhamnsprocessen skiljer sig dock från Bolognaprocessen framför allt genom att den är en integrerad del av EU-samarbetet på yrkesutbildningsområdet, medan Bolognaprocessen drivs framåt genom ett mellanstatligt samarbete utanför EU-strukturen. Det faktum att

yrkesutbildningssystemen i Europa är så olika innebär också att förutsättningarna skiljer sig från de som råder i Bologna-processen.

Köpenhamnsprocessens övergripande mål är att:

- öka tydligheten i och jämförbarheten mellan Europas yrkesutbildningssystem, inklusive utbildningsbevisen,
- främja erkännande av studiemeriter i andra europeiska länder än där de förvärvats,
- höja kvaliteten i yrkesutbildningen, och
- främja en utveckling av branschernas egna utbildnings- och kompetensbevis.

För vissa utbildningsformer är det inte i dag självklart huruvida de i första hand omfattas av Bologna- eller Köpenhamnsprocessen. Den kvalificerade yrkesutbildningen (KY) regleras t.ex. inte inom regelverket för högre utbildning. I andra länder bedrivs emellertid ofta liknade yrkesutbildning på motsvarande nivå inom ramen för ländernas högre utbildning. Frågan om vilka konsekvenser såväl Bologna- som Köpenhamnsprocessen har för KY behöver därför belysas ytterligare.

3 Nivåindelning av examina och kurser

Projektgruppen föreslår längre fram i denna rapport (kapitel 5) att masterexamen införs och att magisterexamen samtidigt tas bort. I detta kapitel används benämningen masterexamen avseende gruppens nya förslag och den nuvarande benämningen magisterexamen när texten behandlar nu gällande examen eller förslag som lämnades i projektgruppens delrapport.

3.1 Nivåindelning av examina och kurser inom den grundläggande högskoleutbildningen

Projektgruppens förslag: Grundläggande högskoleutbildning omfattar grundnivå och avancerad nivå. Kurser inom den grundläggande högskoleutbildningen tillhör antingen grundnivå eller avancerad nivå.

I projektgruppens delrapport föreslogs att examina i den högre utbildningen skall indelas i tre nivåer: grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Gruppen bedömde att det var högt prioriterat att definiera examina i nivåer för att uppnå tydlighet och internationell jämförbarhet, och därmed undvika undervärdering av vissa svenska högskoleexamina. Däremot föreslogs ingen tudelning av den grundläggande högskoleutbildningen, med motiveringen att en sådan ändring bl.a. skulle innebära att alla kurser måste nivåbestämmas.

I stort sett samtliga remissinstanser har tillstyrkt förslaget om indelning av examina i tre nivåer. Några instanser har ansett att även kurser bör nivåindelas.

Till skillnad från förslaget i delrapporten föreslår projektgruppen nu, utöver den tidigare föreslagna nivåindelningen av examina, att den grundläggande högskoleutbildningen skall omfatta två nivåer, nämligen grundnivå och avancerad nivå.

Projektgruppen har således efter det att delrapporten lämnades utvecklat förslaget om nivåindelning i anslutning till arbetet med målbeskrivningar för kandidat- respektive masterexamen. I kapitel 6 redovisar projektgruppen sina förslag avseende strukturen för sådana målbeskrivningar. Gruppen poängterar där vikten av att målen för examina beskriver progressionen mellan examensnivåerna och gruppen anser därför att de kurser som ingår i en masterexamen till sin karaktär bör skilja sig från de kurser som ingår i en kandidatexamen. Masterexamen kommer att vara en påbyggnadsexamen, och därmed bör de kurser som leder fram till masterexamen bygga på, förutsätta eller på annat sätt vara en vidareutveckling av studier på grundnivån. Den målbeskrivning för masterexamen som föreslås i bilaga 1 innebär att studier på avancerad nivå, dvs. de kurser som leder fram till masterexamen, bör karaktäriseras av fördjupning eller breddning i förhållande till studier på grundnivå.

Gruppen anser vidare att inte bara studier som leder fram till masterexamen bör karaktäriseras av fördjupning, breddning eller annan progression i förhållande till studier på grundnivå. Detta bör även gälla exempelvis en del av de kurser som ingår i utbildningar som leder fram till yrkesexamen på avancerad nivå, i enlighet med vad som redovisas i kapitel 6.

Enligt gruppens uppfattning svarar detta förslag bättre mot den indelning av högskoleutbildning i två nivåer som utbildningsministrarna kommit överens om inom ramen för Bolognaprocessen, framför allt med tanke på den utveckling som skett sedan Bolognadeklarationen undertecknades 1999. I Berlinkommunikén anförde ministrarna följande:

”First and second cycle degrees should have different orientations and various profiles in order to accommodate a diversity of individual, academic and labour market needs. First cycle degrees should give access (...) to second cycle programmes. Second cycle degrees should give access to doctoral studies.”

I samma dokument slog ministrarna fast att forskarutbildningen skulle integreras i Bologna-processen som en tredje nivå.

Den föreslagna nivåindelningen medför att samtliga kurser inom den grundläggande högskoleutbildningen nivåbestäms så att de antingen tillhör grundnivå eller avancerad nivå. Därför föreslår gruppen att det i 6 kap. 7 § högskoleförordningen (1993:100) förs in krav på att kursens nivå tillhörighet skall anges i kursplanen. Samtidigt bör nuvarande krav i samma paragraf att ange kursens fördjupningsnivå i förhållande till examensfordringarna utgå som en konsekvens av gruppens tidigare förslag i delrapporten om att kravet på fördjupning i kandidat- respektive magisterexamen skall tas bort. Gruppen har inte ändrat uppfattning, utan anser att kravet på fördjupning på 60-poängsnivån i huvudämnet för kandidatexamen skall tas bort som krav i examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen samt i bilagan till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet (i fortsättningen benämnda examensbilagorna), och att inget krav på ämnesfördjupning skall gälla för den nya masterexamen, vilket framgår av förslaget till målbeskrivning för masterexamen i bilaga 1.

Projektgruppens förslag i delrapporten att examina i den högre utbildningen skall indelas i tre nivåer leder till att det i 1 kap. 11 § högskolelagen (1992:1434) bör föras in att regeringen föreskriver på vilken nivå en examen skall avläggas. Bestämmelser om detta bör anges i examensbilagorna.

Gruppen föreslår vidare att 1 kap. 7 § högskolelagen samt högskoleförordningen ändras så att det framgår att det i grundläggande högskoleutbildning ingår utbildning på grundnivå och på avancerad nivå och att det i 1 kap. 8 § högskolelagen förs in att utbildning på avancerad nivå skall bygga på utbildning på

grundnivå. Gruppen anser också att termen grundutbildning i 2 kap. 5 a § högskolelagen bör ändras till grundläggande högskoleutbildning, så att inga missförstånd i förhållande till begreppet ”grundnivå” kan uppstå.

Gruppen har därutöver funnit att nuvarande bestämmelse i 1 kap. 7 § högskolelagen om att det i grundläggande högskoleutbildning även ingår fortbildning och vidareutbildning bör tas bort i samband med den ovan föreslagna ändringen i denna paragraf. Sådan utbildning bedrivs, som all högskoleutbildning, i form av kurser och utgör inte en egen utbildningskategori. Det är snarare individens syfte med sin utbildning som avgör om det är fortbildning alternativt vidareutbildning.

Konsekvenser av förslaget

Förslaget att indela den grundläggande högskoleutbildningen, och inte endast examina, i grundnivå och avancerad nivå innebär ett ytterligare steg i Bolognaprocessens riktning och en tydligare nivåindelning än gruppens tidigare förslag. Kurser och program på avancerad nivå får en tydlig karaktär av påbyggnad, breddning, fördjupning eller annan vidareutveckling i förhållande till de kurser och program som erbjuds på grundnivå.

Gruppen har analyserat vilka konsekvenser detta förslag kan medföra. Förslaget innebär givetvis ett omfattande arbete för lärosätena att utforma principer för kursernas nivåtillhörighet och att sedan ange till vilken nivå varje kurs skall höra. Att nivåbestämma kurser utifrån begreppet fördjupningsnivå eller påbyggnadsnivå har länge gjorts inom det som traditionellt benämnts filosofisk fakultet. Den nu föreslagna nivåbestämningen av kurser, som inte endast avser fördjupning utan även breddning, vidareutveckling eller annan progression, kan komma att medföra omfattande principdiskussioner. Gruppen vill dock understryka att det är lärosätena själva som närmare måste fastställa principerna för nivåindelningen.

En tänkbar effekt av förslaget kan bli att vissa kurser behöver förändras till sin karaktär. Eftersom utbildningar till

yrkesexamina på avancerad nivå delvis bör innehålla kurser som tillhör avancerad nivå, kan kurser eventuellt behöva förändras för att motsvara kraven eller principerna för sådana kurser. Som framgår av kapitel 6 föreslår gruppen att en revidering bör göras av examensbeskrivningarna för yrkesexamina så att de bl.a. blir jämförbara med examensbeskrivningarna för generella examina. Detta kan eventuellt få betydelse för kurser som ingår i yrkesexamen på avancerad nivå.

3.2 Tillträde till masterprogram och forskarnivå

Tillträde till masterprogram

Projektgruppens förslag: För tillträde till program på avancerad nivå som leder fram till masterexamen krävs fullgjorda kursfordringar för kandidatexamen, yrkesexamen om minst 120 poäng, motsvarande utländsk examen eller motsvarande kompetens.

I delrapporten föreslog projektgruppen att avlagd kandidatexamen, yrkesexamen om minst 120 poäng eller motsvarande utländsk examen skall vara ett krav för utfärdande av magisterexamen. Utgångspunkten för förslaget var bl.a. att genomföra Bolognadeklarationens andra operativa mål, som rör examensstrukturens nivåindelning, och därmed underlätta den internationella rörligheten. Förslaget innebar att kravet på tidigare avlagd examen inte skulle vara ett behörighetskrav för magisterstudierna utan ett krav för utfärdande av examensbevis.

Endast ett fåtal remissinstanser har kommenterat förslaget. Dessa anser att en avlagd kandidatexamen eller yrkesexamen är ett rimligt tillträdeskrav för magisterutbildning, dvs. inte bara ett krav för utfärdande av examensbevis.

Som en konsekvens av gruppens förslag att dela in all grundläggande högskoleutbildning i grundnivå och avancerad nivå, där utbildning på den avancerade nivån skall bygga på och förutsätta utbildning på grundnivån, har gruppen analyserat och

övervägt olika förslag avseende tillträdeskrav till den avancerade nivån. Analysen och övervägandena har primärt gällt tillträdeskrav för studier som leder fram till masterexamen. Gruppen har dock även analyserat konsekvenserna av ett generellt krav på examen eller fullgjorda kursfordringar för examen för tillträde till avancerad nivå.

Ett generellt krav för tillträde till all utbildning på avancerad nivå, som alltså skulle gälla för samtliga kurser på avancerad nivå, skulle enligt gruppens uppfattning tydliggöra de två nivåerna inom den grundläggande högskoleutbildningen. En sådan tydlig uppdelning skulle innebära att den avancerade nivån i sin helhet skulle skiljas från den grundläggande nivån, och att det för studenten skulle bli nödvändigt att efter avslutad grundnivå söka på nytt till den avancerade nivån.

Gruppen har diskuterat en sådan total uppdelning, men funnit att det skulle innebära betydande nackdelar såväl för studenterna som för den pedagogiska planeringen och uppläggnings av t.ex. program som leder fram till yrkesexamen på avancerad nivå. Dessutom innebär en yrkesexamen som leder till ett reglerat yrke att det för just det yrket är en examen som efterfrågas på arbetsmarknaden. En student vars mål är att arbeta i just det yrket bör inte tvingas att passera en eventuell urvalsprocess under utbildningen fram till yrkesexamen.

Ett generellt krav på avlagd examen eller fullgjorda kursfordringar för examen för tillträde till kurser på avancerad nivå skulle också innebära inskränkningar i studenternas nuvarande möjlighet att fritt välja kurser och att t.ex. fördjupa sig i ett enda ämne.

Gruppen har därför kommit fram till att krav på avlagd examen eller fullgjorda kursfordringar för examen för tillträde till alla kurser på avancerad nivå skulle få negativa konsekvenser och därför föreslås inte något sådant tillträdeskrav.

Gruppen anser dock att krav bör ställas för tillträde till program som leder fram till masterexamen. Ett skäl för detta är att studier på avancerad nivå, som leder till masterexamen, inte bör vara en automatisk förlängning av studier på grundnivå.

Efter avslutad grundnivå bör studenten välja om han eller hon vill fortsätta att studera vidare på avancerad nivå, inom landet eller utomlands, eller söka sig ut på arbetsmarknaden. Ett annat skäl är gruppens önskan att åstadkomma en tydlig etappindelning och att öka rörligheten genom att program som leder till masterexamen inte enbart erbjuds lärosätets egna studenter utan också studenter från andra lärosäten i Sverige och i utlandet.

Gruppen har övervägt att föreslå att uttagen examen på grundnivå skall vara ett krav för tillträde till masterprogram. Gruppen har dock funnit att ett sådant förslag skulle medföra problem för de studenter som väljer att söka till masterprogram direkt efter studierna på grundnivån. Examensbeviset skulle eventuellt inte hinna utfärdas i tid till kursstart. Detta problem skulle bli särskilt påtagligt för studenter som avslutar studierna på grundnivån vid höstterminens slut och vill påbörja sina masterstudier på vårterminen samma läsår. Projektgruppen anser därför att tillträdeskravet till program som leder fram till masterexamen bör vara fullgjorda kursfordringar för kandidatexamen, yrkesexamen om minst 120 poäng eller för motsvarande utländsk examen. Kravet på behörighet kan också uppfyllas av den som bedöms ha motsvarande, s.k. reell kompetens.

Förslaget ansluter till ministrarnas uttalande i Berlinkommunikén (se föregående avsnitt). Tillträdeskravet tydliggör att inte endast masterexamen, utan även de kurser som ingår i masterexamen, förutsätter avklarade studier på grundnivån, samtidigt som det inte krävs att examen på grundnivå har utfärdats när studierna på den avancerade nivån påbörjas.

Projektgruppen föreslår att en ny paragraf som reglerar det föreslagna tillträdeskravet införs i 7 kap. högskoleförordningen.

Förslaget avser endast tillträde till program som leder fram till masterexamen. Av följande skäl avser det inte tillträde till fristående kurser som kan ingå i en masterexamen. En kurs på avancerad nivå, t.ex. en fördjupningskurs i ett ämne, kan eventuellt ingå i en masterexamen och samtidigt läsas av studenter som inte har för avsikt att avlägga en sådan examen. Gruppen anser att det är viktigt att värna den frihet som den

svenska högskolan erbjuder studenter att själva välja kurser, antingen för en examen eller utan avsikt att avlägga examen. Det skulle kunna uppstå svårigheter att avgöra på vilket sätt tillträdeskravet skulle tillämpas om detta även skulle omfatta fristående kurser som kan ingå i en masterexamen. Därför omfattas inte fristående kurser som kan ingå i en masterexamen av det föreslagna tillträdeskravet, trots att gruppen anser att sådana kurser skall bygga på och förutsätta studier på grundnivå. Det blir därmed en viktig uppgift för lärosätena att informera studenter som har för avsikt att avlägga masterexamen genom att läsa fristående kurser, att utfärdande av masterexamen kräver en tidigare examen.

Det har inte varit gruppens avsikt att inskränka lärosätenas frihet att besluta om studieorganisation och det har heller inte varit gruppens avsikt att förorda att utbildning för masterexamen skall organiseras i program. Detta bestämmer lärosätena själva om. Gruppen är dock medveten om att förslaget kan få konsekvenser för studieorganisationen, vilket närmare beskrivs i slutet av detta avsnitt.

Gruppens förslag i delrapporten att det för utfärdande av magisterexamen bör krävas avlagd kandidatexamen eller yrkesexamen om minst 120 poäng eller motsvarande utländsk examen ligger fast och bör således gälla för utfärdande av masterexamen. Kravet bör enligt gruppen införas i examensbeskrivningen för masterexamen.

Konsekvenser av förslaget

Det nu föreslagna tillträdeskravet gäller endast tillträde till program som leder till masterexamen av skäl som redovisats ovan. Gruppen bedömer att studier som leder till masterexamen i normalfallet kommer att organiseras i program. Visserligen bör även fristående kurser kunna leda till masterexamen, men det är inte rimligt att det föreslagna tillträdeskravet skall gälla fristående kurser, vilket framgår av gruppens resonemang ovan. Det föreslagna tillträdeskravet kan få följande konsekvenser.

Ett lärosäte kan välja att genomföra en tydlig etappindelning med masterprogram som påbyggnadsprogram. Därmed kan egna studenter och studenter från andra lärosäten i Sverige eller i utlandet söka till dessa på samma villkor, vilket är gruppens intention med den förslagna etappindelningen.

Ett lärosäte kan också välja att inte organisera den utbildning som leder till masterexamen i särskilda påbyggnadsprogram. Detta kan ske antingen genom att lärosätet erbjuder endast kurser som kan väljas fritt av studenten för att uppnå en masterexamen eller genom att t.o.m. erbjuda sammanhållna långa program utan krav på särskild ansökan till den senare delen. Kravet på avlagd kandidatexamen måste dock vara uppfyllt innan masterexamen kan utfärdas. Gruppen anser att det vore olyckligt om lärosätena skulle välja den senare modellen med sammanhållna program eftersom tydligheten avseende svenska examina skulle gå förlorad samtidigt som rörligheten enligt gruppens uppfattning skulle försvåras. Av skäl som redovisats ovan har dock gruppen stannat för att tillträdeskravet endast skall gälla för program på avancerad nivå som leder till masterexamen.

Gruppens förslag innebär samtidigt att lärosätena även fortsättningsvis kan erbjuda långa, sammanhållna program som leder fram till en yrkesexamen på avancerad nivå.

Omfattningen av dubbla examina ökar, bl.a. utfärdande av magisterexamen samtidigt som vissa yrkesexamina. Projektgruppens förslag om krav på tidigare examen för utfärdande av masterexamen kan på sikt leda till att vissa längre yrkesutbildningar etappindelas. En sådan utveckling skulle kunna ge vissa positiva effekter. Om exempelvis den avancerade nivån i en längre yrkesutbildning utformas som specialisering eller inriktning, där respektive lärosäte kan utveckla sin egen profil, skulle studenterna ges större valmöjligheter förutsatt att de är beredda att byta lärosäte. En sådan "arbetsfördelning" mellan lärosätena skulle dock förutsätta en generös värdering i Lissabonkonventionens anda av utbildning på grundnivå vid andra lärosäten, så att studenternas tidigare studier tillgodoräknas och deras rörlighet underlättas.

En utveckling mot två examensnivåer inom längre yrkesutbildningar skulle också innebära att yrkesexamen på avancerad nivå inte längre blir en "first degree", dvs. den första examen som tas ut inom högre utbildning. Detta skulle underlätta en korrekt värdering av den aktuella svenska examen i andra länder eftersom det då inte kan missförstås vilken nivå examen ligger på. Projektgruppen har dock stannat för att inte föreslå obligatorisk etappindelning för utbildningar som leder fram till yrkesexamen på avancerad nivå.

Genomförande

Som framgår av kapitel 10 anser projektgruppen att förslagen skall tillämpas från den 1 juli 2007.

Förslaget att samtliga kurser inom grundläggande högskoleutbildning skall nivåbestämmas, så att de tillhör antingen grundnivå eller avancerad nivå, skall således tillämpas på kurser som börjar efter den 1 juli 2007.

Den föreslagna tillträdesbestämmelsen för program på avancerad nivå bör tillämpas för program som startar efter den 1 juli 2007. Det innebär att program som leder till masterexamen kommer att kunna starta höstterminen 2007. Dessa söks våren 2007 och måste således finnas annonserade i de kataloger som lärosätena tar fram under vintern 2006/07. Förutsatt att riksdag och regering fattar beslut om lag- och förordningsändringar under 2005 bör lärosätena hinna utveckla kurser och program för annonsering i kataloger inför höstterminen 2007.

Tillträde till forskarnivå

Projektgruppens förslag: För tillträde till studier på forskarnivå krävs fullgjorda kursfordringar om totalt minst 160 poäng inom grundläggande högskoleutbildning, varav minst 40 poäng på avancerad nivå, eller motsvarande utländska studier. Om det finns särskilda skäl, får fakultetsnämnden medge undantag från detta krav för en enskild sökande. Om studierna på avancerad nivå omfattar mer än 40 poäng, får de kurser som överstiger 40 poäng tillgodoräknas vid vidare studier inom forskarutbildning.

Grundläggande behörighet för forskarutbildning har enligt 9 kap. 4 § högskoleförordningen (1993:100) i dag den som gått igenom grundläggande högskoleutbildning om minst 120 poäng eller som i någon annan ordning inom eller utom landet har förvärvat i huvudsak motsvarande kunskaper. Om det finns särskilda skäl, får fakultetsnämnden för en enskild sökande medge undantag från kravet på grundläggande behörighet. I den grundläggande behörigheten finns inte något krav på fördjupning i ett ämne.

Utöver kravet på grundläggande behörighet kan universitet och högskolor också ställa krav på särskild behörighet. Detta har lett till att förhållandevis få sökanden med enbart grundläggande behörighet i dag antas till forskarutbildningen. En undersökning som har genomförts av forskarutbildningsutredningen (U 2002:12) visar att av dem som antogs till forskarutbildning läsåret 2001/02 hade 63 procent av männen och 58 procent av kvinnorna mer än 160 poäng i sin grundutbildning.

I delrapporten föreslog projektgruppen inte någon ändring av kraven för grundläggande behörighet till forskarutbildning. Flera remissinstanser har dock ansett att studier eller examen på avancerad nivå bör krävas för tillträde till studier på forskarnivå. De instanser som kommenterat frågan menar att studier på avancerad nivå krävs för att klara en forskarutbildning och att krav på magisterexamen för tillträde till forskarutbildningen

skulle tydliggöra och anpassa examensstrukturen i förhållande till övriga Europa.

Projektgruppen föreslår ovan bl.a. att inte enbart examina skall delas in i nivåer utan även utbildningen, dvs. lärosätena skall bestämma till vilken nivå samtliga kurser hör. Förslaget innebär att den avancerade nivån skall bygga på, förutsätta eller vara en vidareutveckling av studier på grundnivån. I enlighet med detta resonemang bör forskarnivån bygga på den avancerade nivån. Gruppen anser därför att fullgjorda kursfordringar på den avancerade nivån inom grundläggande högskoleutbildning om minst 40 poäng eller motsvarande utländska studier bör utgöra ett krav för tillträde till forskarutbildningen.

Detta förslag innebär att Sverige på ett tydligt sätt anpassar sig till Bolognaprocessens struktur med tre nivåer inom den högre utbildningen. Den tredelade nivåstrukturen har kommit att bli den dominerande modellen i Europa. Denna strukturella förändring innebär enligt projektgruppen att studenternas möjligheter att få sina svenska examina erkända i andra länder förbättras väsentligt.

För utbildningar som leder till yrkesexamen som är längre än totalt 160 poäng är det enligt gruppen inte rimligt eller nödvändigt att kräva en fullständigt avklarad yrkesutbildning för tillträde till forskarutbildning. Ett sådant krav skulle till exempel göra att studerande på läkarutbildningen inte skulle få grundläggande behörighet för forskarstudier förrän efter avklarade studier om 220 poäng. Projektgruppen föreslår därför att krav för tillträde till forskarutbildning skall vara fullgjorda kursfordringar om minst 160 poäng, varav minst 40 poäng på avancerad nivå.

Liksom för närvarande bör fakultetsnämnden få medge undantag från kravet på grundläggande behörighet för en enskild sökande om det finns särskilda skäl.

Projektgruppen anser även att studier utöver 40 poäng på avancerad nivå bör få tillgodoräknas vid studier på forskarnivå. En bedömning av huruvida en utbildning på avancerad nivå är sådan att den utbildningen helt eller delvis kan tillgodoräknas

måste dock avgöras i varje enskilt fall. Projektgruppen anser att en sådan bedömning bör göras generöst. I det fall tillgodoräknande inte medges bör högskolan kunna påvisa en väsentlig skillnad mellan tidigare utbildning och den utbildning för vilken den är avsedd att tillgodoräknas.

Om en forskarstuderande medges rätt att tillgodoräkna kurser utöver 40 poäng på avancerad nivå, kan forskarutbildningen kortas. Även om gruppen föreslår höjda krav för tillträde är inte avsikten med projektgruppens förslag att förlänga utbildningen för den enskilde studenten i förhållande till den praxis som råder i dag. Projektgruppen föreslår ingen förändring av den nuvarande forskarutbildningens längd. Forskarutbildningen har inte heller varit en del av gruppens uppdrag.

Utfärdande av examen på forskarnivå

Om en licentiat- eller doktorsexamen är den första examen en student tar ut finns en risk att den bedöms som en "*first degree*", dvs. en examen på betydligt lägre nivå, i andra länder. Projektgruppen anser därför att avlagd masterexamen eller motsvarande utländsk examen bör krävas för utfärdande av licentiatexamen och doktorsexamen för dem som på avancerad nivå studerat för en generell examen. Kravet på avlagd examen bör alltså enligt projektgruppens bedömning inte vara ett tillträdeskrav till forskarstudierna utan ett krav för utfärdande av examensbevis för licentiatexamen och doktorsexamen. Enligt projektgruppen bör inte motsvarande krav på avlagd yrkesexamen ställas för utfärdande av examen på forskarnivå.

Med hänsyn till forskarutbildningsutredningens uppdrag lämnar projektgruppen inte något författningsförslag i frågor som rör forskarutbildningen.

Konsekvenser av förslagen

Tillsammans med förslagen om tillträdeskravet till avancerad nivå kommer nya tillträdeskrav till forskarnivån och krav för utfärdande av examina på denna nivå enligt projektgruppen att starkt bidra till att den svenska examensstrukturen blir tydligare för dem som skall bedöma värdet av en svensk examen i ett annat land.

4 Principer för yrkesexamina

4.1 Bakgrund

Avsikten med den examensordning som infördes i högskoleförordningen med 1993 års högskolereform var att inrikta statens styrning av högskolan på resultaten av utbildningsverksamheten i kvantitativ och kvalitativ mening och att ge information om studiernas omfattning och nivå. Högskolorna skulle själva precisera utbildningarnas närmare innehåll och uppläggning.

Den primära utgångspunkten för fastställandet av särskilda yrkesexamina var yrkeslivets krav. Sådana utbildningar som direkt förbereder för ett speciellt yrke, och där särskilda legitimationskrav eller liknande behörighetskrav gäller, ansågs vara i behov av särskild yrkesexamen. Därutöver tillkom ett antal yrkesexamina i examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) samt i bilagan till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet (i fortsättningen benämnda examensbilagorna), i enlighet med förslagen i propositionen Universitet och högskolor – frihet för kvalitet (prop. 1992/93:1).

Till varje yrkesexamen anges de krav som skall vara uppfyllda av den som avlägger examen, en s.k. examensbeskrivning. Examensbeskrivningarna, som speglar arbetslivets krav för respektive yrke, är därmed vägledande för innehållet i respektive utbildning fram till examen.

4.2 Förslag till principer för yrkesexamina

Projektgruppens förslag: Om ett yrke är reglerat i svensk lagstiftning, i EG-rätten eller i en majoritet av medlemsländerna inom EES vad avser krav på examen, avslutas utbildningen till detta yrke med en yrkesexamen. En tillämpning av denna princip innebär att vissa yrkesexamina utgår ur examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100), samt bilagan till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet och att utbildningarna i stället avslutas med en generell examen.

I projektgruppens uppdrag har ingått att utreda behovet av att fastställa principer för införande respektive borttagande av yrkesexamina. Projektgruppen ser ett behov av sådana principer av framför allt två skäl. För det första leder principer för när en yrkesexamen skall vara motiverad till en tydlighet såväl nationellt som internationellt. Osäkerheten reduceras kring på vilka grunder en utbildning kan beslutas leda till en yrkesexamen. För det andra främjar tydliga principer mobiliteten för studenter och yrkesverksamma. Med anledning av en ökad rörlighet på den europeiska arbetsmarknaden bör därför hänsyn tas till yrkesreglering också i andra länder inom det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Att det finns en yrkesexamen i Sverige som i huvudsak motsvarar kraven för de yrken som är reglerade i en majoritet av EES-länderna gör att mobiliteten underlättas.

För de utbildningar som inte leder till en yrkesexamen föreslår projektgruppen i kapitel 3 en tydlig nivåindelning där tillträde till masterprogram på avancerad nivå kräver fullgjorda kursfordringar för kandidatexamen, yrkesexamen om minst 120 poäng, motsvarande utländsk examen eller motsvarande kompetens. Denna struktur stämmer väl överens med de två utbildningsnivåer inom den grundläggande högskoleutbildningen som växer fram runt om i Europa som en konsekvens av Bolognaprocessen. För studenter på utbildningar som inte leder fram till en yrkesexamen är det därmed i mobilitetshänseende en fördel att

utbildningarna omfattas av en nivåindelad utbildningsstruktur. Att utbildningarna leder till generella examina innebär samtidigt att det finns en större flexibilitet att utforma utbildningarna efter samhällets och arbetsmarknadens förändringar.

Vid bedömning av om en utbildning bör avslutas med en yrkesexamen eller en generell examen anser projektgruppen således att hänsyn bör tas till om yrket är reglerat i Sverige, i EG-rätten eller i en majoritet av EES-länderna.

Yrket är reglerat i Sverige

För vissa yrken ställer samhället krav på viss kompetens, vilket innebär att endast personer med en särskilt angiven utbildning har rätt att arbeta inom yrket eller har rätt att använda en viss yrkestitel. Yrken regleras genom lagar eller förordningar, och i de flesta fall anges en viss examen från högskolan som grund för den specifika behörigheten till yrket.

Följande yrkesområden är reglerade genom att en examen anges direkt i en författning som rör yrkesutövning:

- Lag (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område. Genom denna lag regleras inte mindre än 19 yrken.
- Förordning (1998:965) om behörighet för sjöpersonal. Genom denna förordning regleras ett stort antal yrken inom sjöfarten.
- I 2 kap. skollagen (1985:1100) regleras läraryrket.
- Av räddningstjänstförordningen (1986:1107) framgår att för behörighet som räddningschef i en kommun krävs avlagd brandingenjörsexamen.
- Av 8 kap. rättegångsbalken framgår vem som får bli ledamot i advokatsamfundet och därmed kalla sig advokat. Sådan person skall bl.a. ha avlagt juris kandidatexamen.
- I rättegångsbalken regleras också andra anställningar inom rättsväsendet.
- Bestämmelser om notarietjänstgöring finns i notarietjänstförordningen (1990:469).

- I lag (1994:844) om behörighet att utöva veterinäryrket samt förordningen (1994:845) om behörighet att utöva veterinäryrket m.m. finns bestämmelser om veterinäryrket.

De examina i examensbilagorna som motiveras av en reglering av ovan nämnda yrken, och som därför bör finnas kvar som yrkesexamina, är följande:

- apotekarexamen
- arbetsterapeutexamen
- audionomexamen
- barnmorskeexamen
- biomedicinsk analytikerexamen
- brandingenjörsexamen
- dietistexamen
- juris kandidatexamen
- logopedexamen
- läkarexamen
- lärarexamen
- optikerexamen
- ortopedingenjörsexamen
- psykologexamen
- psykoterapeutexamen
- receptarieexamen
- röntgensjuksköterskeexamen
- sjukgymnastexamen
- sjukhusfysikerexamen
- sjuksköterskeexamen
- sjöingenjör- och maskinteknikerexamen
- sjökaptens- och styrmansexamen
- specialistsjuksköterskeexamen
- tandhygienistexamen
- tandläkarexamen
- veterinärexamen

Det finns andra yrken som är reglerade utan att krav på en viss examen ställs i författning. I stället har beslutsrätten att fastställa kompetenskrav överlämnats till de myndigheter som har

tillsynsansvar. Detta gäller t.ex. för revisorer och för fastighetsmäklare.

För vissa yrken inom skolan, som specialpedagoger och studie- och yrkesvägledare, krävs i dag inte någon specificerad examen. Med hänsyn till skolans stora behov av personal med specialpedagogisk utbildning bör specialpedagogexamen dock enligt projektgruppen kvarstå som yrkesexamen.

I sitt slutbetänkande karriärvägledning.se.nu (SOU 2001:45) föreslog Utredningen om vägledning i skolväsendet (dir. 1999:107) vissa förändringar som berör studie- och yrkesvägledare och vägledningsverksamheten. Ett av förslagen handlade om att utbildningen till studie- och yrkesvägledare fortsatt skulle ges som yrkesexamen. Med hänsyn till pågående nationella och internationella diskussioner kring vikten av studie- och yrkesvägledning föreslår projektgruppen att även studie- och yrkesvägledarexamen kvarstår som yrkesexamen. Bland annat har EU:s nuvarande ordförandeland, Irland, föreslagit att EU:s utbildningsministrar skall anta en resolution om vägledningsfrågor.

Anställningar för lärare inom folkhögskolans verksamhet är inte reglerade. Staten anger syftet med statsbidraget till folkbildningen och folkbildningens anordnare lägger fast målen för verksamheten och beslutar om personal. För närvarande pågår en statlig översyn av folkbildningen (Utvärdering av folkbildningen, dir. 2001:74). Dessutom pågår ett arbete inom Folkbildningsrådet med att formulera folkbildningens egen syn på dess framtida roll och uppgifter. Vidare har en utredning tillsatts för att undersöka vilka grupper som inte deltar i folkbildning och skälen till detta (Utredningen om deltagande i folkbildning, dir. 2003:6). Samtliga uppdrag skall redovisas våren 2004. Med anledning av dessa uppdrag ser projektgruppen ingen anledning att föreslå att folkhögskollärarexamen tas bort ur examensordningen.

Av de yrkesexamina som utfärdas av Sveriges lantbruksuniversitet är det endast veterinärexamen som leder till ett reglerat yrke. En särskild utredare har fått i uppdrag att göra en

översyn av behörighets- och ansvarsfrågor inom djursjukvården (dir. 2003:90). Utredaren skall bl.a. bedöma om krav på legitimation eller annan behörighetsreglering bör ställas på djursjukvårdare och andra yrken inom djursjukvården. I avvaktan på resultaten av denna utredning föreslår projektgruppen att också djursjukvårdarexamen behålls.

För de yrken som är reglerade finns det skäl för statsmakterna att också i viss mån ställa krav på innehållet i utbildningarna. Därför finns för var och en av yrkesexamina en examensbeskrivning, som skall återspegla de krav som yrkeslivet ställer på kunskaper och färdigheter. Examensbeskrivningarna är det verktyg regeringen har för att ange utbildningens längd och övergripande innehåll. Examensbeskrivningarna skall också utgöra grund för utvärdering av de utbildningar som leder fram till en viss yrkesexamen.

Yrket är reglerat i EG-rätten

Yrken som är reglerade på EU-nivå är läkare, tandläkare, sjuksköterska, barnmorska, apotekare, veterinär och arkitekt. Av dessa är det endast arkitektyrket som inte regleras i Sverige. För dessa yrken har EU fastställt direktiv som anger minimiregler för utbildningen till respektive yrkesgrupp. Ett examens- eller kompetensbevis som meddelats i en medlemsstat och som uppfyller de villkor som anges i direktiven måste erkännas i en annan medlemsstat och ge behörighet att utöva yrket enligt den statens lagstiftning. När det gäller arkitektyrket utgör det svenska examensbeviset för arkitektexamen det kompetensbevis som ger tillträde till en europeisk arbetsmarknad. Projektgruppen föreslår därför att arkitektexamen behålls som yrkesexamen.

Yrket är reglerat i andra EES-länder

Ett av skälen för att se över de nuvarande examensbilagorna är att underlätta den internationella rörligheten också på arbetsmarknaden. De regler som gäller inom EU för rätten att få sin yrkeskompetens erkänd har beskrivits närmare i kapitel 4 i projektgruppens delrapport. Dessa regler gäller även för de Eftaländer som omfattas av EES-avtalet. Reglerna innebär i korthet att en person från ett EU-land alltid har rätt att arbeta i sitt eget yrke i ett annat medlemsland, även om yrket är reglerat i det andra landet. När en person ansöker om behörighet eller erkännande i ett annat medlemsland, skall han eller hon uppvisa dokument som visar att han eller hon är behörig till motsvarande yrke också i sitt hemland. Om yrket är reglerat i värdlandet men inte i hemlandet, är det den sökandes examensbevis som utgör grunden för bedömningen. Om yrket inte är reglerat i hemlandet, kan värdlandet kräva att den sökande visar att han eller hon har arbetat i yrket i upp till två år. För personer som har ett examensbevis, som visar att utbildningen är särskilt utformad för ett visst yrke, krävs inte denna yrkeserfarenhet.

Projektgruppen har kartlagt vilka yrken som är reglerade i en majoritet av de nuvarande EU- och EES-länderna och om det därför finns skäl att ha kvar vissa yrkesexamina för att underlätta rörligheten för dessa yrkesutövare.

I flera länder inom EES är ingenjörsyrken reglerade, och en vanlig modell är att regleringen sker genom medlemskap i en yrkesorganisation. I Storbritannien regleras yrket genom ett femtontal olika ingenjörorganisationer. Medlemskap i någon av dessa är en förutsättning för att bli jämställd med landets egna ingenjörer. I andra länder är mer specifika inriktningar för ingenjörer reglerade.

Även de sociala yrkena och tandteknikeryrket är reglerade i majoriteten av medlemsländerna.

Projektgruppen föreslår därför att de yrkesexamina som leder fram till dessa yrkesområden behålls, dvs. högskoleingenjörsexamen, civilingenjörsexamen, socionomexamen, social omsorgsexamen samt tandteknikerexamen.

Högskoleverket har föreslagit att social omsorgsexamen skall upphöra som egen examen och inordnas i socionomexamen (2003:16 R). Högskoleverkets förslag remitteras för närvarande och projektgruppen lägger därför inga förslag som berör de sociala yrkesexamina.

4.3 Konsekvenser av förslagen

En tillämpning av de tre föreslagna principerna skulle innebära att ett antal yrkesexamina tas bort och att utbildningar som leder fram till dem i stället avslutas med en lämplig generell examen. En närmare bestämning av en sådan generell examen kan ange eventuell yrkesinriktning genom att för- eller efterled fogas till examen. Examens inriktning kan även beskrivas i bilagan till examensbeviset.

För de yrkesexamina som inte leder till ett reglerat yrke i Sverige, i EG-rätten eller i en majoritet av EES-länderna kan det enligt projektgruppen i framför allt mobilitetshänseende vara en fördel om utbildningen anpassas till den struktur med två nivåer som växer fram runt om i Europa som en konsekvens av Bolognaprocessen. En sådan nivåindelad struktur föreslogs i delrapporten och utvecklas av projektgruppen i denna rapport (se kapitel 3).

Yrkeshögskoleexamen bör enligt projektgruppen i fortsättningen behandlas som en generell examen (se kapitel 5).

En tillämpning av de föreslagna principerna skulle kunna ersättas med en generell examen:

- agronomexamen
- flyglärarexamen
- hippologexamen
- hortonomexamen
- jägmästarexamen
- konstnärlig högskoleexamen i dans
- konstnärlig högskoleexamen i konst och design
- konstnärlig högskoleexamen i musik

- konstnärlig högskoleexamen i scen och medier
- landskapsarkitektexamen
- landskapsingenjörsexamen
- lantmästarexamen
- organistexamen
- skogsmästarexamen
- skogsteknikerexamen
- teologie kandidatexamen
- trädgårdsingenjörsexamen
- yrkesteknisk examen

Konsekvenser av att vissa yrkesexamina tas bort

Flyglärarexamen

Möjligheten att utbilda sig till flyglärare inom högskolan infördes genom 1993 års högskolereform då flyglärarexamen inrättades. Flyglärarytbildningen är i normalfallet inte högskoleutbildning och det finns således inga krav på utbildning på högskolenivå för att få behörighet som flyglärare. Flyglärare och flyginstruktörer utbildas huvudsakligen utanför det offentliga utbildningsväsendet genom privata skolor och det är Luftfartsinspektionen som godkänner de enskilda skolorna och utfärdar behörighetsbevis för flyglärare och instruktörer.

Konstnärlig högskoleexamen

Konstnärlig högskoleexamen kan utfärdas inom områdena dans, konst och design, musik, samt scen och medier. Examens omfattning anges till minst 80 poäng, dvs. högskolorna kan själva bestämma längden på de olika utbildningar som erbjuds. I realiteten är också de flesta utbildningar betydligt längre än 80 poäng.

Samtliga högskolor med offentlig huvudman som nu har examensrätt för konstnärlig högskoleexamen har också examens-

rätt för magisterexamen med ämnesbredd eller ämnesdjup, kandidatexamen och högskoleexamen. Dessa har i stor utsträckning gått över till att utfärda kandidatexamen och magisterexamen i stället för konstnärlig högskoleexamen. Om yrkesexamen konstnärlig högskoleexamen tas bort kan därmed en övergång till de generella examina genomföras utan större problem.

Enskilda utbildningsanordnare som för närvarande inte har examensrätt för en generell examen som motsvarar den utbildning som ges, bör enligt projektgruppen prövas för examenstillstånd enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina.

Teologie kandidatexamen och organistexamen

I och med svenska kyrkans skiljande från staten den 1 januari 2000 upphörde också den reglering av anställningar som präst eller kyrkomusiker inom svenska kyrkan som tidigare skett genom lag och förordningar. Svenska kyrkan utgör ett eget rättssubjekt och beslutar själv om sina angelägenheter. Enligt nu gällande regler består utbildningen till präst av två delar. Den grundläggande akademiska utbildningen i teologi ges vid universitet och omfattar 160 poäng och följs sedan av en ettårig praktisk teologisk utbildning vid pastoralinstitut. Den teologiska akademiska utbildningens närmare innehåll preciseras i antagningsreglerna till pastoralinstitutet.

Projektgruppens förslag att ta bort teologie kandidatexamen innebär att de studerande på ett lärosäte med offentlig huvudman som siktar på att bli präster i stället kan ta en generell examen som i så fall skulle bli en teologie kandidatexamen eller en teologie masterexamen (enligt förslag i kapitel 5). Enskilda utbildningsanordnare utan examensrätt för motsvarande generella examen bör prövas för examenstillstånd enligt lagen om tillstånd att utfärda vissa examina.

Musiken i kyrkan sköts av organister och kantorer. Utbildningen till organist ansvarar högskolan för medan

kantorer också utbildas vid folkhögskolor. Ett borttagande av organistexamen skulle innebära att de studerande kan få en generell examen. De specifika krav som ställs på den som skall arbeta som organist eller kantor får då regleras av Svenska kyrkan.

Yrkesteknisk examen

Genom att yrkeshögskoleexamen enligt projektgruppens förslag i kapitel 5 bör vara en generell examen som kan ges en inriktning mot olika yrkesområden, anser projektgruppen att yrkesteknisk examen (YTH) kan upphöra.

Yrkesexamina vid Sveriges lantbruksuniversitet

En tillämpning av de föreslagna principerna skulle få störst återverkan på utbildningar som regleras i bilagan till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Flertalet av de yrkesexamina som är listade ovan finns i denna bilaga. Kvar som yrkesexamina hos SLU skulle således finnas veterinärexamen, som leder till ett reglerat yrke, och djursjukvårdarexamen, som är under utredning. Övriga yrkesexamina, som i dag får utfärdas av SLU, leder till yrken som inte är reglerade i Sverige och som inte heller, annat än i mycket ringa omfattning, är reglerade i EES-länderna.

Ett införande av generella examina i stället för yrkesexamina för de aktuella yrkesutbildningarna skulle innebära en stor frihet för SLU och medföra en större flexibilitet att utforma yrkesutbildningarna efter samhällets förändringar och sektorns behov. Det främjar möjligheterna till utveckling av samarbetet med lantbruksuniversiteten i Norden och i Europa och underlättar mobiliteten.

Projektgruppen har gjort en översiktlig inventering av arbetsmarknadens behov och önskemål utifrån nyligen utlysta anställningar inom områden som har en koppling till de längre

yrkesutbildningarna agronom, hortonom, jägmästare och landskapsarkitekt. Gruppen noterar därvid att ovan nämnda utbildningar inte utgör ett krav för anställning inom respektive område utan kan vara en möjlig utbildningsbakgrund för anställning. I de utlysningar som granskats anges alternativa utbildningsbakgrunder, t.ex. skoglig utbildning om minst 120 poäng, utbildning inom naturresursområdet, biolog-utbildning etc.

De längre utbildningarna vid SLU leder till yrken som av tradition har en stark yrkesidentifikation, vilket har förstärkts genom deras examensbenämningar. Enligt projektgruppens mening bör frågan om yrkesidentifikation ställas mot de fördelar som föreligger med en enhetlig examensstruktur i ett internationellt perspektiv. Gruppen finner inte att de förändringar i respektive yrkesutbildning som strukturförändringen innebär kommer att bli så stora att yrkesidentifikationen äventyras. Enligt gruppens mening bör därför dessa yrkesexamina ersättas av en masterexamen. Enligt projektgruppens förslag kommer en eventuell yrkesinriktning efter beslut av lärosätet att kunna anges som ett för- eller efterled eller båda till masterexamen. Därigenom kan kopplingen till yrket och yrkesidentifikationen bibehållas. Det möter inte heller något hinder för den student, som studerat vid t.ex. agronomutbildningen eller jägmästarutbildningen, att efter avlagd examen använda titeln agronom eller jägmästare på samma sätt som tidigare. De engelska översättningarna för de nuvarande och de i rapporten föreslagna examina torde dessutom i stort sett överensstämma.

De korta yrkesutbildningarna vid SLU är väl etablerade på arbetsmarknaden, men konkurrerar med både de längre SLU-programmen och de allt fler KY-utbildningarna. De utbildningar som omfattar 120 poäng kommer enligt förslaget att kunna avslutas med en kandidatexamen och därigenom ges större förutsättningar till vidare studier på avancerad nivå. Vad gäller de tvååriga utbildningarna, lantmästar-, trädgårdsingenjörs- och hippologutbildningarna, synes dessa väl lämpade att avslutas med

en yrkeshögskoleexamen med specificerad yrkesinriktning. Ett ökande intresse att läsa vidare direkt efter examen har noterats från de nyexaminerade på dessa utbildningar och projektgruppen ser den nya föreslagna strukturen som väl lämpad att ta tillvara detta intresse både på grundnivån och senare på den avancerade nivån.

Särskilda omständigheter föreligger beträffande SLU:s examensrätt för ingenjörsexamen om minst 80 poäng. Mot bakgrund av denna rätt har SLU utfärdat skogsingenjörsexamen och livsmedelsingenjörsexamen, båda omfattande 120 poäng. I Högskoleverkets utvärdering av ingenjörsutbildningarna, som avrapporterades våren 2003, framkom att bedömargruppen hade viss kritik mot de två utbildningar vid SLU som avslutades med ingenjörsexamen. För båda utbildningarna gällde att de väl fyller de yrkesmässiga krav som näringen efterfrågar, men att de inte kunde anses uppfylla kraven för ingenjörsexamen enligt de regler som finns i högskolelag och i bilagan till förordning (1993:221) för SLU. Bedömargruppen rekommenderade bl.a. en förstärkning av ämnena matematik och naturvetenskap. För den skogliga utbildningen rekommenderades som ett alternativ att ge utbildningen en annan examensbenämning, som motsvarar den kunskapsnivå som uppnås inom programmet.

SLU har, vad gäller skogsingenjörsutbildningen, efterkommit bedömargruppens rekommendation vad gäller ändring av examensbenämningen skogsingenjörsexamen. För närvarande behandlas inom Regeringskansliet en anhållan från SLU om att ändra omfattningen av skogsmästarexamen och innehållet i dennas målbeskrivning i avsikt att under de närmaste åren utfärda skogsmästarexamen för den aktuella utbildningen.

Även livsmedelsingenjörsutbildningen har varit föremål för en översyn med anledning av Högskoleverkets utvärdering och förslag om en ändring av såväl kursplan som examensbenämning föreligger.

Projektgruppen föreslår därför att ingenjörsexamen tas bort ur bilagan till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruks-

universitetet och att SLU:s examensrätt för sådan examen försvinner.

4.4 Övergångsbestämmelser

Om vissa yrkesexamina tas bort bör övergångsregler införas. De studenter vid ett universitet eller en högskola med offentlig huvudman som före den 1 juli 2007 påbörjat en utbildning som leder fram till en viss examen bör ges rätt att fullfölja studierna t.o.m. den 30 juni 2014 och avsluta dessa med en yrkesexamen enligt nu gällande bestämmelser.

Vissa enskilda utbildningsanordnare har tillstånd att utfärda sådana examina som nu föreslås upphöra. Övergångsbestämmelserna i examensbilagorna bör också gälla för dessa högskolor. Studenterna hos dessa utbildningsanordnare bör på motsvarande sätt som studenterna vid lärosäten med offentlig huvudman ha möjlighet att fullfölja studierna enligt nu gällande bestämmelser. Som nämnts tidigare i detta kapitel bör rätten att utfärda olika examina ses över i samband med att nya regler införs.

5 Vissa examina

I syfte att förtydliga examensstrukturen och därmed underlätta rörligheten för svenska studenter och yrkesverksamma såväl nationellt som internationellt föreslår projektgruppen förändringar avseende vissa examina.

5.1 Masterexamen och magisterexamen

Projektgruppens förslag: En masterexamen på avancerad nivå införs. Magisterexamen avskaffas.

Masterexamen omfattar 40 eller 80 poäng med visst djup och/eller bredd för den som avlagt kandidatexamen, yrkesexamen om minst 120 poäng eller motsvarande utländsk examen. Examenskraven innebär fördjupning och/eller breddning av tidigare högskolestudier. För att erhålla masterexamen har studenten inom ramen för kursfordringarna fullgjort ett självständigt arbete (examensarbete) om minst 10 poäng.

Enligt en nyligen publicerad studie från Europeiska kommissionen (Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2003/04 – National Trends in the Bologna Process) är den dominerande trenden bland de länder som medverkar i Bolognaprocessen att den första nivån som leder till motsvarande bachelorexamen omfattar tre år och att den andra nivån som leder till masterexamen omfattar två år.

Minst 11 av de nuvarande 15 EU-länderna har infört eller håller på att införa ett system där huvudmodellen omfattar två utbildningsnivåer om tre plus två år. I många länder utfärdas dock examina såväl enligt huvudmodellen som enligt modeller med tre plus ett år, fyra plus ett eller två år. Sverige är det enda EU-landet som har en så kort total minsta studieomfattning som fyra år fram till magisterexamen som huvudmodell. Alla de nordiska grannländerna – Norge, Danmark, Finland och Island – har infört systemet med två nivåer som omfattar tre respektive två år. I den europeiska rektorsorganisationen EUA:s rapport Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe konstateras att Sverige kan få problem med erkännandet av examina i andra länder på grund av sin korta magisterexamen.

Även i projektgruppens kontakter med universitet och högskolor har det blivit tydligt att dessa i sina internationella samarbeten stöter på problem på grund av den korta minsta studietiden för svenska magisterexamina. I nordiska samarbeten har det konstaterats att det t.ex. blir problem att utveckla gemensamma examina med andra nordiska länder av detta skäl.

Magisterexamen omfattar minst 160 poäng enligt examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100), och bilagan till förordning (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet (i fortsättningen benämnda examensbilagorna). Läsåret 2000/01 omfattade mindre än hälften av de magisterexamina som utfärdades (46 procent) 160 poäng, 30 procent omfattade 180 poäng och 24 procent omfattade 200 poäng eller mer. Detta kan vara ett tecken på att såväl studenter som lärosäten sett behovet av en längre magisterutbildning.

Från universitet och högskolor har även behovet av att åter kunna utfärda en masterexamen betonats. Det finns en stark önskan att kunna utfärda en masterexamen som är jämförbar med motsvarande examina i andra länder till såväl svenska studenter som studenter från andra länder. Mellan 1978 och 1993 hade vissa lärosäten denna möjlighet. Dåvarande Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) utfärdade 1978 provisoriska föreskrifter om det som då kallades Masters-examen (UHÄ-FS

1978:33) för att bereda utländska studerande i Sverige möjlighet att avlägga denna examen. Enligt föreskrifterna omfattade Masters-examen 60 poäng i grundläggande högskoleutbildning eller inom forskarutbildning och krav på ett fullgjort självständigt arbete om minst 10 poäng. Tillträdeskravet till denna masterutbildning var bachelorexamen eller motsvarande. UHÄ:s föreskrifter upphörde i och med ikraftträdandet av 1993 års högskoleförordning (1993:100).

Av 1 kap. 11 § högskolelagen (1992:1434) följer att universitet och högskolor med offentlig huvudman endast får utfärda sådana examina som föreskrivits av regeringen. Det innebär att erkännande i andra länder av studieperioder och examina utgår från de examina som finns i examensbilagorna. En översättning av dagens magisterexamen till *Master of...* innebär således inte att master är en reglerad examensbenämning. Det strider mot högskolelagen att utfärda en examen med en annan originalbeteckning än den som återfinns i examensbilagorna.

Högskoleverket har i sin tillsynsverksamhet uppmärksammat problemet för utländska studenter som i dag kommer till Sverige för att läsa s.k. masterprogram för att få en masterexamen. Vissa masterprogram vid några lärosäten leder fram till en svensk magisterexamen som översätts till *Master of...* I vissa fall har examensbeviset dock utfärdats på engelska och detta har lett till oklarheter om vilken originalbeteckning som examen har. I de fall ett masterprogram inte leder fram till en magisterexamen har problemen varit än mer komplicerade.

En svensk masterexamen som är jämförbar med motsvarande examina i andra länder skulle underlätta rekryteringen av utländska studenter. Master är ett internationellt välkänt begrepp som används både i de länder som undertecknat Bologna-deklarationen och i framför allt anglosaxiska länder utanför detta område. Många europeiska länder har de senaste åren infört examina med benämningen master i sina regelverk. Danmark, Norge och Tyskland har t.ex. infört såväl bachelor- som masterexamen med anledning av Bolognaprocessen. Frankrike införde i anslutning till undertecknandet av Bologna-

deklarationen en ny examen med benämningen *mastaire*. I april 2002 ändrades dock examens namn till *master*.

I syfte att tillgodose behovet av en examen som enligt examensbilagorna har en längre omfattning än dagens masterexamen och för att universitet och högskolor lagligen skall kunna utfärda en masterexamen föreslår projektgruppen att en masterexamen införs.

Projektgruppen har övervägt om masterexamen skall behållas. Gruppen bedömer dock att det skulle bli alltför otydligt med två generella examina på den avancerade nivån med tanke på att den ena i dag översätts till *Master of...* och den nya examen skulle få masterexamen som originalbeteckning. Därför föreslår projektgruppen att masterexamen avskaffas.

Projektgruppen anser dock att det finns ett nationellt behov av att även i framtiden kunna utfärda en generell examen på avancerad nivå som omfattar 40 poäng och föreslår därför att en masterexamen kan utfärdas med en omfattning om 40 eller 80 poäng. Att kunna erhålla en masterexamen efter totalt fyra års studier har visat sig vara av stort värde för både studenter och arbetsmarknad. Sedan masterexamen återinfördes 1993 har allt fler sådana examina utfärdats. Läsåret 2002/03 utfärdades över 9 000 masterexamina. Även Norge har valt en modell där en mastergrad kan utfärdas med olika poängomfattning, motsvarande både 60 och 80 poäng.

Projektgruppen vill samtidigt understryka nödvändigheten av att en utbildning på avancerad nivå som är längre än 40 poäng får tillgodoräknas vid vidare studier på forskarnivå (se kapitel 3). En bedömning av om en utbildning helt eller delvis kan tillgodoräknas måste dock avgöras i varje enskilt fall.

Konsekvenser av förslaget

Projektgruppen bedömer att förutsättningarna för erkännande av svenska examina ökar med införandet av en svensk masterexamen som omfattar två års studier. Möjligheten att få en sådan masterexamen kommer att gynna dem som skall studera eller

arbeta utomlands, samt göra det mer attraktivt för utländska studenter att studera i Sverige.

Införandet av en masterexamen som omfattar 40 eller 80 poäng på avancerad nivå innebär en utökning av antalet poäng i förhållande till dagens magisterexamen som omfattar totalt minst 160 poäng. Redan i dag omfattar dock mer än hälften av de magisterexamina som utfärdas mer än 160 poäng och projektgruppen bedömer därför att en masterexamen som omfattar 80 poäng inte nödvändigtvis behöver leda till en förlängning av utbildningen. Samtidigt kommer studietiden för vissa studenter att förkortas i förhållande till vad som gäller i dag till följd av att samtliga examina, inklusive kandidatexamen, får en exakt poängomfattning enligt förslag i kapitel 6. Förslagen kommer därmed enligt projektgruppen sammantaget inte att leda till några kostnadsökningar.

Projektgruppen föreslår således att magisterexamen tas bort och ersätts av en masterexamen på avancerad nivå med två omfattningar, 40 eller 80 poäng. Något krav på fördjupning i huvudämne bör inte ställas i examensbilagorna. Förslaget om att införa en masterexamen leder därmed till konsekvenser för vissa lärosätens examensrätt.

Universiteten har i dag rätt att utfärda samtliga generella examina. Samtliga högskolor med offentlig huvudman har sedan hösten 2001 generell rätt att utfärda kandidatexamen samt magisterexamen med ämnesbredd. Högskoleverket beslutade den 5 oktober 2001 att samtliga högskolor borde kunna prövas för generell magisterexamensrätt, dvs. en rätt att utfärda magisterexamen med såväl ämnesbredd som ämnesdjup. Högskoleverket uttalade samtidigt i beslutet att prövningsförfarandet borde gälla under en övergångsperiod och att samtliga lärosäten därefter borde kunna ges en generell rätt att utfärda magisterexamen utan föregående prövning. Sedan dess har Högskoleverket gett 15 högskolor generell rätt att utfärda sådana examina.

Det ankommer enligt högskolelagen (1992:1434) på Högskoleverket att besluta vid vilka universitet och högskolor

med offentlig huvudman examina får avläggas. Projektgruppen anser emellertid att samtliga universitet och högskolor med offentlig huvudman, som i dag har generell rätt att utfärda magisterexamen, bör ges rätt att utfärda masterexamen med en omfattning om 40 poäng. För masterexamen om 80 poäng bedömer projektgruppen dock att lärosäten med offentlig huvudman som för närvarande inte har det vetenskapsområde inom vilket de avser utfärda masterexamen, kommer att behöva prövas för examensrätt hos Högskoleverket. Lärosäten med offentlig huvudman som saknar vetenskapsområde bör också kunna prövas av Högskoleverket för examensrätt för masterexamen om 80 poäng. Regeringen föreskriver dock vilka examina som får avläggas vid Sveriges lantbruksuniversitet. Regeringen beslutar även vilka examina enskilda utbildningsanordnare får utfärda enligt bestämmelserna i lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina.

Att begreppet master införs i examensbilagorna innebär att denna examen inte får utfärdas utan att högskolan har formell rätt till det. Enskilda utbildningsanordnare som i dag utfärdar masterexamen kommer därmed inte att ha rätt att utfärda masterexamen, såvida utbildningsanordnaren inte söker och efter prövning ges rätt att utfärda en sådan examen.

5.2 Yrkeshögskoleexamen och högskoleexamen

Projektgruppens förslag: Yrkeshögskoleexamen definieras som en generell examen i examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100), och i bilagan till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet. Högskoleexamen tas bort.

I enlighet med förslaget till principer för införande respektive borttagande av yrkesexamina (se kapitel 4) bedömer projektgruppen att yrkeshögskoleexamen inte uppfyller principerna för en yrkesexamen. Yrkeshögskoleexamen är inte inriktad mot ett reglerat yrke och har även i övrigt mer

gemensamt med de generella examina än med yrkesexamina. Projektgruppen föreslår därför att yrkeshögskoleexamen förs in som en generell examen i examensbilagorna.

Yrkeshögskoleexamen omfattar sammanlagt 80 poäng medan högskoleexamen omfattar minst 80 poäng. I kapitel 6 föreslår projektgruppen att alla examina skall anges med en exakt poängomfattning. Både yrkeshögskoleexamen och högskoleexamen skulle därmed få samma omfattning och båda vara generella examina. Projektgruppen bedömer att det inte finns behov av två generella examina av samma längd och föreslår att högskoleexamen avskaffas.

De remissinstanser som har kommenterat frågan om högskoleexamen har delade uppfattningar om huruvida den bör vara kvar eller inte. Vissa lärosäten ser ett behov av en kortare examen medan andra anser att en examen om minst 80 poäng inte är tydlig nog i ett internationellt perspektiv. Dessutom har denna examen samma namn som samlingsbeteckningen för alla examina inom högre utbildning.

I delrapporten föreslog projektgruppen att två generella examina, högskoleexamen och kandidatexamen, vid en nivå-placering av examina skulle placeras på grundnivå. I enlighet med förslaget ovan blir de två generella examina på grundnivå yrkeshögskoleexamen respektive kandidatexamen.

Konsekvenser av förslaget

Projektgruppen gör bedömningen att innehållet i många högskoleexamina är av sådan karaktär att lärosätena i framtiden kommer att kunna utfärda yrkeshögskoleexamen i stället för nuvarande högskoleexamen. En kort examen med yrkesinriktning torde enligt gruppens bedömning ha en större efterfrågan på arbetsmarknaden än en mer ospecificerad högskoleexamen.

Av de högskoleexamina som utfärdades läsåret 2000/01 omfattade 55 procent 80 poäng. Hela 26 procent omfattade mer än 120 poäng. Med projektgruppens förslag till examenskrav för

kandidatexamen i delrapporten kommer därmed vissa studenter att i framtiden i stället kunna ta ut en kandidatexamen. Antalet högskoleexamina som utfärdades läsåret 2002/03 var totalt 965, vilket kan jämföras med 10 982 kandidatexamina och 9 162 magisterexamina. Eftersom yrkeshögskoleexamen inrättades 2002 har inte några sådana examina utfärdats ännu.

De universitet och högskolor, såväl statliga som enskilda, som i dag har rätt att utfärda högskoleexamen bör enligt projektgruppen få rätt att utfärda yrkeshögskoleexamen om de inte redan har denna rätt.

5.3 Juristexamen

Projektgruppens förslag: Juris kandidatexamen byter namn till juristexamen.

I kapitel 4 föreslår projektgruppen att det skall finnas tydliga principer för när en utbildning bör avslutas med yrkesexamen. Juris kandidatexamen är en examen som enligt principerna även fortsättningsvis bör vara en yrkesexamen, eftersom vissa av de yrken som examen leder till är reglerade. Tillsammans med förslaget om en tydlig nivåindelning av de generella examina, med ett särskilt tillträdeskrav till den avancerade nivån, innebär dessa principer att det blir tydligare vad som skiljer generella examina från yrkesexamina. Projektgruppen anser att namnet juris kandidatexamen är otydligt, eftersom namnet indikerar att det är en generell examen, dvs. en kandidatexamen inom juridik. Att kandidatexamen är en examen på grundnivå medan juris kandidatexamen enligt projektgruppen skall placeras på avancerad nivå innebär ännu en otydlighet i förordningen som kan leda till missuppfattningar kring examens nivå.

I enlighet med projektgruppens förslag att skapa en tydlig examensstruktur föreslår projektgruppen därför att juris kandidatexamen byter namn till juristexamen.

Konsekvenser av förslaget

Förslaget att byta namn på juris kandidatexamen till juristexamen innebär i övrigt inga förändringar av examens omfattning eller mål. Examensbeskrivningen omfattas dock av förslaget till revidering av samtliga yrkesexamensbeskrivningar som presenteras i kapitel 6. Inga förändringar föreslås heller avseende vem som får utfärda denna examen. Samma universitet som i dag har rätt att utfärda juris kandidatexamen skall enligt projektgruppen ha rätt att utfärda juristexamen. Juristexamen blir därmed en skyddad examen.

Förslaget kommer att leda till konsekvensändringar i t.ex. notarietförordningen (1990:469).

5.4 Gemensamma examina

Projektgruppens förslag: Frågan om vilka hinder som i dag föreligger för universitet och högskolor att utfärda gemensamma examina med andra lärosäten såväl inom som utom landet utreds. Arbetet bör utmynna i förslag om hur utfärdandet av gemensamma examina kan underlättas.

Ett av Bolognadeklarationens sex operativa mål är att främja den europeiska dimensionen inom högre utbildning, särskilt avseende s.k. integrerade utbildningsprogram. En konkretisering av innebörden av detta mål har därefter skett i de efterföljande kommunikéerna. I Pragkommunikén omnämndes de examina som kan bli ett resultat av ett ökat utbildningssamarbete över gränserna och integrerade utbildningsprogram som *joint degrees*. I Berlinkommunikén åtog sig ministrarna att avlägsna alla juridiska hinder på nationell nivå för att etablera och erkänna sådana gemensamma examina.

Sverige har i den internationella diskussionen varit drivande i att utveckla och konkretisera diskussionen om gemensamma examina. I slutet av maj 2002 anordnade Utbildningsdepartementet ett seminarium inom Bolognaprocessen i

Stockholm om möjligheterna att utveckla förutsättningarna för gemensamma examina. Vid seminariet enades deltagarna bl.a. om en rad kriterier för vad som karaktäriserar gemensamma examina. Två av kriterierna var att gemensamma examina skall bygga på gemensamt utformade utbildningsprogram och innefatta en för studenten sammanhållen studieperiod utanför heminstitutionen.

Andra länder har också intresserat sig för gemensamma examina. Det italienska utbildningsministeriet beslutade 1999 om en förordning som gör det möjligt för italienska lärosäten att utfärda gemensamma examina med såväl andra italienska som utländska lärosäten. Lärosätena beslutar själva om regler för hur en gemensam examen skall utfärdas. Av förordningen framgår dock att en internationell gemensam examen skall regleras i ett avtal mellan de medverkande lärosätena. Gemensamma examina har efter 1999 skapats mellan italienska lärosäten och även mellan t.ex. italienska och franska lärosäten. I samarbeten mellan Italien och andra länder utfärdas dock i hög grad s.k. *double degrees*, dvs. två nationella examina, eftersom andra länder inte har samma förutsättningar som Italien i sina regelverk. Även i Sverige används dubbla examina när en del av studierna bedrivits i ett annat land inom ramen för ett gemensamt utbildningsprogram.

En rad internationella organisationer har uppmärksammat frågan om gemensamma examina och har genom olika program och projekt uppmuntrat utfärdandet av gemensamma examina. Den europeiska rektorsorganisationen European University Association (EUA) är en sådan organisation, men det kanske tydligaste exemplet är programmet Erasmus Mundus som skapats av Europeiska kommissionen. Det nya programmet syftar till att stödja utvecklandet av masterprogram som är gemensamma mellan länder och lärosäten och som leder fram till antingen gemensamma eller dubbla examina. Erasmus Mundus startar under 2004 med stöd och stipendier för ett tiotal masterprogram i EU:s medlemsstater, de blivande medlemsstaterna samt övriga EES-länder. Programmet riktar sig

framför allt till studenter i länder utanför EU för att skapa intresse och nya möjligheter för dem att studera i Europa.

Ett problem med utfärdandet av gemensamma examina är hur dessa examina erkänns utanför de institutioner som medverkat i det gemensamma utbildningsprogrammet. För att försöka komma till rätta med problemet utarbetar Europarådet för närvarande en rekommendation om erkännande av gemensamma examina som skall godkännas av de berörda länderna. Rekommendationen kommer att bli en bilaga till Europarådets och Unescos konvention om erkännande av bevis avseende högre utbildning i europaregionen, den s.k. Lissabonkonventionen. Sådana bilagda rekommendationer har tidigare utarbetats och innebär samma bindande åtagande som konventionen för de länder som har ratificerat denna konvention. Sverige ratificerade Lissabonkonventionen i augusti 2001.

Även inom Nordiska ministerrådets styrgrupp för högre utbildning (HÖGUT) har frågan om gemensamma examina utretts. En arbetsgrupp med representanter för de nordiska länderna har på uppdrag av HÖGUT genomfört en studie (Joint degrees i Norden) av förutsättningarna för att skapa gemensamma examina i Norden. Arbetsgruppen konstaterade att det i dag inte är möjligt att utfärda en gemensam examen med samma benämning i de nordiska länderna. Ett lärosäte kan inte utfärda en examen som inte finns i det egna landets examenssystem. Nordiska ministerrådets arbetsgrupp ansåg att den examen som blir resultatet av ett gemensamt utbildningsprogram bör utfärdas enligt respektive lands examensregelverk eftersom en förändring av lagstiftningen skulle ta tid och bli tämligen omfattande. Gemensamma utbildningsprogram är dock under 2004 en prioriterad aktivitet med särskilt avsatta medel inom det nordiska utbytesprogrammet Nordplus.

Projektgruppen anser att gemensamma utbildningsprogram som leder till gemensamma examina skulle kunna vara ett viktigt verktyg för att öka mobiliteten. Sådana utbildningsprogram skulle också kunna förbättra möjligheterna till erkännande av

examina eftersom de bygger på ett nära samarbete mellan lärosäten samt överenskommelser om ömsesidigt erkännande. Gruppen utesluter inte heller att möjligheten att utfärda gemensamma examina även skulle gynna den nationella mobiliteten samt samarbetet och eventuellt arbetsfördelningen mellan svenska lärosäten.

Frågan om gemensamma examina har inte ingått i projektgruppens uppdrag och gruppen bedömer att den bör utredas i särskild ordning. En utredning bör leda fram till förslag till hur utfärdandet av gemensamma examina kan underlättas.

5.5 Övergångsbestämmelser

De studenter som antagits till en utbildning som leder till magisterexamen, högskoleexamen eller juris kandidatexamen före den 1 juli 2007 bör ha rätt att få examen enligt de äldre bestämmelserna till och med den 30 juni 2014.

Införandet av en masterexamen innebär som nämnts ovan att enskilda utbildningsanordnare enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina inte utan tillstånd får utfärda en sådan examen. De enskilda utbildningsanordnare som för närvarande utfärdar masterexamen bör emellertid med stöd av 9 § i lagen, efter ansökan kunna få tillstånd att utfärda denna examen under fem år efter masterexamens ikraftträdande. Om utbildningsanordnaren inte ansökt om och regeringen inte gett tillstånd att utfärda masterexamen, upphör därefter rätten att utfärda masterexamen.

6 Mål för och beskrivning av examina

6.1 Bakgrund

Den europeiska utvecklingen

Frågan om mål för och beskrivningar av examina är nära kopplad till den diskussion om s.k. *qualifications frameworks* som för närvarande pågår inom Bolognaprocessen och i enskilda europeiska länder. Med *qualifications framework* avses ett systematiskt sätt att beskriva ett utbildningssystem's examina och kvalifikationer på olika utbildningsnivåer och deras inbördes relation där studentens uppnådda resultat, *learning outcomes*, mäts i förhållande till målen för en viss examen.

Den svenska examensordningen är en typ av *qualifications framework*, även om Sverige inte har en gemensam struktur för hela utbildningssystemet som vissa andra länder har. Examensbeskrivningarna för de svenska yrkesexamina är ett tydligt exempel på hur studentens kunskaper och färdigheter skall mätas i förhållande till målen för en viss examen.

Bolognaprocessen syftar till en ökad jämförbarhet mellan de olika systemen för högre utbildning i Europa bl.a. genom en indelning av systemen i tre cykler, dvs. utbildningsnivåer. Ministrarna i de deltagande länderna anser dock att det krävs att nivåer och examina beskrivs även avseende omfattning, inriktning, nivå och resultat för att kunna åstadkomma en verklig jämförbarhet. I Berlinkommunikén uttalade ministrarna därför följande:

”Ministers encourage the member States to elaborate a framework of comparable and compatible qualifications for their higher education systems, which should seek to describe qualifications in terms of workload, level, learning outcomes, competences and profile. They also undertake to elaborate an overarching framework of qualifications for the European Higher Education Area.”

Professor Steven Adam från University of Westminster skriver i rapporten *Qualification Structures in European Higher Education* att det faktum att Bolognaländerna nu avser att skapa ett system med två nivåer för grundutbildningen, bachelor- och masternivå, inte innebär att examina får likvärdigt innehåll. I syfte att säkra bl.a. erkännandet av olika examina och kvaliteten i utbildningen krävs därför att de europeiska länderna enas om ett ramverk för att beskriva kvalifikationerna på olika nivåer. Det är detta ministrarna tagit fasta på i Berlinkommunikén.

Adam skriver också att

”A European Qualifications framework would amount to an agreement about a common structure or architecture within which different national qualifications could be located. It is essential to stress that this should not entail the creation of identical qualifications in terms of delivery, content or approach.”

Utformningen av ett europeiskt ramverk återstår att diskutera inom arbetet med Bolognaprocessen. De europeiska länderna är dock eniga om att ett europeiskt ramverk måste lämna utrymme för mer detaljerade nationella beskrivningar. Nationella ramverk finns redan eller håller på att introduceras i flera andra länder, bl.a. Storbritannien, Irland och Danmark. Inom ramen för olika europeiska projekt har också länder tillsammans försökt skapa ett gemensamt förhållningssätt till eller gemensamma referenspunkter för examina och examensnivåer.

Flera försök har gjorts att beskriva målen för *bachelor degrees* och *master degrees* på europeisk nivå och på så sätt komma fram till vad som karaktäriserar dessa examina och vad som skiljer de två nivåerna åt. Finland har varit värdland för två seminarier inom Bolognaprocessen på detta tema. Det första seminariet 2001 behandlade vad som utmärker bachelornivån och 2003

återkom Finland till temat genom att på samma sätt diskutera masternivån.

Joint Quality Initiative (JQI) är ett informellt europeiskt nätverk för kvalitetssäkring som startades på initiativ av Nederländerna. Ett av resultaten av JQI:s arbete är de s.k. *Dublin descriptors* som är avsedda att vara referenspunkter för de kunskaper och färdigheter studenten normalt sett skall ha uppnått för en bachelor- respektive masterexamen.

EU finansierar för närvarande ett stort projekt med namnet Tuning Educational Structures in Europe. Projektet är universitetsdrivet och ett hundratal universitet och högskolor deltar i arbetet. Projektet pågår mellan 2001 och 2004 och syftar till att skapa en bättre överensstämmelse mellan utbildning på samma nivå i de medverkande länderna inom fem huvudsakliga områden: ekonomi, geologi, historia, pedagogik och matematik. Begreppet *tuning* används för att visa att det inte handlar om att skapa en harmonisering av program och examina utan om gemensamma referenspunkter och en gemensam förståelse. Projektet har i den första fasen av arbetet kommit fram till dels vilka generella kunskaper och färdigheter en student bör ha uppnått för en viss examen, dels ämnesspecifika kompetenser. Flera representanter för svenska universitet och högskolor har deltagit aktivt i projektet.

Mål för svensk högre utbildning

För Sverige är diskussionen om mål för examina och *learning outcomes* inte något nytt. Flera utredningar och propositioner har under de senaste femton åren behandlat målformuleringar.

Högskoleutredningen presenterade i betänkandet Frihet, ansvar, kompetens – grundutbildningens villkor i högskolan (SOU 1992:1, s. 79) förslag till mål för högre utbildning. Utredningen ansåg att högskolans grundutbildning skulle bidra till att utveckla studentens

- kunskaper och insikter,
- färdighet och förmåga, samt

– värderingar och förhållningssätt.

Indelningen skulle enligt utredningen inte ses som en indelning i tre från varandra skilda kategorier. Kunskaper ger vissa färdigheter och färger våra värderingar; vilka värderingar och färdigheter vi har påverkar vilka kunskaper vi vill och kan tillägna oss. De övergripande målen delades sedan in i ett antal mål för vad studenten borde uppnå eller få möjlighet att utveckla i högskolan. Utredningen diskuterade inte någon nivåindelning av mål eller examina, vilket dock hade gjorts i en arbetsgrupp tillkallad av Universitets- och högskoleämbetet (Ny examensordning för högskolan – Om mål för högskoleutbildning, UHÄ 1991).

Syftet med 1993 års examensordning var enligt propositionen Universitet och högskolor – frihet för kvalitet (prop. 1992/93:1) bl.a. att ange krav och inriktning för olika examina och att genom målformuleringar ge underlag för kvalitetskontroll. I propositionen angavs att målen i högskolelagen skulle formuleras så att de uppfattades som relevanta för all grundläggande högskoleutbildning. Målen skulle fånga in högskoleutbildningens särart, det som skiljer den från annan utbildning. I departementspromemorian Fria universitet och högskolor (Ds 1992:1), som låg till grund för propositionen, framhölls att examensbeskrivningarna så långt möjligt skulle ta sikte på det förväntade resultatet av studierna. I promemorian föreslogs sådana målformuleringar för framför allt yrkesexamina medan de beskrivningar som föreslogs för de generella examina var inriktade på krav avseende omfattning, fördjupning och examensarbete.

De mål som med anledning av propositionen fördes in i 1 kap. 9 § högskolelagen (1992:1434) reviderades efter förslag i propositionen Den öppna högskolan (prop. 2001/02:15) för att bättre spegla de krav på färdigheter som ställs i arbetslivet. Propositionen föregicks av betänkandet Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen (SOU 2001:13) som presenterades av Kommittén för pedagogisk förnyelse av den högre utbildningen (dir. 2000:24).

I dag formuleras mål för all högre utbildning i högskolelagen, samt för olika examina i examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100), och bilagan till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet (i fortsättningen benämnda examensbilagorna). Därutöver kan universitet och högskolor enligt examensbeskrivningarna fastställa egna mål för examina, utom för vissa examina vid Sveriges lantbruksuniversitet.

I 1 kap. 9 § högskolelagen anges att den grundläggande högskoleutbildningen skall ge studenterna

- förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar,
- förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa problem, samt
- beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Inom det område som utbildningen avser skall studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,
- följa kunskapsutvecklingen, och
- utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.

Forskarutbildningen skall, utöver vad som gäller för grundläggande högskoleutbildning, ge de kunskaper och färdigheter som behövs för att självständigt kunna bedriva forskning.

I flertalet examensbeskrivningar i examensbilagorna hänvisas till målen i 1 kap. 9 § högskolelagen. Yrkesexamina har därutöver mål för respektive examen som är inriktade på vilka kunskaper och färdigheter studenten skall ha uppnått vid examen. I de nuvarande examensbilagorna är det framför allt målen för yrkesexamina som kan jämföras med *learning outcomes* och *descriptors* i den internationella diskussionen.

6.2 Beskrivning av generella examina

Projektgruppens förslag: Kraven på fördjupning på 60-poängsnivån i huvudämnet för kandidatexamen tas bort i examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100), och bilagan till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet. Krav på fördjupning i huvudämne gäller inte heller för den föreslagna masterexamen.

Mål för vilka kunskaper och insikter, färdigheter och förmågor som studenterna skall ha uppnått vid examen samt vilka värderingar och förhållningssätt som skall bibringas studenterna formuleras för kandidatexamen och masterexamen om 80 poäng i examensordningen. I målen beskrivs progressionen i utbildningen som helhet mellan examina på olika nivåer. I varje examensbeskrivning hänvisas till målen i 1 kap. 9 § högskolelagen (1992:1434).

Högskolan har möjlighet att bestämma mål för examina utöver de centralt reglerade.

Projektgruppen föreslog i delrapporten att de centralt ställda kraven på fördjupning i huvudämnet skulle tas bort från kandidatexamen och magisterexamen. Projektgruppen ansåg att det av den anledningen fanns skäl att se över hur mål för de generella examina skall anges.

De flesta remissinstanser har kommenterat förslaget. En stor grupp (29 instanser) är i huvudsak positiva till att ta bort fördjupningskravet medan en nästan lika stor grupp (24 instanser) är tveksamma eller kritiska. Oavsett om de är positiva eller negativa till förslaget påpekar ett flertal instanser att om kravet på fördjupning tas bort i examensbeskrivningarna för de olika examina är det viktigt att beskriva den progression som äger rum i utbildningen och den nivå som studenten därigenom uppnår. Beskrivningen anses nödvändig för att nivåerna skall vara tydliga i internationella sammanhang, för högskolans utbildningsplanering samt för Högskoleverkets examensrättsprövningar och kvalitetsgranskningar.

När det gäller projektgruppens förslag i delrapporten om nivåplacering av examina anser flera remissinstanser att inte bara examens omfattning i poäng utan också dess karaktär bör beaktas vid nivåplaceringen. Flera remissinstanser menar också att det i författningstexterna tydligt bör framgå vad som skiljer olika examina åt.

Det finns således enligt projektgruppen och flera remissinstanser ett behov, såväl i ett nationellt som i ett internationellt perspektiv, av mål som visar även de generella examinas nivå och progressionen mellan dessa nivåer. Progressionen kan karaktäriseras av breddning, fördjupning eller annan vidareutveckling i förhållande till studier på den tidigare nivån. Progression i utbildningen är enligt gruppen inte alltid detsamma som ämnesfördjupning. Projektgruppen anser att nivåindelningen av examina och kurser, samt målbeskrivningar för examina på olika nivåer, tydligt visar att en progression sker i utbildningen som helhet.

Ett införande av kvalitativa mål för generella examina, vid sidan av dem som finns för yrkesexamina, är likaså viktigt för att de skall vara jämförbara med examina i andra europeiska länder i fråga om såväl längd som resultatet av studierna.

Kandidatexamen blir med projektgruppens förslag den högsta generella examen på grundnivån och masterexamen den enda generella examen på den avancerade nivån. Projektgruppen anser att tydligheten i det svenska systemet ökar om mål kan formuleras för dessa examina och om målen visar vilken kunskaps- och färdighetsnivå studenten har uppnått vid slutet av grundnivån respektive den avancerade nivån. Masterexamen har i förslaget två poängomfattningar och projektgruppen bedömer att beskrivningen av vilka mål studenten skall ha uppnått vid examen bör göras för den mest omfattande masterexamen, dvs. den examen som kommer att omfatta 80 poäng. Enligt projektgruppens förslag blir masterexamen med en omfattning om 80 poäng den högsta generella examen på den avancerade nivån och målen för denna examen beskriver därmed vilken kunskaps- och färdighetsnivå studenten har uppnått vid slutet av

den avancerade nivån. En progression sker naturligtvis även inom varje examensnivå, men projektgruppen har valt att tydliggöra resultatet vid slutet av respektive nivå. Förslag till målbeskrivningar för kandidatexamen och masterexamen återfinns i bilaga 1.

Målbeskrivningarna bör även kunna vara ett stöd och verktyg för Högskoleverkets kvalitetsutvärderingar. Att tydliggöra kvalitativa skillnader mellan generella examina på olika nivåer innebär ett viktigt förtydligande av de mål som skall utgöra grunden för utvärderingen av utbildningar som leder till respektive examen.

För att öka tydligheten internationellt har projektgruppen i sitt förslag till examensbeskrivningar för de generella examina tagit fasta på Berlinkommunikéns rekommendation att de nationella *qualifications frameworks* bör beskriva examina utifrån ”*workload, level, learning outcomes, competences and profile*”.

Workload (omfattning av poäng) beskrivs genom varje examens poängomfattning i ECTS-poäng (se kapitel 7) och genom den omfattning som krävs på det självständiga arbetet.

Level (examensnivå) beskrivs genom att examina och därmed examensbilagorna enligt förslagen i projektgruppens delrapport delas in i grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. De föreslagna målen för kandidat- och masterexamen visar också skillnaden i vad studenten skall ha uppnått på respektive nivå.

Learning outcomes och *competences* (mål för examen) utgörs av målen för den grundläggande högskoleutbildningen som återfinns i högskolelagen samt projektgruppens förslag till mål för kandidat- respektive masterexamen i bilaga 1. Projektgruppen har beslutat använda de begrepp som högskoleutredningen (SOU 1992:1) använde som mellanrubriker för att strukturera målen i målbeskrivningarna, dvs. kunskaper och insikter, färdigheter och förmågor samt värderingar och förhållningssätt. Gruppen har noterat att dessa begrepp dessutom i princip är identiska med dem som har tagits fram inom ramen för det pågående Tuningprojektet. Där beskrivs kunskaper och färdigheter utifrån begreppen *knowing and*

understanding, knowing how to act och *knowing how to be*. Projektgruppen har också vid framtagandet av förslagen till målbeskrivningar studerat de mål som finns i andra länder och som arbetats fram inom ramen för olika europaövergripande projekt.

Projektgruppen anser att målbeskrivningar även bör utarbetas för den högsta examen på forskarnivå, doktorsexamen.

Begreppet ämne

I dagens examensordning definieras de generella examina i hög grad utifrån ämnen. Magisterexamen har två inriktningar, en med ämnesdjup och en med ämnesbredd. I kandidatexamen och magisterexamen finns krav på fördjupade studier i huvudämnet. Eftersom projektgruppen i sin delrapport föreslog att dessa krav och den uppdelade magisterexamen skall tas bort i den centrala regleringen bedömer gruppen att begreppet "ämne" inte längre bör användas i examensordningen. Ämnen och ämnesfördjupning har inte samma relevans för all utbildning inom högskolan utan är framför allt relevanta för och har en lång historia inom det som traditionellt benämnts filosofisk fakultet. Projektgruppen har därför i förslaget till målbeskrivningar använt begreppen kunskapsområde eller område, med innebörden studieområde/område för studier, som gruppen bedömer vara vidare begrepp än begreppet ämne och med större tillämpbarhet på högskolans utbildningar.

I examensbilagorna anges för de generella examina att det av examensbeviset skall framgå vilken inriktning (*profile*) examen har. Projektgruppen föreslår att detta behålls och att inriktningen anges genom att högskolan till examen fogar ett för- eller efterled eller båda (se kapitel 8).

För att underlätta tillgodoräkandet av studier som överstiger 40 poäng på den avancerade nivån (se kapitel 3) vid övergång till studier på forskarnivå, föreslår projektgruppen att det för masterexamen även skall anges om examen har bredd eller om den har djup inom ett eller flera områden. Masterexamens

innehåll och inriktning får stor betydelse för huruvida det är möjligt att tillgodoräkna sig delar av studierna på forskarnivån.

6.3 Beskrivning av yrkesexamina

Projektgruppens förslag: En gemensam struktur för beskrivningen av yrkesexamina i bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) och förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet utvecklas. Den utformas på samma sätt som den struktur som föreslås för generella examina. Därutöver kopplas beskrivningen till ett reglerat yrke. Nuvarande yrkesexamensbeskrivningar revideras med utgångspunkt i den föreslagna strukturen.

I propositionen Universitet och högskolor – frihet för kvalitet (prop. 1992/93:1) angavs att ett skäl till att särskilt reglera vissa examina i form av yrkesexamina var att utbildningar med inriktning mot yrken där det fanns olika former av officiellt fastställd legitimation eller behörighetskrav borde avslutas med en yrkesexamen. I propositionen framhölls att examensbeskrivningarna skulle utformas så att de angav vilka krav som skulle uppfyllas av den som avlägger examen. Beskrivningarna skulle således inte formuleras som mer eller mindre detaljerade bestämmelser om utbildningens innehåll, om tidsföljden mellan olika moment, eller poängtal för dem. Principen skulle vara att olika organisatoriska och innehållsliga uppläggningar skulle kunna leda till samma mål, och att universitet och högskolor skulle ha både frihet till och ansvar för valet av olika vägar till dessa mål.

För att uppnå en större tydlighet och överskådlighet i examensbeskrivningarna för yrkesexamina samt underlätta jämförelser mellan olika yrkesexamina och mellan generella examina och yrkesexamina avseende bl.a. nivå, anser projektgruppen att beskrivningarna av yrkesexamina bör få en delvis ny struktur.

Struktur

Samma principer som för beskrivningarna av generella examina bör gälla för yrkesexamina, nämligen att de som tidigare skall ange vilka krav som skall vara uppfyllda av den som avlägger en examen och inte vilket innehåll utbildningen skall ha. Varje universitet och högskola bör också i fortsättningen ha möjlighet att utöver de mål som finns i högskolelagen och högskoleförordningen sätta upp egna mål även för olika yrkesexamina. Principen för utformningen av yrkesexamensbeskrivningarna bör även i övrigt följa den som föreslagits för generella examina, både vad gäller struktur och nivåbeskrivning. För samtliga yrkesexamensbeskrivningar skall enligt projektgruppen anges:

- examens namn,
- omfattning i poäng,
- examensnivå,
- mål för examen, angivna under rubrikerna: kunskaper och insikter, färdigheter och förmågor samt värderingar och förhållningssätt, samt
- självständigt arbete.

Därutöver kan vid behov följande rubriker användas:

- examens inriktning, och
- praktik eller motsvarande utbildning.

Omfattningen av examina skall anges som ett sammanlagt antal poäng som krävs för respektive examen.

Varje yrkesexamen bör liksom i dag ha särskilda mål. Dessa bör dels på ett generellt sätt koppla yrkesexamen till ett yrke, dels gälla de specifika kunskaper och insikter, färdigheter och förmågor studenten skall ha uppnått vid examen samt vilka värderingar och förhållningssätt som skall bibringas studenten för respektive yrkesexamen. Utformningen av dessa mål bör vara sådan att de skall kunna användas för att utarbeta kriterier för kvalitetsutvärdering av respektive utbildning.

Projektgruppen anser att målbeskrivningarna för varje yrkesexamen bör överensstämma med målen för generella examina i den meningen att yrkesexamina på grundnivå respektive avancerad nivå bör motsvara den grad av

självständighet samt kunskaps- och färdighetsnivå som gäller för kandidatexamen respektive masterexamen. Därmed uppnås tydlighet och överskådlighet både avseende vilka krav som gäller för respektive examen och vilken nivå examen ligger på. Även fortsättningsvis bör gälla att om kurser som ingår i en yrkesexamen sammantaget uppfyller de krav som ställs för master- eller kandidatexamen, såväl med avseende på längd som nivå, skall det framgå av examensbeviset om studenten begär det.

Varje examensbeskrivning skall innehålla krav på självständigt arbete (se avsnitt 6.6).

Flera yrkesexamina kan enligt dagens examensbilagor utfärdas inom olika specialområden eller med olika inriktningar (t.ex. folkhögskollärarexamen och social omsorgsexamen). Sådana specialområden eller inriktningar bör anges under rubriken Inriktning. I de fall en yrkesexamen kräver särskilda förkunskaper, praktik eller motsvarande utbildning skall även detta framgå av examensbeskrivningen.

Examensnivå

Projektgruppens förslag i delrapporten om en indelning av yrkesexamina i grundnivå respektive avancerad nivå har kommenterats av flera remissinstanser. Nästan alla dessa tillstyrker förslaget. Flera remissinstanser understryker dock att både examinas omfattning i poäng och deras karaktär bör beaktas vid nivåindelningen. Det anses viktigt att den progression som sker inom utbildningen och den nivå som därmed uppnås skall ligga till grund för en examens nivåplacering. Flera remissinstanser anser att det t.ex. är olyckligt att lärarexamen är placerad både på grundnivå och avancerad nivå.

Projektgruppen gör bedömningen att både utbildningens längd och en bedömning av progressionen i utbildningen fram till examen bör vara avgörande för nivåplaceringen av yrkesexamina. Utgångspunkten bör emellertid vara att yrkesexamina som omfattar mindre än 160 poäng placeras på

grundnivå, medan examina som omfattar 160 poäng eller mer placeras på avancerad nivå. Som projektgruppen redan framhållit i kapitel 3 skall utbildningar som leder till examina på avancerad nivå också innehålla kurser på avancerad nivå.

Koppling till yrkeslivet

Utbildningar som leder till yrkesexamen skall enligt projektgruppens förslag (se kapitel 4) förbereda för yrkesverksamhet inom ett visst reglerat yrke. Det är därför viktigt att examensbeskrivningarna är tydligt relaterade till det yrke som utbildningen förbereder för. I nuvarande examensbilagor finns i över hälften av målbeskrivningarna en tydlig hänvisning till yrket, till exempel arbetsterapeut eller sjuksköterska. Härigenom uttrycks på ett generellt sätt att utbildningen skall ge de kunskaper och färdigheter som krävs för att kunna arbeta inom respektive yrke. En sådan generell koppling säkerställer att utbildningen anpassas till yrkets krav, utan att revideringar av examens målbeskrivning behöver göras så snart yrkeslivets behov ändras. Enligt projektgruppen bör målbeskrivningen för varje yrkesexamen koppla utbildningen till det aktuella yrket.

Projektgruppen anser att det är det reglerade yrket i sig som bör utgöra utgångspunkten för utformningen av utbildningen och inte de organisationer där personer med denna examen kan komma att anställas, som till exempel är fallet med apotekarexamen i dagens examensbeskrivning. För apotekarexamen är ett av målen att ha förvärvat kunskaper och färdigheter som grund för verksamhet inom framför allt apotek, sjukhusapotek, läkemedelsindustri, kontroll- och forskningslaboratorier samt vetenskapliga institutioner. Att kopplingen skall göras till yrket och inte till organisationer hindrar inte att arbetsmarknaden för personer med en viss yrkesexamen kan vara bredare än så.

Revidering av nuvarande examensbeskrivningar

I projektgruppens uppdrag har ingått att fastställa generella principer för yrkesexamensbeskrivningarna. Projektgruppen anser att en revidering av yrkesexamensbeskrivningarna bör göras med utgångspunkt i den struktur som här föreslagits. Denna revidering bör ske i samverkan med företrädare för universitet och högskolor, arbetsmarknadens organisationer, branschorganisationer eller motsvarande och studenter. Särskilt viktigt i detta arbete är att examensbeskrivningarna blir långsiktigt tillämpbara.

6.4 Mål som högskolan bestämmer

För det stora flertalet examina i examensbilagorna gäller för närvarande att universitet och högskolor kan bestämma mål utöver de av regeringen fastställda. Lärosätenas mål har ofta karaktären av krav avseende omfattning av fördjupningsstudier och fordringar som måste uppfyllas för att studenten skall erhålla ett visst förled eller efterled till sin examen.

Projektgruppen anser att friheten för lärosätena att fastställa egna mål bör finnas kvar, men anser samtidigt att dessa mål inte får hindra studenternas rörlighet mellan lärosäten. Flera remissinstanser har uttryckt farhågor om att borttagandet av fördjupningskravet i kandidat- och magisterexamen kan leda till en ökning av lärosätenas egna examenskrav och därmed en större olikhet mellan lärosätena och ökade svårigheter för studenter att få sina tidigare studier tillgodoräknade om de byter lärosäte. Projektgruppen menar dock att fördjupningskravet i sig inte är någon garanti för lika krav och tillgodoräknande eftersom det som definieras som A-, B-, C- eller D-kurser i ett ämne på ett lärosäte inte har en exakt motsvarighet på andra lärosäten enbart på grund av att indelningen rör en fördjupning i samma ämne.

Det är det enskilda lärosätets ansvar att tillgodoräknandet av studentens tidigare studier inte försvåras. I 6 kap. 12 § högskoleförordningen anges att om en student vid ett universitet eller en

högskola inom landet har gått igenom viss grundläggande högskoleutbildning med godkänt resultat har studenten rätt att tillgodoräkna sig detta för högskoleutbildning vid ett annat lärosäte. Detta gäller dock inte om det finns en väsentlig skillnad mellan utbildningarna. Av 6 kap. 13 § framgår vidare att studenten har rätt att tillgodoräkna sig annan utbildning än den som avses i 12 §, om de kunskaper och färdigheter som studenten åberopar är av sådan beskaffenhet och har en sådan omfattning att de i huvudsak svarar mot den utbildning för vilken de är avsedda att tillgodoräknas. Enligt 14 § i samma kapitel skall högskolan pröva om tidigare utbildning eller verksamhet kan godtas för tillgodoräkande.

Regeringen gav den 5 mars 1998 Högskoleverket i uppdrag (dnr U1998/940/UH) att göra en översyn av hur högskolorna tillämpar högskoleförordningens bestämmelser om tillgodoräkande av kurs m.m. Uppdraget redovisades i rapporten Tillgodoräkande av kurs (1998:32 R). Högskoleverket konstaterade i sina slutsatser att det fanns betydande brister vid tillämpningen av bestämmelserna och att tillämpningen inte präglades av den generositet som regering och riksdag förutsatt vid 1993 års högskolereform. Med anledning av detta samt att Sverige har ratificerat den s.k. Lissabonkonventionen gav regeringen den 4 december 2003 Högskoleverket i uppdrag att göra en förnyad utredning om tillämpningen av högskoleförordningens bestämmelser om tillgodoräkande av kurs (dnr U2003/4661/UH).

6.5 Poängomfattning

Projektgruppens förslag: Alla examinas omfattning anges med ett exakt antal poäng. Högskoleingenjörsexamen omfattar 120 poäng.

I examensbilagorna regleras omfattningen av alla examina. I projektgruppens delrapport föreslogs att generella examinas omfattning även fortsatt skulle anges i termer av ett minsta antal poäng. Skälet till detta var att bevara flexibilitet och bärighet över tid.

I projektgruppens delrapport framfördes ett förslag om en exakt reglering av poängomfattningen för samtliga yrkes-examina. Sex remissinstanser har kommenterat frågan varav tre är positiva. De som ställer sig positiva till förslaget tar fasta på argumentet att yrkesexamina bör ha samma omfattning i hela landet. Argumenten mot en sådan exakt angivelse av omfattningen är att en viss flexibilitet krävs för att kunna anpassa utbildningen till arbetsmarknadens behov och att examen bör kunna innefatta kurser som studenter läser utöver de obligatoriska.

Den föreslagna masterexamen är den enda generella examen på avancerad nivå. Projektgruppen anser att den måste vara flexibel nog att både kunna möta olika behov på den svenska arbetsmarknaden och kunna anpassas till den utveckling av examina på motsvarande nivå som sker i andra länder. Projektgruppen anser därför att masterexamen bör omfatta 40 eller 80 poäng (se kapitel 5).

Projektgruppen gör emellertid bedömningen att kandidatexamen i fortsättningen bör omfatta exakt 120 poäng. Yrkeshögskoleexamen bör omfatta 80 poäng. Därigenom uppnås tydlighet i examenskraven gentemot omvärlden. Yrkeshögskoleexamen bör kunna kompletteras till en kandidatexamen och kandidatexamen bör kunna leda vidare till studier på avancerad nivå.

För yrkesexamina finns enligt projektgruppen ett behov av samstämmighet när det gäller kravet på omfattning framför allt

mot bakgrund av projektgruppens förslag att yrkesexamina skall leda till ett reglerat yrke.

I dag varierar några yrkesexamina i omfattning genom att deras omfattning uttrycks med ett minsta antal poäng i högskoleförordningen. Av de yrkesexamina som enligt projektgruppens principer i kapitel 4 skall finnas kvar i examensordningen är följande sju reglerade på detta sätt:

- Barnmorskeexamen minst 60 poäng (*påbyggnadsutbildning*)
- Folkhögskollärarexamen minst 40 poäng
- Högskoleingenjörsexamen minst 80 poäng
- Sjöingenjör- och maskinteknikerexamen minst 120 poäng
- Sjökapten- och styrmansexamen minst 120 poäng
- Social omsorgsexamen minst 100 poäng

Nuvarande reglering med minsta omfattning av examina har lett till att flera utbildningar i praktiken har förlängts efter hand. Erkännande av svenska yrkesexamina i utlandet har försvårats på grund av att samma examen utfärdats med olika poängomfattning. En exakt omfattning av alla yrkesexamina bör därför enligt projektgruppen införas i examensbilagorna.

Studier utöver de krav som gäller för respektive examen bör inte ingå i examen. En student skall förstås alltid ha rätt att få studieresultat dokumenterade även om de inte ingår i en examen.

Sjöingenjör- och maskinteknikerexamen respektive sjökaptens- och styrmansexamen uppnås efter studier omfattande minst 120 poäng med möjlighet att få maskinteknikerexamen eller styrmansexamen efter 70 poäng. För att få behörighet som sjöingenjör och sjökaptens ställer Sjöfartsverket, som är den behörighetsgivande myndigheten, krav på genomförd praktik. För sådana studenter som inte har relevant erfarenhet innan de påbörjar studierna erbjuds inom studieprogrammen praktik i form av en fristående kurs vid sidan om examen. Därigenom förlängs i realiteten utbildningsprogrammen med mellan 40 och 60 poäng för dessa studenter. Projektgruppen anser att sjöingenjörsexamen respektive sjökaptensexamen bör omfatta exakt 120 poäng. Det är emellertid enligt projektgruppen viktigt att det klart framgår i information om programmen att kravet för

att få behörighet från Sjöfartsverket är att studenter har tillräcklig praktisk erfarenhet och att utbildningarna därmed för vissa studenter kan vara längre än 120 poäng.

De flesta program som leder till högskoleingenjörsexamen och social omsorgsexamen omfattar i dag 120 poäng. Som nämnts i kapitel 4 har Högskoleverket föreslagit att social omsorgsexamen skall upphöra som egen examen och inordnas i socionomexamen (2003:29 R). Verkets förslag remitteras för närvarande och projektgruppen behandlar därför inte poängomfattningen för social omsorgsexamen.

Högskoleingenjörsexamen har sitt ursprung i den tvååriga ingenjörsutbildning som inrättades läsåret 1989/90. Många remissinstanser ansåg i sina remissvar på departementspromemorian Fria universitet och högskolor (Ds 1992:1) att ingenjörsexamen borde omfatta 120 poäng. I examensordningen gavs därför möjlighet till förlängning av ingenjörsutbildningen genom att ingenjörsexamen (nuvarande högskoleingenjörsexamen) kunde uppnås efter minst 80 poäng.

Enligt Högskoleverkets utvärdering av högskoleingenjörsprogrammen (2003:20 R) omfattar de allra flesta program som leder till högskoleingenjörsexamen 120 poäng. Det finns även program som är 140 poäng. Verkets bedömaregrupp, som bl.a. hade flera arbetslivsrepresentanter, slog fast att det inte är möjligt att inom ramen för 80 poäng förmedla de kunskaper som arbetslivet behöver och som numera förväntas av en högskoleingenjör. Bedömaregruppen förespråkade att examen i stället borde omfatta minst 120 poäng. Läsåret 2000/01 omfattade 93 procent av samtliga högskoleingenjörsexamina mer än 80 poäng.

Då högskoleingenjörsutbildningen i dag i realiteten oftast omfattar studier om 120 poäng och en sådan omfattning efterfrågas av arbetsmarknaden bör enligt projektgruppen högskoleingenjörsexamen omfatta sammanlagt 120 poäng.

6.6 Självständigt arbete

Projektgruppens förslag: Krav på självständigt arbete ställs för samtliga examina. För examina som omfattar minst 160 poäng är det självständiga arbetets omfattning minst 20 poäng. För examina som omfattar minst 120 men mindre än 160 poäng och för påbyggnadsexamina på avancerad nivå som omfattar minst 40 poäng är det självständiga arbetets omfattning minst 10 poäng. För examina som omfattar mindre än 120 poäng ställs inga specifika krav på det självständiga arbetets poängomfattning.

I examensbilagorna ställs för närvarande krav på självständigt arbete (examensarbete) för kandidat- och magisterexamen, de olika lärarexamina (flyglärarexamen, folkhögskollärarexamen, lärarexamen och specialpedagogexamen) samt för studie- och yrkesvägledarexamen. För övriga examina ställs inte något krav på självständigt arbete.

I projektgruppens delrapport anförde gruppen att det borde övervägas om det finns skäl att införa krav på självständigt arbete i kursfordringarna för yrkesexamina. Gruppen ansåg att detta i så fall skulle gälla yrkesexamina om minst 120 poäng. Förslaget motiverades på följande sätt (s. 107):

”Projektgruppen gör bedömningen att det självständiga arbetet (examensarbetet) är ett viktigt tillfälle för studenten att tillämpa vetenskaplig/konstnärlig metod och visa sin vetenskapliga/konstnärliga mognad. Detta inbegriper självständiga arbeten som är såväl tvärvetenskapliga som ämnesinriktade och såväl yrkesinriktade som forskningsförberedande.”

Drygt ett tiotal remissinstanser har kommenterat denna fråga och de flesta av dessa är positiva till att införa krav på självständigt arbete även för yrkesexamina. Skälen varierar men flera lärosäten har betonat att examensarbetet är ett viktigt moment där förmågan att tillämpa kunskaper och färdigheter provas. Några lärosäten har i remissvaren påpekat att krav på självständigt arbete ställs i de lokalt utformade målen för olika yrkesexamina.

I syfte att få en bild av förekomsten av självständigt arbete (i fortsättningen används detta begrepp vilket även inbegriper examensarbete) i olika yrkesexamina har projektgruppen gjort en kartläggning av de lokala kraven vid tio lärosäten, sex universitet och fyra högskolor. Resultatet visar att nästan samtliga tio lärosäten kräver fullgjort självständigt arbete om vanligtvis 10 poäng för yrkesexamina om 120-140 poäng och fullgjort självständigt arbete om vanligtvis 20 poäng för yrkesexamina om minst 160 poäng, med undantag för tandläkareexamen. För påbyggnadsexamina krävs självständigt arbete för cirka två tredjedelar av examina vid de olika lärosätena.

Projektgruppen har övervägt för- och nackdelar med att införa krav på självständigt arbete för samtliga examina och funnit att ett sådant krav bör införas. I 1 kap. 9 § högskolelagen (1992:1434) anges de mål som skall gälla för all högskoleutbildning. Dessa mål hänvisas också till i målen för samtliga examina i examensordningen. Utbildningen skall bl.a. ge studenten förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar och förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa problem. Projektgruppen anser att det framför allt är inom ramen för det självständiga arbetet som studentens förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar och att självständigt urskilja, formulera och lösa problem bekräftas. I det självständiga arbetet visar studenten att han eller hon inte enbart har inhämtat kunskap och färdigheter utan också kan tillämpa kunskapen och färdigheterna. Detta är viktigt för den yrkesverksamhet som utbildningen förbereder för, liksom för fortsatta studier på avancerad nivå eller forskarnivå. Projektgruppen föreslår därför att krav på självständigt arbete bör ställas för samtliga examina, såväl generella som yrkesexamina.

Projektgruppen vill i detta sammanhang åter framhålla det som påpekades i delrapporten, nämligen att skriftligt arbete inte behöver vara norm för självständigt arbete.

Projektgruppen anser att det självständiga arbetet bör omfatta minst 10 poäng för yrkesexamina om minst 120 poäng samt att det självständiga arbetet, eller de självständiga arbetena

sammanlagt, bör omfatta sammanlagt minst 20 poäng för yrkesexamina om minst 160 poäng. Därmed motsvarar kraven på självständigt arbete för yrkesexamina de som gäller för generella examina. Detta ökar möjligheten för studenten att samtidigt uppfylla kraven för en yrkesexamen och en generell examen. För examina som omfattar mindre än 120 poäng föreslås inte någon preciserad poängomfattning för det självständiga arbetet.

För följande examina föreslås krav på ett fullgjort självständigt arbete utan angivande av poängomfattning:

Generell examen

- Yrkeshögskoleexamen (80 poäng)

Yrkesexamina (högskoleförordningen)

- Folkhögskollärarexamen (40 poäng)
- Tandhygienistexamen (80 poäng)

Yrkesexamina (förordningen för Sveriges lantbruksuniversitet)

- Djursjukvårdarexamen (80 poäng)

Inget förslag läggs avseende social omsorgsexamen (100 poäng) av skäl som redovisats tidigare.

För följande examina föreslås krav på fullgjort självständigt arbete om minst 10 poäng:

Generell examen

- Kandidatexamen (120 poäng)

Yrkesexamina (högskoleförordningen)

- Arbetsterapeutexamen (120 poäng)
- Audionomexamen (120 poäng)
- Biomedicinsk analytikerexamen (120 poäng)
- Brandingenjörsexamen (140 poäng)
- Dietistexamen (120 poäng)
- Högskoleingenjörsexamen (120 poäng)
- Lärarexamen (120 – 140 poäng)

- Optikerexamen (120 poäng)
- Ortopedingenjörsexamen (120 poäng)
- Receptarieexamen (120 poäng)
- Röntgensjuksköterskeexamen (120 poäng)
- Sjukgymnastexamen (120 poäng)
- Sjuksköterskeexamen (120 poäng)
- Sjöingenjör- och maskinteknikerexamen (120 poäng)
- Sjökapten- och styrmansexamen (120 poäng)
- Socionomexamen (140 poäng)
- Studie- och yrkesvägledarexamen (120 poäng)
- Tandteknikerexamen (120 poäng)

För följande påbyggnadsexamina på avancerad nivå föreslås krav på fullgjort självständigt arbete om minst 10 poäng:

Generell examen

- Masterexamen (40/80 poäng)

Yrkesexamina (högskoleförordningen)

- Barnmorskeexamen (60 poäng)
- Psykoterapeutexamen (60 poäng)
- Specialistsjuksköterskeexamen (40/50 poäng)
- Specialpedagogexamen (60 poäng)

Krav på fullgjort självständigt arbete eller fullgjorda självständiga arbeten om sammanlagt minst 20 poäng föreslås för följande yrkesexamina:

Yrkesexamina (högskoleförordningen)

- Apotekarexamen (200 poäng)
- Arkitektexamen (180 poäng)
- Civilingenjörsexamen (180 poäng)
- Juristexamen (180 poäng)
- Logopedexamen (160 poäng)
- Läkarexamen (220 poäng)
- Lärarexamen (160 – 220 poäng)

- Psykologexamen (200 poäng)
- Sjukhusfysikerexamen (180 poäng)
- Tandläkarexamen (200 poäng)

Yrkesexamina (förordningen för Sveriges lantbruksuniversitet)

- Veterinärexamen (220 poäng)

6.7 Konsekvenser av förslagen

Formuleringarna av mål som studenten skall ha uppnått vid examen för de generella examina och resultatet av den föreslagna revideringen av yrkesexamensbeskrivningarna kommer att innebära att progressionen mellan examensnivåerna blir tydligare och de svenska examina därmed mer jämförbara i förhållande till andra länders mål och krav. Målbeskrivningarna kommer också att innebära förändrade förutsättningar för Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar samt examensrättsprövningar. Enligt projektgruppen är målen en viktig utgångspunkt för utvärderingarna och de kan också öka tydligheten i granskningsprocessen.

Att samtliga examina enligt förslaget kommer att ha en exakt poängomfattning ökar tydligheten hos de svenska examina samtidigt som möjligheten att successivt förlänga utbildningarna tas bort. En ökad likvärdighet mellan examina utfärdade vid olika lärosäten kommer dessutom att uppnås eftersom omfattningen av en examen inte kommer att variera.

För flertalet examina kommer projektgruppens förslag om krav på självständigt arbete inte att innebära någon reell förändring, eftersom sådana krav redan finns i lärosätenas egna examensordningar. För de examina som för närvarande inte innehåller självständigt arbete kan förslaget innebära att någon eller några kurser måste ersättas med ett sådant arbete.

6.8 Övergångsbestämmelser

Vid en förändring enligt förslagen i detta kapitel, som innebär nya examens- och målbeskrivningar, en exakt poängomfattning för samtliga examina och krav på självständigt arbete, behöver vissa övergångsregler införas. De som har påbörjat en utbildning före den 1 juli 2007 bör ha rätt att få examen enligt nuvarande bestämmelser till och med den 30 juni 2014. Det bör dock vara möjligt för dessa studenter att välja att ta ut en examen enligt de nya bestämmelserna, om utbildningen uppfyller de nya kraven.

7 ECTS – poängsystem och betygsskala

7.1 Bakgrund

Studentutbytet inom EU:s utbildningsprogram Erasmus bygger på fullt erkännande av studieperioder utomlands och för att underlätta detta utvecklades det europeiska systemet för överföring av studiemeriter European Credit Transfer System (ECTS). ECTS ingår numera som ett ordinarie inslag i Erasmusutbytet och används i någon form av alla lärosäten i Sverige. ECTS poängsystem innebär att ett läsår omfattar 60 poäng och ECTS betygsskala innehåller sju betygssteg.

I projektgruppens uppdrag har ingått att utreda frågan om en anpassning av det svenska poängsystemet och den svenska betygsskalan till ECTS.

ECTS i Bolognaprocessen

I Bolognadeklarationens tredje operativa mål uppmanas länderna att införa ett gemensamt studiepoängsystem, t.ex. ECTS. Syftet är att underlätta studenternas rörlighet och livslånga lärande. Detta mål har sedan utvecklats under processens gång. I Pragkommunikén underströk ministrarna vikten av ett gemensamt poängsystem såsom ECTS, som möjliggör både överföring och ackumulering av studiemeriter. I Berlinkommunikén slog ministrarna fast att ECTS spelar en viktig roll både i främjandet av studentmobilitet och för utvecklingen av gemensamma utbildningar samt att ECTS används i allt fler länder. Vidare

beskrevs ECTS som det system för meritöverföring och meritredovisning som bör användas inom hela det europeiska området för högre utbildning.

ECTS utvecklas kontinuerligt i ett samarbete mellan bl.a. Europeiska kommissionen och den europeiska rektorskonferensen EUA (European University Association), framför allt inom ramen för EU:s utbildningsprogram Erasmus.

Högskoleverkets förslag

Högskoleverket har på regeringens uppdrag (2001-09-06) och på eget initiativ utrett frågan om ett svenskt införande av ECTS (dnr U2003/2441/UH och dnr U2003/4902/UH).

Enligt Högskoleverket utgör inte användandet av ECTS studiepoäng något problem för den svenska högskolan. Majoriteten av svenska lärosäten tillämpar ECTS-poäng för utbytesstudenter i någon utsträckning.

Högskoleverket framhåller behovet av att utveckla en betygsskala som tillvaratar svenska studenters intresse. Svenska studenter har svårigheter när de söker arbete eller fortsatt utbildning utomlands på grund av att den svenska betygsskalan inte är tillräckligt finfördelad. De ställs ofta sist i urvalsprocesser, eftersom det inte finns indikatorer på prestationsskillnader i utbildningen. Högskoleverket förespråkar att en modifierad ECTS-modell används i Sverige. Den modifierade modellen innebär att beskrivningar av prestationer på de olika betygsnivåerna utvecklas i stället för den relativa fördelningen av betygssteg. Sådana beskrivningar skulle ge läraren ledning att sätta betyg i förhållande till examinationskraven. Beskrivningarna bör vara både tydliga och kommunicerbara. Högskoleverket föreslår också att betygsskalan kortas genom att endast ett i stället för två uttryck för underkänd används.

7.2 ECTS-poäng införs

Projektgruppens förslag: ECTS-poäng införs inom grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning. Heltidsstudier under en vecka motsvaras av 1,5 ECTS-poäng.

Studiepoängsystemet i ECTS

I ECTS omfattar ett års heltidsstudier 60 ECTS-poäng. Som ett riktmärke för uppdelningen av kurser i ECTS-poäng har EUA och Europeiska kommissionen föreslagit att full arbetstid under ett läsår skall vara omkring 1600 arbetstimmar (ECTS Key Features, februari 2003). Denna arbetstid skall inkludera all den tid som studenter använder för studier (dvs. lärarledd undervisning, grupparbeten, laborationer, egen läsning, övningar, examination etc.). Detta motsvarar enligt projektgruppen väl den tid som ett svenskt läsår om 40 studieveckor vanligtvis omfattar.

Ett flertal länder har i samband med större reformer inom den högre utbildningen infört ECTS-poäng. Danmark, Frankrike, Malta, Norge, Italien, Nederländerna, Slovakien, Slovenien, Tyskland, Ungern och Österrike har infört ECTS-poäng. Finland planerar att ersätta det nationella poängsystemet med ECTS från och med hösten 2005 och Estland från och med hösten 2006.

Några länder i Europa, däribland Belgien, Bulgarien, England med Wales och Nordirland, Polen och Tjeckien, saknar enhetliga nationella studiepoängssystem. I dessa länder har dock vissa lärosäten börjat använda ECTS-poäng för överföring av studiemeriter.

För flera länder som tidigare inte använt poängsystem i högre utbildning innebär införandet av ECTS-poäng en genomgripande förändring av utbildningens struktur och ibland även innehåll.

Studiepoängsystemet i den svenska högskolan

I enlighet med 6 kap. 2 § högskoleförordningen (1993:100) skall omfattningen av grundläggande högskoleutbildning anges enligt ett poängsystem, där varje poäng motsvarar heltidsstudier under en vecka. Hur många studietimmar som motsvarar heltidsstudier eller hur många studieveckor som ingår i ett läsår regleras inte. Det svenska poängsystemet har sin grund i 1977 års högskoleförordning där det angavs att grundläggande högskoleutbildning skulle anordnas under ett läsår som skulle omfatta 40 veckor. Reglerna infördes för att skapa ett enhetligt värderingssystem och därigenom underlätta rörlighet mellan olika utbildningar inom högskolan enligt propositionen Reformering av högskoleutbildningen (prop. 1975:9, s. 448). Utgångspunkten var de filosofiska fakulteternas system som ”grundas på en tidsplanering och ger en norm som varje högskoleutbildning bör kunna värderas efter. Varje kurs värderas utifrån den normaltidsplanering som planerats för” (Högskolan, SOU 1973:2, s. 239).

Användningen av ECTS-poäng i Sverige inom utbytesprogram har varit tämligen okomplicerad eftersom det är enkelt att räkna om svenska högskolepoäng till ECTS-poäng genom att multiplicera med 1,5.

Sverige har redan genom nuvarande poängsystem och studiedokumentationssystemet LADOK de funktioner som gör det möjligt att både överföra och ackumulera poäng, det vill säga att överföra och att lägga samman studiemeriter till en större helhet, såsom en examen.

Förslag

I Berlinkommunikén utpekades ECTS som det system för redovisning av studiemeriter som bör gälla i alla länder som deltar i Bolognaprocessen. Det införs i allt fler länder, inte minst i de nordeuropeiska. I det perspektivet är en övergång från det svenska systemet för studiepoäng till ECTS enligt

projektgruppen naturlig. Studiepoäng används i dag både i grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning. Sverige bör enligt projektgruppens mening därför införa ECTS-poäng både i grundläggande högskoleutbildning och i forskarutbildning. Härvid bör 1,5 ECTS-poäng motsvara heltidsstudier under en vecka.

Genomförande

Projektgruppen har övervägt hur genomförandet skall ske och gör bedömningen att införandet av det nya poängsystemet bör ske vid en och samma tidpunkt. Efter datumet för tillämpning av de nya reglerna bör inga poäng ges enligt nuvarande poängsystem. Även för kurser påbörjade före detta datum, men där examinationen sker efter denna tidpunkt, bör poängen utfärdas som ECTS-poäng. Detsamma bör gälla när examinationen sker efter tidpunkten för tillämpning av de nya reglerna, såsom vid omtentamen eller liknande, även om hela kursen och den första examinationen gjordes före detta datum.

Vid utfärdandet av examina efter övergången till ECTS bör studiemeriter i gamla studiepoäng kunna räknas om till ECTS-poäng. Vid omräkning av gamla studiepoäng till ECTS-poäng bör en studiepoäng översättas till 1,5 ECTS-poäng. Projektgruppen bedömer att ECTS-poäng bör kunna införas i den svenska högskolan den 1 juli 2007.

7.3 Målrelaterade ECTS-betyg införs

Projektgruppens förslag: Betygsskalan i ECTS införs som huvudalternativ i högskoleförordningen (1993:100). Betygsskalan används målrelaterat. Oavsett vilket betygssystem som högskolan föreskriver, har en student rätt att få ett betyg enligt ECTS betygsskala. Detta gäller dock endast under förutsättning att studenten begär det inom den tid som högskolan bestämmer.

Betygsskalan i ECTS

För att lättare kunna översätta betyg mellan olika länder har ECTS-poängen kompletterats med en betygsskala. ECTS betygsskala har sju steg (A, B, C, D, E, Fx och F) där A är det högsta betyget. En skillnad görs mellan F och Fx som används för icke godkända studieresultat. Fx betyder ”underkänd, något mer arbete krävs” och F betyder ”underkänd, mycket mer arbete krävs”.

Varken i Bolognadeklarationen eller i Prag- och Berlin-kommunikéerna nämns explicit en gemensam europeisk betygsskala. ECTS betygsskala har hittills heller inte haft samma genomslag som dess studiepoängssystem. Betygsskalan har av naturliga skäl framför allt kommit att användas inom Erasmusprogrammet, dvs. för utbytesstudenter. En förklaring kan vara att det förefaller ovanligt att betygssystem regleras på nationell nivå i de europeiska länderna. Norge och Italien har dock infört ECTS betygsskala i det nationella regelverket och Danmark planerar att utreda frågan.

ECTS betygsskala graderar studenternas prestationer på statistisk grund. Därför är statistiska data om tidigare studenters prestationer enligt Europeiska kommissionen och EUA en förutsättning för att kunna sätta betyg enligt ECTS betygsskala (Vägledning för det europeiska systemet för överföring av studiemeriter, Europeiska kommissionen, 1998). Betygsstegen skall ges till godkända studenter enligt följande: A till de bästa 10 procenten, B till de följande 25 procenten och sedan i fallande ordning, C 30 procent, D 25 procent och E 10 procent. Procentsatserna är avsedda att indikera hur varje betygssteg relaterar till de andra. Procentsatsen skall inte användas normativt för att bestämma hur många studenter i varje grupp som skall tilldelas varje betyg. Det betyder att studentgrupper som presterar resultat över medelvärdet skall tilldelas motsvarande betyg över medelvärdet.

I Europeiska kommissionens Vägledning för det europeiska systemet för överföring av studiemeriter understryks att ECTS betygsskala kan anpassas till lokala förhållanden vid varje

lärosäte. Kommissionen har aviserat att en ny version av vägledningen kommer att publiceras i slutet av februari 2004.

De flesta länder i Europa har fler betygssteg än de tre som vanligen tillämpas i Sverige. Majoriteten av länderna har mellan fem och nio betygssteg och i många länder saknas en enhetlig nationell betygsskala. Vissa länder använder relativa betygsskalor medan andra arbetar med målrelaterade betyg. De europeiska ländernas betygsskalor är således olika och varierar även mellan lärosäten i samma land.

Betygsskalan i den svenska högskolan

I 6 kap. 7 § högskoleförordningen (1993:100) anges att det i den kursplan som skall finnas för varje kurs bland annat skall framgå vilka betygsgrader som används vid bedömningen av studenterna. Vidare framgår av 10 § i samma kapitel att betyg skall sättas på genomgången kurs, om inte annat är föreskrivet i kursplanen. Den betygsskala som används skall enligt 11 § ha tre steg och innehålla omdömena underkänd, godkänd eller väl godkänd, om universitetet eller högskolan inte har föreskrivit ett annat betygssystem.

Lärosätena använder i dag flera olika betygsskalor. De vanligaste betygsskalorna, förutom den som beskrivs i högskoleförordningen, är den som används inom juridiska fakulteter (U, B, Ba, AB) och den som ofta används inom det tekniska utbildningsområdet (U, 3, 4, 5). I grundläggande högskoleutbildning inom vård och medicin används i allt större utsträckning endast betygsuttrycken underkänd och godkänd.

Betygsskalorna som används i Sverige är i huvudsak målrelaterade. Med målrelaterade betyg avses att betygen återger i vilken grad bestämda mål har uppnåtts. Målen och bedömningsgrunderna fastställs med ledning av vad lärare anser vara riktiga grunder för varje betyg.

Förslag

Svenska studenter som söker arbete eller till fortsatta studier i andra länder kan få en ofördelaktig placering i urvalssituationer eftersom de svenska betygsskalorna med få betygssteg inte ger tillräcklig information om deras tidigare prestationer och meriter.

För att förbättra svenska studenters konkurrenskraft och rörlighet i Europa föreslår projektgruppen att den sjugradiga ECTS-betygsskalan införs som huvudalternativ i högskoleförordningen och att betygsskalan skall tillämpas för kurser som börjar efter den tidpunkt då de nya bestämmelserna skall börja tillämpas. Varje lärosäte bör dock även i fortsättningen kunna välja vilken betygsskala som skall användas. De betygsgrader som används skall liksom i dag anges i kursplanen.

Då ECTS betygsskala tillämpas bör enligt projektgruppen samtliga betygssteg användas och inte bara delar av skalan. Annars uppnås enligt gruppen inte den eftersträvade jämförbarheten med andra länder.

Projektgruppen anser att ECTS betygsskala bör användas målrelaterat i Sverige. I den svenska högskolan finns goda erfarenheter av och en vana vid målrelaterad betygssättning. I ett sådant betygssystem anger betyget den enskilda studentens prestationer endast i förhållande till kursens mål och inte i förhållande till andra studenter. Införandet av en relativ betygsskala skulle enligt projektgruppen få stora konsekvenser för såväl det pedagogiska arbetet som för studenter och lärare. För att åstadkomma likvärdighet i betygssättning mellan högskolor med en relativ betygsskala skulle ett stort statistiskt underlag krävas och innehållet i kurser inom samma ämne skulle behöva samordnas mellan lärosäten på ett sätt som inte är önskvärt.

För den enskilda studenten kan ECTS-betyg vara en förutsättning för att antas till fortsatt utbildning eller få arbete i andra länder. Eftersom förslaget är att lärosätet skall tillåtas välja betygsskala, bör studenter på begäran få ECTS-betyg, även om högskolan har föreskrivit en annan betygsskala för kursen. Enligt

projektgruppen kan det dock innebära betydande svårigheter för lärare att sätta ECTS-betyg i efterhand. Därför bör lärosätet bestämma en tidpunkt då studenten senast skall begära att få ECTS-betyg. Regler om rätten att begära ECTS-betyg bör framgå av kursplanen.

Betygsskalan är en viktig faktor för den pedagogiska utformningen av all utbildning samt för formerna för examination. En förändring av betygsskalan förutsätter därför att en utförlig diskussion om de pedagogiska konsekvenserna förs av lärare och studenter. Höskoleverket bör också enligt projektgruppen ges i uppdrag att följa utvecklingen och användningen av ECTS-betyg, särskilt avseende de konsekvenser betygssystemet kan ha för den pedagogiska utvecklingen.

7.4 Konsekvenser av förslagen

En övergång till ECTS-poäng och ECTS betygsskala får tekniska och administrativa konsekvenser för flera ADB-system inom högskolesektorn. Framför allt berörs det lokala studiedokumentationssystemet (LADOK) och de administrativa systemen vid Centrala studiestödsnämnden (CSN), som baserar sina beslut om studiemedel på avklarade poäng och på poäng som läses. Även bestämmelser om t.ex. avskrivning av studielån baseras på antalet avklarade poäng. Projektgruppen har samrått med företrädare för såväl LADOK som CSN.

LADOK-systemen kan redan i dag registrera både ECTS-poäng och ECTS-betyg. Under 2004 kommer det att bli möjligt att registrera de båda betygsstegen Fx och F. Ett införande av ECTS-betyg och ECTS-poäng innebär en avsevärd ökning av antalet variabler som behöver registreras i LADOK. Det är enligt projektgruppen viktigt att ECTS-poäng och nuvarande studiepoäng tydligt skall kunna skiljas från varandra i till exempel registerutdrag. LADOK-konsortiet uppskattar kostnaden för omställning av datasystemen till mellan två och tre miljoner kronor.

Inom CSN:s administrativa system krävs tekniska förändringar för att införa ECTS med 60 poäng per år i stället för nuvarande 40 poäng per år. Dessutom krävs en rad förändringar av rutiner som finns för att lösa speciella fall inom studiemedelssystemet. CSN har i en preliminär beräkning uppskattat kostnaden för omställningen av de tekniska och administrativa systemen till cirka 1,6 miljoner kronor.

Projektgruppen gör bedömningen att ett införande av ECTS-poäng kräver vissa förordningsändringar. Bland annat behöver alla examensbeskrivningar förändras avseende respektive examens poängomfattning liksom andra bestämmelser i högskoleförordningen (1993:100). Vissa följdändringar kommer att behöva göras i flera andra författningar såsom t.ex. studie-stödslagen (1999:1395) och studiestödsförordningen (2000:655). Därtill måste definitionen i regleringsbrevet av helårsstudent och helårsprestation förändras.

En övergång till ett nytt poängsystem bör göras med hänsyn till administrativa rutiner. För studenterna och för studiemedelssystemen är det lämpligast om övergången till ECTS-poäng sker vid ett läsårsskifte. Projektgruppen anser därför att ECTS-poäng och ECTS-betyg bör införas från och med den 1 juli 2007.

8 Exomensbenämningar och deras översättning

I kapitel 6 har frågan om mål för och beskrivning av examina behandlats. Projektgruppen föreslår där att det även fortsättningsvis skall anges i examensbeskrivningen att det av examensbeviset skall framgå vilken inriktning en generell examen och vissa yrkesexamina har. Detta förslag är en utgångspunkt för frågan om examensbenämningar på svenska, som behandlas i detta kapitel.

I detta kapitel behandlas också frågan om översättning av examensbenämningar. Denna fråga är ett viktigt komplement till de strukturförändringar som föreslås i övriga kapitel när det gäller målsättningen att få en så tydlig examensstruktur som möjligt. Enligt uppdraget skall projektgruppen utreda om det finns behov av en annan ordning än den nuvarande avseende översättningen av examensbenämningar.

8.1 Exomensbenämningar på svenska

Projektgruppens förslag: I ett examensbevis anger lärosätet examensbenämningen. En examensbenämning består av examen, i enlighet med vad som anges i bilaga till högskoleförordningen (1993:100) och förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet, samt ett för- eller efterled eller båda, som anger examens inriktning. Lärosätet bestämmer vilka för- och efterled som skall användas. För vissa examina ställs i examensbeskrivningen särskilda krav på angivande av inriktning i examensbeviset.

Bakgrund

Före 1977 års högskolereform hade regeringen i författningar om olika utbildningar föreskrivit vad som gällde för examina. Reformen innebar bl.a. att begreppet examen inte användes i högskoleförordningen (1977:263) och att filosofie kandidatexamen avskaffades. Formell dokumentation av genomgången utbildning var utbildningsbeviset. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) bemyndigades att bestämma att en examensbenämning skulle knytas till utbildningsbeviset. Examensbenämningen skulle utformas så att den gav en meningsfull information om utbildningens omfattning, innehåll eller huvudsakliga inriktning. UHÄ bemyndigades även att meddela de ytterligare föreskrifter om utformningen av examensbenämningen som behövdes. I UHÄ:s föreskrifter från 1986 infördes filosofie kandidatexamen som examensbenämning med anledning av skrivningar i 1986 års budgetproposition.

1993 års högskolereform innebar bl.a. att en s.k. examensordning infördes som bilaga till högskoleförordningen (1993:100) och att en motsvarande bilaga infördes i förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet (i fortsättningen refererade till som examensbilagorna). I examensbilagorna anges bl.a. vilka examina inom grundläggande högskoleutbildning som får avläggas. Dessa delas in i generella examina och yrkesexamina. Vidare anges vilka krav som skall uppfyllas för att en viss examen skall få utfärdas (examensbeskrivningar).

Av examensbeskrivningarna för generella examina inom grundläggande högskoleutbildning framgår att examens huvudsakliga inriktning skall anges i examensbeviset. I propositionen Universitet och högskolor – frihet för kvalitet (prop. 1992/93:1, s. 38), grunden för 1993 års reform, föreslogs att varje universitet och högskola borde kunna ange huvudinriktningen av de studier som leder fram till en generell examen inom grundläggande högskoleutbildning genom användning av lämplig förstavelse eller genom en beteckning som anger huvudämnet (motsvarande) i examen. Detta innebär

att lärosätena bestämmer hur utbildningens huvudsakliga inriktning skall anges och vilka examensbenämningar som skall användas. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har av lärosätena fått en samordnande roll och har fastställt rekommendationer till universitet och högskolor om vilka förled och efterled som bör användas för att ange en viss examensinriktning.

För några yrkesexamina gäller också enligt examensbeskrivningen att det i examensbeviset skall anges vilken inriktning eller specialisering eller vilket yrkesområde utbildningen avser. Detta gäller för närvarande flyglärarexamen, folkhögskollärarexamen, lärarexamen, social omsorgsexamen, specialistsjuksköterskeexamen, specialpedagogexamen och yrkeshögskoleexamen. Möjliga inriktningar eller specialiseringar anges i examensbeskrivningen.

Förslag

Projektgruppen anser att examensbenämning bör anges i examensbeviset och föreslår att bestämmelser om detta bör föras in i examensbilagorna. En examensbenämning bör bestå av examen, i enlighet med vad som anges i examensbilagorna, samt ett för- eller efterled eller båda, som anger examens inriktning, t.ex. filosofie magisterexamen med samhällsvetenskaplig internationell inriktning, där ”magisterexamen” är själva examen, ”filosofie” är ett exempel på förled och ”med samhällsvetenskaplig internationell inriktning” är ett exempel på efterled. För vissa examina, bl.a. yrkeshögskoleexamen och masterexamen, bör det enligt projektgruppens förslag ställas särskilda krav i examensbeskrivningarna på angivande av inriktning i examensbeviset. I examensbeviset för yrkeshögskoleexamen bör anges vilket yrkesområde utbildningen avser, och i examensbeviset för masterexamen bör anges om examen har djup eller bredd.

Förslaget innebär att rådande praxis för benämning av examina inom grundläggande högskoleutbildning föreskrivs i högskole-

förordningen. Det innebär också att begreppen förled och efterled införs i examensbilagorna. Dessa används i praktiken redan i dag, bl.a. i SUHF:s rekommendationer.

Gruppen anser att lärosätet även fortsättningsvis skall bestämma vilka för- och efterled som skall användas i en examensbenämning. En central reglering av vilka förled som får användas och vilka krav som skall gälla för dem skulle begränsa lärosätenas möjligheter att utarbeta nya kurskombinationer, vilket gruppen inte anser är en önskvärd utveckling. Olika utbildningar kan emellertid resultera i samma förled, och för samma förled kan olika krav gälla vid lärosätena. Projektgruppen är därför positiv till att SUHF även fortsättningsvis så långt det är möjligt har en samordnande roll när det gäller lärosätenas användning av för- och efterled.

Projektgruppens förslag innebär att bestämmelserna om examensbenämning skall omfatta examina inom såväl grundläggande högskoleutbildning som forskarutbildning. Enligt nuvarande bestämmelse i 8 kap. 12 § högskoleförordningen skall det universitet eller den högskola som utfärdar doktorsexamen eller licentiatexamen besluta om examensbeteckningen på förslag av fakultetsnämnden. Enligt projektgruppens mening bör en bestämmelse med denna innebörd införas i examensbilagorna. Med hänsyn till forskarutbildningsutredningens (dir. 2002:148) uppdrag lämnar gruppen emellertid inte några förslag till examensbeskrivningar och hur examens inriktning skall anges för examina som avläggs inom forskarutbildningen.

8.2 Översättning av examensbenämningar

Projektgruppens förslag: I examensbeviset får översättningen av examensbenämningen till ett eller flera språk anges. Översättningen återspeglar utbildningens omfattning, nivå och inriktning.

Högskoleverket meddelar föreskrifter om översättningen av examen till engelska. Lärosätet beslutar, efter samråd med Högskoleverket, om översättningen av examen i examensbeviset till andra språk.

Lärosätet beslutar om översättning av de för- och efterled som lärosätet använder. Lärosätet anmäler till Högskoleverket de för- och efterled på svenska som lärosätet bestämt skall användas till varje examen samt den engelska översättningen av dem. Lärosätet får också anmäla översättningen av examensbenämningar till andra språk.

Högskoleverket får i uppdrag att

- inrätta och uppdatera en databas med lärosätenas examensbenämningar samt deras översättning till engelska och de andra språk som anmälts,
- följa upp användningen av för- och efterled samt deras översättning till engelska och andra språk, och
- följa upp i vilken utsträckning databasen används.

Bakgrund

Före 1993 års högskolereform meddelade Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) närmare föreskrifter för översättning till engelska av examensbenämningar. Regeringen bedömde i propositionen Universitet och högskolor – frihet för kvalitet (prop. 1992/93:1, s. 34) att den engelska översättningen av respektive examen borde anges i examensordningen. Så skedde också. År 1994 ändrades högskoleförordningen och den engelska översättningen togs bort. För närvarande gäller att översättningen av examensbenämningen till ett eller flera språk får anges i examensbeviset. Översättningen skall återspegla

utbildningens längd och nivå (fördjupning). Lärosätet beslutar, efter samråd med Högskoleverket, om översättningen i den mån inte något annat är föreskrivet i examensordningen. Lärosätet skall därvid ta särskild hänsyn till Högskoleverkets synpunkter och beakta vikten av enhetlighet vid översättningen av examensbenämningarna.

1996 föreslog Högskoleverket efter samråd med universitet och högskolor översättningar till engelska av svenska examensbenämningar (HSVFS 1996:23). Lärosäten som vill använda en annan översättning än de föreslagna måste samråda med Högskoleverket. Därefter har verket inte föreslagit några ytterligare översättningar. I stället har Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) utfärdat rekommendationer till universitet och högskolor om benämningar av generella examina och deras engelska översättningar (1998), som kompletterats med benämningar av magisterexamen med ämnesdjup och magisterexamen med ämnesbredd och deras engelska översättningar (2002), samt om engelska översättningar av vissa nytillkomna yrkesexamina (2002). I vissa fall har Högskoleverket haft invändningar mot förbundets förslag till översättningar, men har konstaterat att skyldigheten att samråda med verket emellertid har fullgjorts. Föreskrifter eller rekommendationer om översättning av examina inom det konstnärliga området till engelska har ännu inte utarbetats. Ett förslag har emellertid inkommit till SUHF om engelsk översättning av dessa examina och en arbetsgrupp har tillsatts för att utarbeta rekommendationer. Därutöver har regeringen infört en ny yrkesexamen, yrkeshögskoleexamen, som det ännu inte har tagits fram någon rekommendation om översättning för.

Förslag

Formerna för översättning av examensbenämningar behandlades inte i projektgruppens delrapport. Ett fåtal remissinstanser har ändå kommenterat frågan. Svenska institutet förespråkar en lösning som innebär att examina utfärdas med en svensk och en

engelsk benämning och att dessa kan utläsas i examensbeviset. Stockholms universitet föreslår att de engelska översättningarna av grundbegreppen i examen förs in i examensordningen, t.ex. *Bachelor of...* (kandidatexamen) och *Master of...* (magisterexamen). Universitetet anser vidare att det bör vara lärosätens ansvar att fastställa svenska benämningar och engelska översättningar för olika inriktningar och huvudämnen i examen.

Ett examensbevis skall även fortsättningsvis utfärdas på svenska. Översättningen av examensbenämningen till ett eller flera språk får även fortsättningsvis anges i examensbeviset. Översättningen bör återspegla utbildningens omfattning, nivå och inriktning. Bestämmelser om översättning av examensbenämningen bör enligt projektgruppen införas i examensbilagorna.

Projektgruppen föreslår att Höskoleverket meddelar föreskrifter om översättningen av examen till engelska. Detta är en ny ordning som ersätter nuvarande samrådsförfarande och avser såväl samtliga generella examina inom grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning som samtliga yrkes-examina. Med det nya förfarandet vill projektgruppen understryka vikten av enhetlighet ur ett internationellt perspektiv, vilket underlättas med ett centralt ansvar för översättningen av examina. Härtill kommer det obligatoriska utfärdandet av bilagan till examensbevis (s.k. Diploma Supplement) enligt 6 kap. 15 § högskoleförordningen. Projektgruppen anser att det är lämpligt att översättningsfrågorna omhändertas av en instans, som också kan upprätthålla en dialog i dessa frågor såväl inom landet som med utlandet. Höskoleverket har redan i dag i uppgift att meddela föreskrifter om bilagan till examensbevis. Vidare föreslås i kapitel 9 att verket får i uppdrag att ta fram en svensk-engelsk ordbok för högre utbildning.

När det gäller översättning till andra språk än engelska föreslår projektgruppen att lärosätet får besluta om översättningen av examen i examensbeviset efter samråd med Höskoleverket.

Samrådet är tänkt att avse rättsliga aspekter på översättningen, som t.ex. det förhållandet att civilingenjörsexamen inte kan översättas till *Diplomingenieur* på tyska, eftersom det är en skyddad akademisk titel.

Gruppen anser att lärosätena, som själva beslutar om för- och efterled på svenska, även fortsättningsvis bör besluta om översättningen av de för- och efterled som används. Lärosätet föreslås dock anmäla till Högskoleverket de för- och efterled på svenska som lärosätet bestämt skall användas till varje examen samt den engelska översättningen av dem. Det gäller såväl generella examina inom grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning som yrkesexamina. Lärosätet får också anmäla översättningen av examina med för- och efterled (examensbenämningar) till andra språk.

Projektgruppen föreslår att Högskoleverket får i uppdrag att inrätta och kontinuerligt uppdatera en databas med lärosätenas examensbenämningar på engelska. I databasen bör även översättningar till andra språk än engelska ingå, i de fall de anmälts till verket. Högskoleverket bör informera lärosäten, studenter och utländska myndigheter om databasen, som bör tjäna som exempelsamling. Enligt projektgruppen bör Högskoleverket få i uppdrag att följa upp användningen av för- och efterled samt deras översättning till engelska och andra språk. Högskoleverket bör vidare få i uppdrag att följa upp i vilken utsträckning databasen används.

9 Information till utlandet

Förståelsen och erkännandet av svensk högre utbildning i utlandet underlättas om examensstrukturen är tydlig och transparent. De förslag som presenterats i de föregående kapitlen är ett led i strävan att åstadkomma detta. Ett viktigt komplement till en tydlig struktur är den information som ges till utlandet om svensk högre utbildning. Informationen ges i olika syften och till olika målgrupper. Inom ramen för projektgruppens uppdrag har två huvudsyften med informationsgivningen identifierats: allmän information, framför allt till utländska och svenska studenter, och information som ges i syfte att underlätta erkännandet av svensk högskoleutbildning utomlands, framför allt värderingen av svenska högskoleexamina.

9.1 Erkännande av svensk högskoleutbildning utomlands

Projektgruppens förslag: I förordningen (2003:7) med instruktion för Högskoleverket förtydligas att verket svarar för information till utlandet i syfte att främja en korrekt värdering av svensk högskoleutbildning.

Svenska högskoleexamina undervärderas ibland utomlands, t.ex. för tillträde till vidare studier, vilket bl.a. kan bero på att den information om svensk högre utbildning som används inte alltid är tillfyllest eller helt aktuell. I dag har tre myndigheter till uppgift att ge information om svensk högskoleutbildning –

Svenska institutet, Internationella programkontoret för utbildningsområdet och Högskoleverket. De har emellertid olika syften med och olika målgrupper för sin informationsgivning.

Enligt förordningen (1997:1226) med instruktion för Svenska institutet skall institutet sprida kunskap om Sverige i utlandet och svara för utbyte med andra länder inom kultur, utbildning, forskning och samhällsliv i övrigt. I regleringsbrevet för 2004 anges att institutet skall informera om och presentera svensk högre utbildning utomlands. Institutet vänder sig främst till utländska studenter med sin information. På uppdrag av regeringen har institutet dels utvecklat en webbplats på engelska med information till studenter i utlandet (studyinsweden.se), dels etablerat ett organ för nationell samordning av lärosätenas informations- och marknadsföringsinsatser i utlandet för att öka kunskapen om och intresset för Sverige som utbildningsland.

Enligt förordningen (1999:1222) med instruktion för Internationella programkontoret för utbildningsområdet skall programkontoret informera inom sitt verksamhetsområde, som omfattar EU-program och andra internationella program inom utbildningsområdet. Det skall också ha kontakt med institutioner i andra länder. I regleringsbrevet för 2004 anges att programkontoret skall redovisa sina informationsinsatser och på vilket sätt samverkan avseende information sker med andra myndigheter.

Enligt 7 § 2 i förordningen (2003:7) med instruktion för Högskoleverket skall verket svara för information om verksamheten och det samlade utbudet av utbildning vid universitet och högskolor. I regleringsbrevet för 2004 anges att verket skall tillgodose övergripande och neutral information om högskolestudier för att möjliggöra en bred rekrytering. Verket vänder sig främst till blivande svenska studenter med denna informationsgivning och fullgör uppgiften bl.a. genom sin webbplats på svenska med information om högskolestudier (studera.nu) och den s.k. studenthandboken.

Högskoleverket skall vidare enligt 7 § 3 i instruktionen ha den funktion och fullgöra de uppgifter som följer av vissa EG-

direktiv, konventioner eller andra internationella överenskommelser, allt enligt vad regeringen bestämmer. I regleringsbrevet för 2004 anges dessa författningar och regeringsbeslut. De innebär bl.a. att Högskoleverket fungerar som informationscenter för ömsesidigt erkännande av akademiska studier inom EU och ger information om de generella EG-direktiven avseende erkännande av yrkesutbildningar.

Projektgruppen menar emellertid att Högskoleverket därutöver bör ge information till utländska myndigheter och högskolor i syfte att främja erkännandet av svensk högre utbildning utomlands. I förordningen (2003:7) med instruktion för Högskoleverket bör det därför förtydligas att verket skall svara för information till utlandet i syfte att främja en korrekt värdering av svensk högskoleutbildning.

9.2 Bilaga till examensbevis för examina inom forskarutbildningen

Projektgruppens förslag: En bestämmelse införs i högskoleförordningen om att det till examensbevis som utfärdas för examina inom forskarutbildningen fogas en bilaga (s.k. Diploma Supplement) som beskriver utbildningen och dess plats i utbildningssystemet. Högskoleverket bemyndigas att meddela föreskrifter om innehållet i bilagan.

Till följd av att Sverige i augusti 2001 ratificerade Lissabonkonventionen infördes en bestämmelse i högskoleförordningen om att en bilaga till examensbevis (s.k. Diploma Supplement) skall utfärdas för examina inom grundläggande högskoleutbildning. Bilagan underlättar erkännandet av dessa utbildningar och examina i utlandet. Användningen av Diploma Supplement är också ett av de mål som satts upp inom ramen för Bolognaprocessen. I och med att ministrarna i Berlinkommunikén förde in forskarutbildningen i Bolognaprocessen,

menar projektgruppen att även denna utbildning bör omfattas av detta mål.

Projektgruppen föreslår därför att en bestämmelse införs i högskoleförordningen om att det till examensbevis som utfärdas för examina inom forskarutbildningen fogas en bilaga som beskriver utbildningen och dess plats i utbildningssystemet. Projektgruppen bedömer att det inte finns några hinder för detta, eftersom forskarutbildningen omfattas av samma studiepoängssystem som den grundläggande högskoleutbildningen. De studerande examineras och betygssätts dessutom på liknande sätt som inom den grundläggande högskoleutbildningen, dvs. genom prov och ett självständigt arbete (examensarbete) i form av avhandling, vetenskaplig uppsats eller motsvarande. Bestämmelsen bör tillämpas från samma tidpunkt som övriga förslag i rapporten, dvs. den 1 juli 2007. Med hänsyn till forskarutbildningsutredningens (dir. 2002:148) uppdrag lämnar gruppen emellertid inte något författningsförslag i denna del.

Karriären efter examen fortsätter inte nödvändigtvis inom högskolan, och avhandlingen eller den vetenskapliga uppsatsen är kanske inte den enda grunden för meritvärdering vid en framtida anställning. Det är därför att föredra att bilagan utfärdas till samtliga studenter som begär examensbevis, även om den kan vara omfattande och arbetskrävande att ta fram. Högskoleverket bör bemyndigas att meddela föreskrifter om innehållet i bilagan och ansvara för beskrivningen av det svenska utbildningssystemet. Högskoleverket bör vidare få i uppdrag att ge information och utbildning om bilagan.

9.3 Svensk-engelsk ordbok

Projektgruppens förslag: Högskoleverket får i uppdrag att ta fram och regelbundet uppdatera en elektronisk svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen.

I syfte att underlätta de internationella kontakterna inom olika områden, däribland högskolan, tas olika typer av dokument fram

som tjänar som stöd och vägledning, t.ex. ordböcker. I den alltmer internationaliserade högskolevärlden finns ett stort behov av en ordbok som innehåller aktuella fackuttryck och termer. I början på 1980-talet tog Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) initiativ till en första mer omfattande svensk-engelsk ordbok för utbildningsområdet. Högskoleverket tog därefter fram en ordbok i samarbete med den engelska institutionen vid Stockholms universitet som senast reviderades i mitten på 1990-talet.

Behovet av en sådan ordbok för den högre utbildningen är inte mindre i dag. De internationella kontakterna på högskoleområdet ökar ständigt. En omfattande och detaljerad ordbok, som kontinuerligt revideras, är ett viktigt stöd för dem som informerar om det svenska utbildningssystemet på engelska. Det ger en samstämmighet och kontinuitet i översättningen av svenska termer inom högre utbildning och underlättar erkännandet av svensk högskoleutbildning utomlands.

Projektgruppen anser att det är lämpligt att översättningsfrågor samlas till en instans. Högskoleverket föreslås i kapitel 8 få meddela föreskrifter om översättning av examina till engelska. Projektgruppen föreslår att Högskoleverket också får i uppdrag att ta fram och regelbundet uppdatera en elektronisk svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen. En sådan ordbok kommer med dagens teknik att vara sökbar från svenska till engelska och från engelska till svenska och kunna uppdateras kontinuerligt. Uppdraget bör utföras i samarbete med ett lärosäte. Den initiala kostnaden för arbetet med att ta fram ordboken uppskattas till två miljoner kronor.

Utbildningsdepartementet tog 2002 fram en svensk-engelsk ordbok för utbildnings- och forskningsområdet. Ordboken finns på departementets webbplats och uppdateras efterhand. I de delar som rör högskolan har den baserats på Högskoleverkets ordbok. Departementets ordbok kommer även fortsättningsvis att ha en viktig funktion att fylla, men den har inte förutsättningar att vara tillräckligt specialiserad och detaljerad för att möta de behov som finns.

9.4 Översättning av författningar till engelska

Två grunddokument för beskrivningen av den svenska högskolan och högskoleutbildningen är högskolelagen och högskoleförordningen. Dessa har översatts till engelska och översättningarna har senast reviderats i juni 2000 respektive i januari 2003. Förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet har också översatts till engelska. Översättningarna används i olika sammanhang, t.ex. i bilagan till examensbevis (s.k. Diploma Supplement), som enligt Högskoleverkets föreskrifter endast utfärdas på engelska. Därutöver har förordningen (2002:760) om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor nyligen översatts till engelska.

Projektgruppen anser att det är viktigt att översättning av ändringar i högskolelagen och i ovan nämnda förordningar sker kontinuerligt, inte minst med hänsyn till att bilagan till examensbeviset måste innehålla aktuell information. I arbetet med detta är det också viktigt att Utbildningsdepartementets terminologi ansluter till den som används i den svensk-engelska ordbok som Högskoleverket föreslås få i uppdrag att ta fram och till de föreskrifter om översättningen av examina till engelska som Högskoleverket föreslås få meddela (se kapitel 8).

10 Genomförande av förslagen

Eftersom projektgruppens olika förslag är delar i en strävan att skapa en tydlig, enhetlig och internationellt anpassad struktur för högre utbildning bedömer gruppen att samtliga nya bestämmelser bör börja tillämpas vid samma tidpunkt om regering och riksdag beslutar att genomföra förslagen. Ett samtidigt genomförande ökar tydligheten för universitet och högskolor, studenter, arbetsmarknad, utländska aktörer och andra som berörs av förslagen. En samlad reform underlättar samtidigt möjligheterna för såväl Utbildningsdepartementet och Jordbruksdepartementet som universitet och högskolor att informera om de kommande förändringarna.

En reformering som rör bl.a. strukturen för högre utbildning samt poäng- och betygssystem genomförs med fördel i ett skifte mellan två läsår. Med hänsyn till den tid som krävs för behandling av förslagen av regering och riksdag samt för planering på universitet och högskolor, omställning och anpassning av administrativa system etc. anser projektgruppen att de nya bestämmelserna kan börja tillämpas tidigast den 1 juli 2007. Gruppen bedömer att det behövs minst ett och ett halvt år mellan nödvändiga riksdags- eller regeringsbeslut och datumet för när bestämmelserna kan börja tillämpas.

Bilaga 1

Utkast till reviderad examensordning (bilaga 2 till högskoleförordningen 1993:100)

Innehåll

I denna bilaga anges i enlighet med vad som sägs i 6 kap. 4 och 5 §§ (samt 8 kap. X och XX §§):

1. vilka examina som får avläggas inom grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning,
2. på vilken nivå varje examen avläggs samt
3. vilka krav som skall uppfyllas för respektive examen (examensbeskrivning).

För examina inom Jordbruksdepartementets område finns det särskilda bestämmelser.

Gemensamma bestämmelser

Examensbenämning

I ett examensbevis skall högskolan ange examensbenämningen. En examensbenämning består av examen, i enlighet med vad som anges i denna examensordning, samt ett för- eller efterled eller båda, som anger examens inriktning och som högskolan bestämmer skall användas. För vissa examina ställs i examensbeskrivningen särskilda krav på angivande av inriktning.

Översättning

I examensbeviset får översättningen av examensbenämningen till ett eller flera språk anges. Översättningen skall återspegla utbildningens omfattning, nivå och inriktning.

Högskoleverket får meddela ytterligare föreskrifter om översättningen av examen till engelska. Högskolan beslutar, efter samråd med Högskoleverket, om översättningen av examen i examensbeviset till andra språk än engelska.

Högskolan beslutar om översättning av de för- och efterled som högskolan använder. Högskolan skall till Högskoleverket anmäla de för- och efterled på svenska som högskolan bestämt skall användas till varje examen samt översättningen av dem till engelska. Högskolan får också anmäla översättningen av examensbenämningar till andra språk än engelska.

Examensbevis för yrkesexamen

Om kurser som ingår i en yrkesexamen sammantaget uppfyller de krav som ställs för master- eller kandidatexamen, skall det framgå av examensbeviset om studenten begär det.

Examensbeskrivningar

EXAMINA PÅ GRUNDNIVÅ

GENERELLA EXAMINA

Yrkeshögskoleexamen

Omfattning

Yrkeshögskoleexamen uppnås efter fullgjorda kursfordringar om sammanlagt 120 ECTS-poäng.

Mål

De allmänna målen i 1 kap. 9 § högskolelagen samt de mål som respektive högskola bestämmer.

För yrkeshögskoleexamen skall studenten därutöver ha

- förståelse för och förmåga att kunna tillämpa de teoretiska grunderna för det yrkesområde som utbildningen avser,
- kunskapsmässiga förutsättningar att använda kända metoder inom yrkesområdet, och
- sådana kunskaper och färdigheter som fordras för att med en viss grad av självständighet kunna arbeta inom det yrkesområde som utbildningen avser.

Nivå

För yrkeshögskoleexamen skall studenten ha kunskap och färdighet för yrkesverksamhet med en viss grad av självständighet och/eller för fortsatta studier som leder till annan examen på grundnivå.

Självständigt arbete

För yrkeshögskoleexamen skall studenten ha fullgjort ett självständigt arbete inom ramen för kursfordringarna.

Inriktning

I examensbeviset skall anges vilket yrkesområde utbildningen avser. Området anges genom att högskolan till examen fogar för- eller efterled eller båda.

Kandidatexamen

Omfattning

Kandidatexamen uppnås efter fullgjorda kursfordringar om sammanlagt 180 ECTS-poäng.

Mål

De allmänna målen i 1 kap. 9 § högskolelagen samt de mål som respektive högskola bestämmer.

Kunskaper och insikter

För kandidatexamen skall studenten därutöver ha

- goda kunskaper inom ett avgränsat kunskapsområde, perspektiv på områdets historiska utveckling och vetenskapliga/konstnärliga grund samt viss insikt i aktuella forsknings- och utvecklingsfrågor,
- kunskap om de vetenskapliga redskapen för att analysera, bearbeta och värdera fakta och/eller de konstnärliga metoderna för skapande och gestaltning, och
- insikt i hur kunskap och utveckling skapas genom en växelverkan mellan vetenskap/konstnärligt utvecklingsarbete och praktisk erfarenhet.

Färdigheter och förmågor

För kandidatexamen skall studenten därutöver ha

- förmåga att samla och tolka relevanta fakta i en viss problemställning, och
- förmåga att inom sitt område använda och förmedla sitt kunnande och delta i ett fritt meningsutbyte också i kontakt med människor med annan utbildningsbakgrund.

Värderingar och förhållningssätt

För kandidatexamen skall studenten dessutom bibringas

- förmåga att inom kunskapsområdet göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga, konstnärliga, samhälleliga och etiska problemställningar, och

- medvetenhet om kunskapens roll i samhället och om människors ansvar för dess nyttjande.

Nivå

För kandidatexamen skall studenten ha

- kunskap och färdighet för självständig yrkesverksamhet och/eller för fortsatta studier som leder till examina på avancerad nivå.

Självständigt arbete

För kandidatexamen skall studenten ha fullgjort ett självständigt arbete om minst 15 ECTS-poäng inom ramen för kursfordringarna.

Inriktning

I examensbeviset skall examens inriktning anges. Inriktningen anges genom att högskolan till examen fogar för- eller efterled eller båda.

YRKESEXAMINA

(projektgruppen lämnar inte några förslag till nya yrkesexamensbeskrivningar)

Arbetsterapeutexamen

Audionomexamen

Biomedicinsk analytikerexamen

Brandingenjörsexamen

Dietistexamen

Folkhögskollärarexamen

Högskoleingenjörsexamen

Lärarexamen (180 – 210 ECTS-poäng)

Optikerexamen

Ortopedingenjörsexamen

Receptarieexamen

Röntgensjuksköterskeexamen

Sjukgymnastexamen

Sjuksköterskeexamen

Sjöingenjör- och maskinteknikerexamen

Sjökaptens- och styrmansexamen

Social omsorgsexamen

Socionomexamen

Studie- och yrkesvägledarexamen

Tandhygienistexamen

Tandteknikerexamen

EXAMINA PÅ AVANCERAD NIVÅ

GENERELLA EXAMINA

Masterexamen

Omfattning

Masterexamen uppnås efter fullgjorda kursfordringar om sammanlagt 60 eller 120 ECTS-poäng av den som avlagt kandidatexamen, yrkesexamen om minst 180 ECTS-poäng eller motsvarande utländsk examen.

Masterexamen om 60 ECTS-poäng

Mål

De allmänna målen i 1 kap. 9 § högskolelagen samt de mål som respektive högskola bestämmer.

Kunskaper och insikter

För masterexamen om 60 ECTS-poäng skall studenten därutöver ha

- goda kunskaper, förståelse och problemlösningsförmåga som innebär fördjupning och/eller breddning av tidigare högskolestudier samt insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete.

Nivå

För masterexamen skall studenten ha

- kunskap och färdighet för yrkesverksamhet som till största delen är självstyrd och självständig och/eller för fortsatta studier som leder till examina på forskarnivå.

Självständigt arbete

För masterexamen skall studenten ha fullgjort ett självständigt arbete om minst 15 ECTS-poäng inom ramen för kursfordringarna.

Inriktning

I examensbeviset skall anges om examen har djup eller bredd. I beviset skall examens inriktning i övrigt samt dess omfattning anges. Inriktningen anges genom att högskolan till examen fogar för- eller efterled eller båda.

Masterexamen om 120 ECTS-poäng

Mål

De allmänna målen i 1 kap. 9 § högskolelagen samt de mål som respektive högskola bestämmer.

Kunskaper och insikter

För masterexamen om 120 ECTS-poäng skall studenten därutöver ha

- goda kunskaper, förståelse och problemlösningsförmåga som innebär betydande fördjupning och/eller breddning av tidigare högskolestudier samt insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete.

Färdigheter och förmågor

För masterexamen om 120 ECTS-poäng skall studenten därutöver ha

- förmåga att integrera kunskap, hantera komplexitet, självständigt formulera nya frågor och medverka till att skapa ny kunskap och utveckling samt att lösa mer avancerade problem,
- förmåga att tillämpa sin kunskap, förståelse och problemlösningsförmåga i nya eller obekanta miljöer, och

- förmåga att inom sitt område använda och förmedla sitt kunnande samt delta i ett fritt meningsutbyte också i internationella sammanhang.

Värderingar och förhållningssätt

För masterexamen om 120 ECTS-poäng skall studenten dessutom bibringas

- förmåga att inom kunskapsområdet vetenskapligt pröva hypoteser, baserade på ofullständig eller begränsad information, med hänsyn till relevanta vetenskapliga, konstnärliga, samhälleliga och etiska problemställningar, och
- förståelse för andra länders kultur och förhållanden och för de globala sammanhangen i relation till kunskapsområdet.

Nivå

- kunskap och färdighet för yrkesverksamhet som till största delen är självstyrd och självständig och/eller för fortsatta studier som leder till examina på forskarnivå.

Självständigt arbete

För masterexamen skall studenten ha fullgjort ett självständigt arbete om minst 15 ECTS-poäng inom ramen för kursfordringarna.

Inriktning

I examensbeviset skall anges om examen har djup eller bredd. I beviset skall examens inriktning i övrigt samt dess omfattning anges. Inriktningen anges genom att högskolan till examen fogar för- eller efterled eller båda.

YRKESEXAMINA

(projektgruppen lämnar inte några förslag till nya yrkesexamensbeskrivningar)

Apotekarexamen

Arkitektexamen

Barnmorskeexamen

Civilingenjörsexamen

Juristexamen

Logopedexamen

Läkarexamen

Lärarexamen (240 – 330 ECTS-poäng)

Psykologexamen

Psykoterapeutexamen

Sjukhusfysikerexamen

Specialistsjuksköterskeexamen

Specialpedagogexamen

Tandläkarexamen

EXAMINA PÅ FORSKARNIVÅ

Licentiatexamen

Doktorsexamen